

de Kanttekening

MAART 2023 | DEKANTTEKENING.NL | PRIJS €5,99

Vrij, moedig & inclusief

Erdogan onder vuur na aardbevingsramp

Fonda Sahla (D66): 'Zorg is
ingericht voor de witte man'

Neemt onze betrokkenheid
bij Oekraïne af?

Inhoudsopgave

de Kanttekening MAGAZINE

COLOFON

Maart 2023

Jaargang 6 - nr. 62

UITGEVER

De Kanttekening B.V.

HOOFDREDACTEUR

Mehmet Cerit

EINDREDACTEUR

Mariska Jansen, Remco van Mulligen

AAN DIT NUMMER WERKTEN MEE

Chris Aalberts, Tahir Abbas, Tayfun Balcik, Shawintala Banwarie, Ahlam Benali, Hizir Cengiz, Thomas von der Dunk, Dave Ensberg-Kleijckers, Mariska Jansen, Lody van de Kamp, Ewout Klei, Remco van Mulligen, Frédérique Sursock

BEELD COVER

De Turkse president Recep Tayyip Erdogan bezocht 8 februari het door de aardbeving getroffen Kahramanmaras
(Beeld: Adem Altan/ AFP)

CONTACT / INFORMATIE

010-2013740

info@dekanttekening.nl

www.dekanttekening.nl

Vrij, moedig & inclusief

De uitgave van dit blad wordt mede mogelijk gemaakt door:

Derman Projects B.V.



6

Erdogan onder vuur na aardbeving: terecht of verkiezingsretoriek?

● OP DE COVER



34

Fonda Sahla (D66): 'Zorg is ingericht voor de witte man'

● INTERVIEW

● OP DE COVER

- 6 'Erdogan onder vuur na aardbeving: terecht of verkiezingsretoriek?'

● SAMENLEVING

- 8 Waarom Vlissingen nog geen excuses wil maken voor haar slavernijverleden
- 11 'Wat de IND doet is net zo erg als de toeslagenaffaire'
- 13 Tayfun Balcik - De aardbeving is niet veroorzaakt door Erdogan, maar...
- 14 Neemt onze betrokkenheid bij Oekraïne af? Dit vindt ons panel

- 16 Opgroeien in armoede: geen geld voor een ijsje en het trampolinepark

- 18 'Nederland steunt Europese grenslanden die migranten met grof geweld weren'
- 20 Hizir Cengiz - Migrantenkinderen, claim je thuis
- 21 Chris Aalberts - Vijf redenen om beslist geen JA21 te stemmen
- 22 GroenLinks wil dat het kabinet zich uitspreekt over apartheid in Israël



18

‘Nederland steunt Europese grenslanden die migranten met grof geweld weren’

● SAMENLEVING

Tienpuntenplan voor een Suriname in crisis

● OPINIE



32

37



Tahir Abbas: Moslims worden in Europa nog steeds buitengesloten

● COLUMN

24 Carnaval bespot alles en iedereen – en soms is dat racistisch

26 Lody van de Kamp - De grote ramp, de kleine ramp

● Wereld

28 BBC-docu beticht premier Modi (India) van etnische zuivering – Indiërs uit Nederland reageren

30 Egyptenaren zijn Sisi zat, maar komt er een nieuwe Egyptische Lente?

32 Dave Ensberg-Kleijkers - Tienpuntenplan voor een Suriname in crisis

● INTERVIEW

34 Fonda Sahla (D66): ‘Zorg is ingericht voor de witte man’

37 Tahir Abbas - Moslims worden in Europa nog steeds buitengesloten

38 The Devil's Drivers: smokkelforensen tussen Palestina en Israël

41 Waarom mensen van kleur zich soms willen terugtrekken uit ‘wit Nederland’

● KUNST & CULTUUR

43 Children of Al-Andalus: heimwee naar een verloren islamitisch rijk

45 Arabische kunst is ook museaal

● ZINGEVING

47 World Hijab Day: waar komt de weerstand tegen de hoofddoek vandaan?

In het kort.

Iraanse wint rechtszaak: IND moet verblijfsvergunning eerder laten ingaan



SAHAR HOSSINI (BEELD: SAHAR HOSSINI)

Immigratiedienst IND moet de verblijfsvergunning van Sahar Hossini laten ingaan vanaf 2018 en niet pas vanaf 2022. Het is onterecht dat de dienst zo lang niet heeft gelooft dat Hossini bekeerd was tot het christendom. Dat heeft de rechter in Amsterdam bepaald.

Hossini kwam in 2011 met haar moeder en broertje vanuit Iran naar Nederland. Ze diende een asielvraag in, die in 2012 is afgewezen. Ook twee latere asielaanvragen wees de IND af. In een interview met *de Kanttekening* (blz. 10-12) vertelt ze deze maand haar verhaal. In dat artikel komen ook haar advocaat, Vluchtelingenwerk en andere deskundigen aan het woord. Hossini beriep zich sinds 2012 op haar bekering tot het christendom als reden waarom ze niet veilig kon terugkeren naar Iran. De immigratiedienst vond haar bekeringsverhaal echter ongeloofwaardig. Tot maart 2022: toen kreeg Hossini verrassend een verblijfsvergunning. ●

Rectificatie

In *de Kanttekening* van februari meldden wij op pagina 12 dat er vijfduizend Iraanse vluchtelingen via Oekraïne naar Nederland zijn gekomen. Dat is echter het totaal aantal 'derdelanders' dat via dat land hierheen is gekomen. Iraniërs maken slechts een klein deel uit van die groep.

Rechtbank veroordeelt vrouw voor mishandeling en aftrekken hoofddoek

De rechtbank in Den Haag heeft een bejaarde vrouw schuldig bevonden aan mishandeling en belediging. De vrouw trok vorig jaar in een winkelcentrum in Den Haag de hoofddoek van een moslima af en mishandelde haar. Het slachtoffer krijgt een schadevergoeding.

Het incident gebeurde in juni toen het slachtoffer, een 32-jarige islamitische vrouw, aan het winkelen was met haar kind. Bij de ingang van de lift werd ze door een oudere dame aangesproken die er met haar scootmobiel niet langs kon. Er ontstond een woordenwisseling waarbij de vrouw in de scootmobiel riep dat de moslima moest 'oprotten' naar haar 'eigen land', opstond en begon te slaan en krabben. Kort daarop besloot het slachtoffer aangifte te doen.

De rechtbank oordeelde dat de dader schuldig is aan mishandeling en belediging. Het slachtoffer vertelt aan *de Kanttekening* dat ze het spannend vond om de bejaarde vrouw, die haar had mishandeld, opnieuw tegen te komen in de rechtszaal. 'Ik was niet zenuwachtig, maar ik vond het wel erg spannend. Ik ben blij dat ik tijdens de rechtszaak serieus werd genomen en dat er naar mijn verhaal werd geluisterd.' Ook zei ze dat ze nooit zal vergeten 'dat het OM en de rechter vonden dat het aftrekken van de hoofddoek een aantasting was van mijn eer en dat dit nooit meer mag gebeuren'.



(BEELD: PIXABAY)

De dader is veroordeeld tot 500 euro boete of 10 dagen hechtenis met een proeftijd van een jaar, en 650 euro schadevergoeding.

Het slachtoffer hoopt dat deze uitspraak ertoe leidt dat andere islamitische vrouwen die uitgescholden of mishandeld worden ook aangifte doen. 'Geef niet op en houd vast aan je eigen recht. Ook al word je ontmoedigd om aangifte te doen, zoals ik heb meegemaakt, blijf toch doorzetten. Niemand kan jou je rechten afpakken. De wet staat boven iedereen, we moeten voor onze rechten opkomen en ze koesteren.' ●

Meldingen lynchpartijen Turkije: buitenlandse vluchtelingen doelwit

De aardbevingsramp veroorzaakt in Turkije nieuwe humanitaire excessen. Op sociale media (hashtag #multecilersinirdisiedilsin) worden dagelijks beelden gedeeld van lynchpartijen met buitenlandse vluchtelingen als slachtoffer.



(BEELD VIA HÜSNIYE KILLI)

Ook wordt openlijk opgeroepen tot de deportatie van vluchtelingen. De Turkse comedian Sahan Gökbağar schrijft op Twitter: 'Vanaf vandaag wil ik dat geen enkele tijdelijke vluchteling of gevluchte Afghaan meer het land binnenkomt. Het is nu tijd om de 13 miljoen eigen mensen die door het ramp zijn getroffen te helpen. Gezondheid, onderdak en alle economische middelen moeten niet naar de buitenlanders gaan, maar alleen maar naar onze eigen mensen.' Naar verluidt is de ultrarechtse politicus Ümit Özdağ naar het gebied afgereisd om de bevolking op te stoken tegen Syriërs en andere vluchtelingen. In een filmpje is te zien dat hij door een hulpwerker van repliek wordt gediend. 'Wij willen hier niks over Syriërs horen. Mensen uit de hele wereld helpen ons. Europeanen, Grieken. Wij zijn die woorden zat.' ●

De politieke aardbeving in Ankara



MEHMET CERIT

Hoofdredeacteur / Directeur.

Na de zware aardbevingen in het zuiden van Turkije en het noorden van Syrië resteren de puinhopen van ingestorte steden en gebroken families. Steden en dorpen zijn zwaar beschadigd. Volgens de officiële cijfers zijn inmiddels ruim zevenenveertigduizend mensen omgekomen en meer dan honderdduizend gewond. Waarschijnlijk zijn het er veel meer. Het zuiden van Turkije was een toevluchtsoord voor miljoenen Syriërs die de oorlog in eigen land waren ontvlucht, vaak zonder dat ze zich officieel in het getroffen gebied ophielden. De lijst met ongeregistreerde doden is vermoedelijk lang.

Beelden van ingestorte gebouwen, mensen in shock en betraande gezichten, ze maakten veel los in Nederland. Niet alleen bij Turkse en Syrische Nederlanders met familie en geliefden in de getroffen regio. Moskeeën, voetbalclubs en privépersonen zamelden geld en spullen in. Er waren de grote tv-actie van Giro555 en talloze kleine donaties, bijvoorbeeld van schoolkinderen die statiegeldflessen verzamelden en koekjes verkochten. Bij dit schrijven staat de teller op 89 miljoen euro.

Opvallend was dat ook gemeenten besloten geld te doneren voor de slachtoffers van de aardbeving, veel grote gemeenten gaven één euro per inwoner. Noodhulp voor een ander land is geen gemeentetaak, maar kennelijk zijn er zeldzame gevallen waarin de politieke en bureaucra-

‘Dat de ramp zo catastrofaal was, kwam door het bouwbeleid van Erdogan’

tische regels opzij worden gezet. Dan gaan betrokkenheid en medemenselijkheid voor regelgeving en beleidsdoelen. Deze solidariteit en empathie voor de slachtoffers van de ramp doet veel Turkse en Syrische Nederlanders goed. En zegt stiekem ook iets over hoezeer ze door autochtone Nederlanders ‘als een van ons’ worden beschouwd.

Nu moet de noodhulp in de juiste gebieden en bij de zwaarst getroffen slachtoffers terechtkomen. De tientallen miljoenen mogen niet aan de strijdstok van de Turkse regering en president Erdogan blijven hangen. We moeten ervoor waken dat de donaties richting Turkije, terechtkomen bij de echte slachtoffers. Niet voor niets steunt de meerderheid van de Turken het noodfonds Ahbap van de Turkse rockzanger Haluk Levent in plaats van het staatsfonds AFAD. Dit zegt veel over het vertrouwen in de Turkse overheid.

De Turkse president en zijn regering zijn medeverantwoordelijk voor de gevolgen van de catastrofe. De natuurramp was onvermijdelijk, maar het instorten van al die duizenden gebouwen en appartementencomplexen

was niet nodig geweest. Na de aardbeving van 1999 kwamen er nieuwe bouwvoorschriften. Die blijken onder de regeringen van Erdogan niet te zijn nagekomen. Sterker nog, de regeringen verdiende geld met ‘amnestieregelingen’. Aannemers konden de anti-aardbevingsvoorschriften afkopen, en bewoners van een krakkelekkig flatgebouw mochten betalen om in hun levensgevaarlijke woningen te blijven wonen. Dat de ramp zo catastrofaal is, werd hierdoor veroorzaakt. Bovendien was de eerste reactie van de Turkse overheid bij het lenigen van de nood schandelijk traag. Volgens de linkse journalist Ahmet Nesin heeft Erdogan een snelle reactie van Binnenlandse Zaken en Defensie in de eerste uren van de ramp tegengehouden, omdat hij gepasseerd zou zijn.

In Noord-Syrië kwam de hulp maar moeizaam op gang. Beelden van mensen die hun geliefden met de hand probeerden uit te graven, gingen de wereld over. Pas na acht dagen stelde de Syrische president Assad een aantal grensovergangen open. Vrachtwagens met hulpgoederen proberen de getroffen steden en dorpen

bereiken.

In de getroffen Turkse gebieden leidt het niet tijdig leveren van hulp tot haat tegen vluchtelingen die nu schaarse ruimte in beslag nemen. Op sociale media delen mensen berichten over het lynchen van vluchtelingen, met de hashtag #multecilersinirdisiedilsin (‘vluchtelingen moeten gedeporteerd worden’).

De Turkse regering maakt zich vooral zorgen over de verkiezingen, die waarschijnlijk in juni zullen plaatsvinden. Waarschijnlijk, omdat Erdogan er momenteel alles aan doet om ze uit te stellen.

De ramp heeft ook een politieke aardbeving in Ankara veroorzaakt. Zogenaamde vijanden van Turkije - Griekenland, Israël, Armenië, de VS en de EU - bleken vrienden van het Turkse volk. Ze kwamen met noodhulp en de inzet van reddingswerkers. Dat staat in schril contrast met Erdogans uithaal, een paar maanden geleden richting Griekenland: ‘Turkije zou in één nacht Griekenland kunnen binnenvallen.’ Ook binnen Turkije zorgde de beving voor verbroedering en eensgezindheid in het helpen van slachtoffers.

Deze wereldwijde daden van solidariteit ondermijnen de politieke strategie van Erdogan. Er zijn geen vijanden meer om angst voor te zaaien om zo de verkiezingen te winnen. Er is geen verhaal meer.

Kortom, de politieke aardbeving in Ankara kan weleens onverwachte naschokken tot gevolg hebben. De vraag is of het huis van Erdogan die schok aankan. Er bestaat instortingsgevaar. ●

Op de cover.

Erdogan onder vuur na aardbeving:



PRESIDENT ERDOGAN OP BEZOEK IN HET DOOR DE AARDBEVING GETROFFEN GEBIED (BEELD: YOUTUBE)

De vernietigende aardbeving in Turkije heeft ook geleid tot een heropleving van de politieke strijd. Het Erdogan-regime ligt onder vuur, onder meer vanwege corruptie bij het naleven van bouwvoorschriften en gebrekkige hulpverlening. Maar is die kritiek terecht bij een aardbeving van ongekennde omvang? *De Kanttekening* spreekt met Turkije-experts Bülent Kenes, Joost Lagendijk en Mehtap Tosun.

● TAYFUN BALCIK

‘Men kan het onmogelijk oneens zijn met de kritiek op zowel de nalatigheid bij de voorbereidingen vóór de aardbeving als de tekortkomingen en incompetentie bij de reddings- en hulpoperaties na de aardbeving’, zegt journalist Bülent Kenes vanuit zijn ballingsoord in Zweden.

‘In Turkije zijn na de aardbeving van 1999 strenge wettelijke en technische voorschriften voor de bouwsector opgesteld’, legt hij uit. ‘Zo moest de aardbevingsbestendigheid van oude gebouwen worden opgekrikt. En moesten nieuwe gebouwen worden gebouwd om aardbevingen van een magnitude van acht of negen op de schaal van richter te weerstaan.’

Om de kosten te dekken, voerde de Turkse regering een ‘aardbevingsbelasting’ in, ver-

volgt hij. ‘Tot op heden is 39 miljard dollar geïnd. Maar de aardbeving van 6 februari bracht aan het licht dat zelfs in de meest dodelijke aardbevingsgebieden geen enkel voorschrift voor oude en nieuwe gebouwen is nageleefd. Verschillende regeringen hebben niet alleen nagelaten de nodige maatregelen te nemen, het geld van de natie is ook uitgegeven voor andere doeleinden dan aardbevingsparaatheid. Dit alleen al zou voldoende reden zijn om de regering-Erdogan af te zetten.’

Volgens Kenes heeft de regering hulporganisaties zoals de Kizilay (Rode Halve Maan) en AFAD (Nationale Hulpverlening) tot lege hulzen gemaakt. Deze organisaties zijn ‘volledig disfunctioneel’ geworden na politieke benoemingen van ‘theologen’ die geen opleiding of ervaring hebben in noodhulp. ‘Daarom werden in de eerste drie dagen van de aardbeving 13 miljoen getroffen en aan hun lot overgelaten.’

Ook het leger faalde volgens Kenes, terwijl het in de periode vóór Erdogan juist opviel door zijn snelle en efficiënte reactie op aardbevingen. In plaats daarvan was er in de eerste

twee dagen na de aardbeving van februari bijna geen soldaat te zien. Volgens Kenes speelt hierbij Erdogans paranoia een rol: hij zou bang zijn dat het leger opnieuw prestige verwerft bij het publiek.

‘Ramp van de eeuw’

Voormalig GroenLinks-politicus Joost Lagendijk, die al twintig jaar in Turkije woont, gaat ten dele mee in de kritiek die Kenes uit. ‘De huidige leiding van AFAD zit daar duidelijk vanwege politieke connecties met Erdogan.’ Ook beaamt Lagendijk de klacht dat het leger ‘niet snel genoeg ingeschakeld is’.

Maar tegelijk wijst hij op ‘verzachtende omstandigheden’. ‘Het is een enorme ramp geweest, van een omvang die niet te voorzien was. Dus ik snap wel dat de eerste twee, drie dagen niet overal hulpverlening was. Dat is buitengewoon tragisch en pijnlijk voor de betrokkenen, maar ik vraag mij af: was zo’n ramp in Nederland of een ander West-Europees land gebeurd, had de regering dan wel meteen hulp kunnen verlenen?’

terecht of verkiezingsretoriek?

Socioloog Mehtap Tosun, verbonden aan de Ruhr-Universiteit van Bochum, deed onderzoek naar Armeense gemeenschappen in de stad Dersim in Turkije. Zij is het niet eens met Lagendijk: 'Erdogan, zijn woordvoerders en regeringsgezinde media definiëren deze aardbeving als 'de ramp van de eeuw'. Met dit narratief proberen ze zowel hun falen in de hulpverlening te maskeren als het beeld te bepalen. Ja, deze aardbevingen waren zeer heftig, maar het zou beter zijn om van een slachtpartij te spreken.

Na de aardbeving van 1999 is er belasting geïnd voor voorzorgsmaatregelen, maar waar dat geld voor is gebruikt is niet bekend. Daarnaast heeft Erdogan met veel bombarie campagne gevoerd met zijn versoepeling van de bouwvoorschriften. Deze 'bouwamnestie' heeft nu een massaslachting onder de bevolking veroorzaakt.'

Bouwen op breuklijnen

Lagendijk kwalificeert de slechte kwaliteit van gebouwen als de meest 'serieuze kritiek' die 'rechtstreeks naar de top' gaat. 'De bouwamnestie is in 2018 bewust ingezet door Erdogan om zichzelf populair te maken en geld op te halen. De regering richt haar kritiek nu sterk op de aannemers en bouwbedrijven, waarvan sommigen zijn gearresteerd. Zij krijgen de schuld in de schoenen geschoven. Ongetwijfeld is het waar dat in een aantal gevallen met de bouwvoorschriften is geknoeid. We zullen het zien.'

Volgens Lagendijk zijn die aannemers 'een schakel in een veel langere keten', waar ook gemeentebesturen, burgemeesters, inspectiediensten bij horen, die allemaal hun werk niet gedaan hebben. 'Als je ziet op wat voor terrein er soms nieuwbouw is neergezet, dan kun je je echt afvragen: hoe heeft de gemeente in hemelsnaam toestemming kunnen verlenen om daar te bouwen? Dan gaat het bijvoorbeeld om breuklijngebieden, met een heel zachte ondergrond, waarvan je kon weten dat die heel kwetsbaar zijn.'

Volgens Lagendijk is dit een structureel probleem voor de Turkse regeringspartij AKP. 'Ze hebben de afgelopen twintig jaar heel veel steun verworven, door snel te bouwen en veel appartementen neer te zetten, waardoor mensen voor het eerst in hun leven een appartement konden kopen. En nu blijkt dat de snelheid ten koste is gegaan van de kwaliteit. Daar is onvoldoende toezicht op gepleegd.

'Was dit in Nederland gebeurd, had de regering dan wel meteen hulp kunnen verlenen?'

Toen al zeiden architecten en politici: 'Jongens, zo creëren we een kerkhof.' Helaas moet je nu constateren dat in steden als Kahramanmaraş dit ook is gebeurd.

Electoraal profiteren

Vanwege de aardbeving klinkt in Turkije nu het voorstel om de verkiezingen, die nu gepland staan voor 14 mei, uit te stellen. Kenes wil die vraag serieus nemen. 'De kern van dit probleem is wie beslissen zal of de verkiezingen worden uitgesteld of niet, en zo ja, voor hoe lang. Een dergelijke cruciale beslissing kan niet worden genomen door de Hoge Raad voor Verkiezingen (YSK), die is omgevormd tot een partijdige instelling. Ook Erdoğan kan deze beslissing niet maken, omdat hij alleen maar aan zijn eigen politieke belangen denkt.' Kenes vindt daarom dat het Turkse parlement hierover een beslissing moet maken, met een gekwalificeerde twee derde meerderheid.

Lagendijk vindt dit een lastige zaak. 'De AKP is bang dat ze veel stemmen zullen kwijtraken. In de getroffen gebieden stond die partij sterk.' Hij ziet echter dat ook de oppositie belangen heeft en van de onvrede over Erdogan electoraal hoopt te profiteren.

Lagendijk vindt dat de Turkse regering ergens ook een punt heeft: 'Hoe moet je in hemelsnaam binnen drie maanden regelen dat tien miljoen mensen, die vanwege de aardbeving nu elders verblijven, gaan stemmen in de regio waar ze officieel wonen? Dat moet allemaal geregistreerd worden. En op wie gaan zij dan stemmen? Op een afgevaardigde uit de plek waar ze nu wonen?' Hij vindt dat de oppositie te snel over deze 'grote logistieke problemen' heen stapt.

Tosun stelt dat de regering zich na de aardbeving inspant om te voorkomen dat de ver-

kiezingen haar eigen ondergang worden. 'Ze hebben gepolst hoe de bevolking zou reageren op het uitstellen van de verkiezingen met een jaar. Toen daar veel kritiek op kwam, omdat het leek alsof de regering bang is voor de verkiezingen, hebben ze dit idee weer gedropt.'

Boos op Erdogan

Stel dat de verkiezingen doorgaan, maakt de sterk verdeelde oppositie dan een kans tegen Erdogan? Kenes denkt dat dit vooral afhangt van de vraag of de oppositie erin slaagt een eigen narratief te ontwikkelen over de aardbeving: 'Ze zullen geen gemakkelijke taak hebben tegen Erdogan, die meer dan 90 procent van de media rechtstreeks controleert. Tegelijkertijd is de aardbeving een klap in het gezicht van de president, omdat zijn verhaal van Turkije als 'sterke staat' nu aan diggelen ligt. Het wordt dus lastig voor hem.'

'Mensen in de getroffen gebieden zijn nu boos op Erdogan', merkt Lagendijk op. 'Dat is goed voor de oppositie. Zullen de tien miljoen mensen, die na ramp nu elders in Turkije verblijven, zich registreren in een ander kiesdistrict? Dat durf ik te betwijfelen, omdat ze nu wel wat anders aan hun hoofd hebben. Voor de oppositie is het daarom gunstiger nu deze verkiezingen te hebben.'

Lagendijk denkt dat Erdogan-aanhangers weinig meekrijgen van de kritiek die de oppositie uit. 'De Turkse regering houdt dit allemaal buiten de media. Daar komt nog bij dat de emotionele band van een groot deel van het AKP-electoraat met de partij groot is. Zij blijven Erdogan steunen, omdat hij zich in hun ogen in het verleden bewezen heeft als leider. Ze prefereren hem boven oppositieleider Kemal Kılıçdaroglu, die zich nog nooit bewezen heeft.'

De grote solidariteit onder Turken heeft volgens Tosun de regering-Erdogan bang gemaakt. 'Ze hadden geen controle over die solidariteit. Daarom heeft de regering de noodtoestand uitgeroepen in de getroffen gebieden. Ook zijn de universiteiten gesloten om daarslachtoffers van de aardbeving op te vangen. Dat is een excuus, omdat de campussen broeinesten zijn van het verzet tegen Erdogan. De Turkse regering wil zo voorkomen dat studenten bij elkaar komen voor politieke acties. Nogmaals, bij de verkiezingen draait het om de vraag of de diverse bevolkingsgroepen van Turkije zich laten horen, of dat het regime toch overleeft.' ●

Waarom Vlissingen nog geen excuses

Vlissingen was in de achttiende eeuw een belangrijke slavenstad. Toch weigert de stad excuses aan te bieden voor het slavernijverleden, terwijl steeds meer steden en ook de regering dat wel hebben gedaan.

● EWOUT KLEI

Dit jaar herdenkt Nederland de honderdzigste verjaardag van de afschaffing van de slavernij, op 1 juli 1863. Steden als Amsterdam, Utrecht en Den Haag hebben excuses aangeboden. Zeeland niet. Vreemd, want de provincie was verantwoordelijk voor bijna de helft van de Nederlandse slavenhandel. 'Vlissingen was', zo vertelt de Leidse historicus Gerhard de Kok, 'in de achttiende eeuw het meest gespecialiseerde slavenhandelstadje van Europa'. Toch wil de gemeenteraad van de Zeeuwse havenstad van excuses nog steeds niets weten.

Oud-gemeenteraadslid Angeli-que Duijndam (52) van de lokale partij Bestemming Vlissingen wijt dit aan onwetendheid. Gemeenteraadsleden denken dat zij zelf excuses moeten maken en begrijpen niet het gaat om excuses van de stad Vlissingen als historische opvolger van de slavenhandelstad van weleer. 'Het gaat niet om excuses van jou als persoon, maar om een instituut als de gemeente.'

Het Zeeuwse aandeel in de Nederlandse slavenhandel was 'vrij fors', aldus De Kok, die naar de Zeeuwse slavenhandel promotieonderzoek deed. 'In de zeventiende en de achttiende eeuw was Zeeland verantwoordelijk voor ongeveer de helft van de slavenhandel. Nederland heeft in totaal ongeveer 600.000 slaven verhandeld, het aandeel van Zeeland gaat richting 300.000 men-

sen. In de tweede helft van de achttiende eeuw, toen de Nederlandse slavenhandel op zijn hoogtepunt was, was het Zeeuwse aandeel 65 tot 70 procent.' Het Zeeuwse overwicht in de slavenhandel gold vooral de periode na 1730.

Amsterdam was in de zeventiende eeuw een belangrijke slavenhandelsstad, maar de handel in tot slaaf gemaakten nam na 1730 af toen de stad zich ging richten op de bilaterale koloniale handel. Producten van de plantages – zoals suiker en koffie – werden vooral in Amsterdam verhandeld. Zeeuwse steden, Vlissingen en Middelburg voorop, waren in de achttiende eeuw gespecialiseerd in de slavenhandel. 'De Nederlandse kolonie Suriname werd op de Engelsen veroverd door een Zeeuwse commandeur', vertelt De Kok. 'De bedoeling was dat dit een Zeeuwse kolonie zou worden, maar dat bleek niet haalbaar. Maar er was wel Zeeuwse invloed op de gang van zaken in Suriname, net als op de Caribische eilanden.'

De Zeeuwen domineerden de achttiende-eeuwse Nederlandse slavenhandel, omdat ze zich hierin hadden gespecialiseerd, legt De Kok uit. 'Amsterdam domineerde de koffie- en suikerhandel, daar was niet tegen te concurreren. Daarom kozen Zeeuwse handelaren ervoor zich in de slavenhandel te specialiseren. Het was een risicovolle handel, want de slaven op de schepen konden ziek worden. Of er kon tegelijkertijd met jouw schip een ander schip aanmeren vol met slaafgemaakte mensen, met als gevolg dat de prijs kelderde. Maar Zeeuwse handelaren waren



gewend om risico's te nemen. Ze waren tijdens de Tachtigjarige Oorlog ook zeer bedreven in de kaapvaart.'

Monopolie

De West-Indische Compagnie (WIC), die zich richtte op trans-Atlantische handel en in 1621 door de Nederlandse overheid was opgericht, had meer dan honderd jaar het Nederlandse monopolie op de slavenhandel. Dat monopolie zorgde er volgens De Kok voor dat handelsactiviteiten over het hele land werden verspreid. Maar de WIC was een logge organisatie, die bovendien veel kapitaal had verloren toen de Portugezen in 1654 Brazilië heroverden op de Nederlanders. Voor het op reis sturen van slavenschepen, een dure onderneming, was er te weinig kapitaal.

De Kok: 'Vanuit Zeeland werd gelobbyd om een einde te maken aan het WIC-monopolie. Toen dat uiteindelijk gebeurde, sprong de Middelburgse Commercie Compagnie (MCC) in dat gat en was vanaf 1750 exclusief gericht op de slavenhandel. Het archief van de

MCC in Middelburg is goed bewaard gebleven en geeft een gedetailleerd beeld over hoe de slavenhandel in zijn werk ging. De kapiteins moesten alles noteren: wie aan boord kwam tot aan bonnetjes van gemaakte kosten. In totaal heeft de MCC ongeveer 31.000 mensen vanuit Afrika naar Suriname en de Cariben vervoerd, waarvan slechts 28.000 levend de koloniën bereikten.' Vlissingen, 'het meest gespecialiseerde slavenhandelstadje van Europa', heeft helaas niet zo'n uitgebreid archief, aldus De Kok.

In het zeer christelijke Zeeland was wel protest tegen de slavernij door enkele rechtzinnige dominees, maar zij preekten niet elke zondag tegen de slavernij, aldus De Kok. Daarom won de koopman het van de dominee. Een belangrijkere tegenstander van de slavernij was schrijfster Betje Wolff, die in de vooruitstrevende idealen van de Verlichting geloofde. In tegenstelling tot de Utrechtse feministe *avant la lettre* Belle van Zuylen, die haar persoonlijke kapitaal dankte aan de slavernij, was Wolff wel

wil maken voor haar slavernijverleden



ANGELIQUE DUIJNDAM (BEELD: JAN WIJKSTRA)

clean. 'Ze sprak zich in de laatste decennia van haar leven niet alleen regelmatig uit tegen de slavernij', aldus De Kok, 'maar vertaalde ook een belangrijk abolitionistisch werk van het Frans naar het Nederlands.'

Afschaffing slavernij

Toch waren deze kritische stemmen een uitzondering, denkt De Kok: 'Al weten we weinig over hoe gewone Zeeuwen in de achttiende eeuw dachten over de slavernij, want gewone mensen zetten hierover weinig op papier.' Pas in de

negentiende eeuw slaat de stemming om en worden mensen kritischer. Zo verscheen er begin negentiende eeuw een kinderverhaal van Adriaan Loosjes over een Zeeuwse jongen, die ondanks zijn bezwaren tegen slavernij mee ging varen met een slavenschip. Hij viel overboord, werd gered door een zwarte jongen, kocht hem vrij van slavernij en nam hem vervolgens mee naar zijn geboortestad Vlissingen. In de achttiende eeuw had je dit soort boeken nog niet.'

Dat de Nederlandse slavenhandel ten onder ging was aan de Engelsen te danken. De in 1780 uitgekomen Vierde Engelse Oorlog leidde tot het confisqueren van veel Nederlandse schepen – ook slavenschepen – door de Engelse marine. 'Die kapitaalklap zijn ze nooit meer te boven gekomen', aldus De Kok. 'In de periode 1784-1795 zijn er nog wat Zeeuwse slavenhandelsreizen geweest. Erg succesvol waren die doorgaans niet, ondanks financiële steun van bijvoorbeeld het Middelburgse stadsbestuur. Tijdens de Franse Tijd (1795-1813) was de Zeeuwse slavenhandel op sterven na dood. Daarna werd het Verenigd Koninkrijk abolitionistisch en dwong het Nederland om aan deze handel een einde te maken. Maar pas vijftig jaar later, in 1863, schafte ons land ook de slavernij af.'

Hoewel er dankzij het werk van Gerhard de Kok en andere historici tegenwoordig veel bekend is over het Zeeuwse slavernijverleden, zijn

excuses hierover voor veel Zeeuwen nog een brug te ver. Maar dit betekent volgens De Kok niet dat het onderwerp er niet leeft, al gebeurt dat minder openlijk en vocaal dan in een stad als Amsterdam.

Oud-gemeenteraadslid Angélique Duijndam, winnares van de Zeeuwse 'Vrouw in de Media Award 2022', is een van de aanjagers van de Zeeuwse slavernijdiscussie en werkzaam bij Anti Discriminatie Bureau Zeeland. Zij zet zich al jaren in voor meer bewustwording over het Zeeuwse slavernijverleden.

Twee jaar geleden diende Duijndam in de gemeenteraad van Vlissingen een motie in waarin ze

touwsnijders, houtbewerkers en boeren. Een vrouw zei tegen mij dat de vrouwen van die tijd onschuldig waren, omdat zij niets te vertellen hadden. Maar dat ligt toch een beetje anders. Vrouwen die weduwe werden, erfden de plantages op Suriname. En witte vrouwen op plantages konden vreselijk onvoorspelbaar en wreed zijn.'

Het gaat haar, zo benadrukt Duijndam, niet om persoonlijke excuses van mensen. 'Enkele van mijn toenmalige collega's in de gemeenteraad snapten dit niet. Ze zeiden dat ze zelf niet schuldig waren aan de slavernij. Maar het gaat niet om hun excuses. Het gaat

**'De Zeeuwen zijn altijd kapers of
piraten geweest, ze zijn overlevers.
Ik ben dat ook'**

om drie dingen vroeg: onderzoek naar het slavernijverleden van Vlissingen, een slavernijmonument in de stad en excuses van de gemeente voor de slavernij. Het onderzoek is er gekomen, maar geen monument en geen excuses. 'De Raad vindt dat ook niet nodig', stelt Duijndam. Ze vertelt dat tegenstanders als argument aanvoerden dat er al een monument is in Middelburg. 'Ze bagatelliseren de rol van Vlissingen in deze geschiedenis.'

'Zeeland is een van de belangrijkste spelers geweest in de slavernijgeschiedenis en Vlissingen had zich helemaal gespecialiseerd in de slavenhandel', vertelt Duijndam. 'Bijna iedereen in de stad – die in de achttiende eeuw zo'n 6800 inwoners telde – was op een of andere manier bij deze handel betrokken. Niet alleen de notabelen verdienden eraan, maar ook de

om wat de gemeente toentertijd gedaan heeft. Daar moeten we rekenschap over afleggen.'

Wat dat betreft heeft Duijndam meer vertrouwen in de jonge generaties Zeeuwen, die ze spreekt tijdens haar dialooglessen over racisme en slavernij op basisscholen. 'Ik krijg veel energie van de jeugd. Wij volwassenen zitten vaak vast in onze denkbeelden. Jongeren, ook in Zeeland, zijn nieuwsgierig en open.'

Duijndam wil dat Zeeland in het reine komt met haar slavernijverleden, maar ze is beslist niet anti-Zeeuws, zegt ze. 'Ik voel mij hier ontzettend thuis. De Zeeuwen zijn altijd kapers of piraten geweest, ze zijn overlevers. Ik ben dat ook. Ik voel mij Surinaamse en Zeeuwse, Surizeeuws. Ik heb trouwens ook een aardige foto van mijzelf, verkleed als Zeeuws meisje.' ●



GERHARD DE KOK (BEELD: YOUTUBE)

‘Wat de IND doet is net zo erg als

De Iraanse vluchteling Sahar Hossini kreeg in juli 2022 tot haar verrassing ineens een verblijfsvergunning. Tien jaar lang wees immigratiedienst IND haar verzoek af, maar nu plots niet meer. Hossini voert alsnog een rechtszaak tegen die dienst, omdat ze vindt dat die haar verhaal eerder had moeten geloven.

● REMCO VAN MULLIGEN

‘Ik wil erkenning’, stelt de inmiddels 29-jarige Hossini. ‘Erkenning dat mijn jeugd mij is afgenomen. Twaalf jaar lang stond mijn leven stil en was ik in grote onzekerheid. Ik kon geen opleiding volgen, geen Nederlands leren, kreeg geen enkele hulp om als mens te groeien. Terwijl ik al genoeg trauma’s heb in mijn leven.’

Veel asielzoekers zouden blij zijn dat ze eindelijk de felbegeerde verblijfsstatus hebben gekregen. Er kan een streep onder een nare periode van procedures en asielzoekerscentra. Het leven in Nederland kan beginnen. Niet omkijken, op naar de toekomst.

Ook Hossini is blij dat ze in Nederland mag blijven. Maar de werkwijze van de IND liet haar niet los. Ze kwam in 2011 naar Nederland, met haar moeder en haar broertje. In Iran was het voor haar niet veilig – zoals voor zoveel vrouwen.

Eenmaal in Nederland bekeerde het gezin zich in 2012 tot het christendom. Toen was terugkeer naar Iran al helemaal uitgesloten. In Iran is het zeer gevaarlijk voor mensen die de islam verruilen voor een andere religie.’

Toch geloofde de IND niet dat haar bekering oprecht was en dus wees de dienst haar asielverzoek af. Daartegen kun je in beroep gaan. Je kunt een tweede procedure beginnen, waarin je moet laten zien dat je situatie is veranderd, bijvoorbeeld door ‘geloofsgroei’ aan te tonen.

Hossini stelt echter dat ze in 2012 net zo overtuigd christen was als nu. ‘In maart 2022 kreeg ik via mijn advocaat een uitnodiging voor een gehoor bij de IND, over mijn vierde asielvraag, ingediend in september 2020. Ik hoorde toen dat ik een verblijfsvergunning zou krijgen. Maar toen ik de beslissing ontving en de argumenten las die de IND gebruikte om mij die status toe te kennen, was ik verbaasd. Het waren dezelfde argumenten als die ik al in 2012 aanvoerde. En ze hebben me al die tijd niet geloofd.’

Toeslagenaffaire

Afgelopen najaar zat Hossini in de rechtszaal. Ze voert nu een bestuursrechtelijke zaak tegen de IND, om haar verblijfsstatus met terugwerkende kracht te vervroegen. Liefst zodanig, dat die al in 2012 ingaat. Ze hoeft geen schadevergoeding. Ze wil erkenning voor ‘de gouden tijden’ die haar zijn ‘afgepakt’.

‘In de rechtbank was ik helemaal voorbereid’, vertelt ze over de eerste zitting. ‘De eerste vraag die de rechter aan de IND stelde, was: wanneer geloofden jullie dat mevrouw Hossini echt christen was? De IND kon daar geen antwoord op geven en vroeg een week bedenktijd. Maar na een week kon de dienst nog steeds geen goed antwoord op de vraag van de rechter.’

Op 30 december was er een tweede zitting. ‘Maar ook toen vertelden zij alleen maar dingen die de rechter al wist’, vertelt Hossini. De uitspraak komt in februari en is tijdens het schrijven van dit artikel nog niet bekend.

‘Hoe mooi zou het zijn als de IND erkent dat ik eerder bekeerd ben?’, zegt Hossini. Maar tegelijk denkt ze dat daar ook een groot risico aan zit voor die dienst: ‘Een dergelijke beslissing kan gevolgen hebben voor andere zaken.’

Hossini heeft het gevoel dat ze tegen institutioneel racisme strijdt. ‘Ik vergelijk mijn situatie met de toeslagenaffaire. Veel mensen hebben geleden onder hun machteloosheid tegenover de overheid. Dat overkwam ook mij. Zo gaat het met andere vluchtelingen ook.’

De rechtszaak tegen de IND doet ze voor zichzelf, maar ook voor een hoger doel. Ze wil het systeem veranderen. ‘Bij de toeslagenaffaire begon dat ook met één zaak. Ik vecht ook voor andere mensen, die niet zo mondig zijn als ik. Mensen zeggen dat ik blij moet zijn met mijn verblijfsvergunning. Ik ben wel blij, maar als de IND mijn aanvraag eerder had ingewilligd, was mij een hoop bespaard gebleven.’

Raad van State

‘We zien jaar in jaar uit hoe vluchtelingen op allerlei manieren tegen een muur van bureaucratie en wantrouwen aanlopen’, vertelt Raoul

Blommaert, die verbonden is aan de juridische afdeling van Vluchtelingenwerk Den Haag. Hoeveel mensen er zijn wiens bekeringsverhaal, net als bij Hossini, niet geloofd wordt, kan hij niet zeggen.

Blommaert begeleidt asielzoekers als Hossini. ‘Het is met geen pen te beschrijven wat dit doet met hun leven. De systematische uitsluiting, de onzekerheid en angst over wat er kan gebeuren, het niet mogen meedoen, het niet worden geloofd en het leven van genadebrood: dat is schadelijk voor de psyche en het zelfbeeld en laat diepe sporen na. Daarvan herstellen kost tijd, soms heel veel tijd. Het niet hebben van inkomen of een eigen plek waar je kan wonen, het niet mogen hebben van een ziektekostenverzekering of bankrekening, zijn belemmeringen om volwaardig te kunnen leven. Soms leidt het tot fysieke schade, zoals een slecht gebit of verwaarloosde gezondheidsklachten. Je moet echt heel sterk en geduldig zijn om op deze manier je staande te kunnen houden.’

‘Als iemand een bekering
veinst, prikt een kerk
daar doorheen’

Advocate Gerda Later, die gespecialiseerd is in het vreemdelingenrecht, staat Hossini bij. Ook zij meent dat de IND soms te makkelijk bekeringsverhalen niet gelooft. Als dit soort zaken zich opstapelen, kan de IND wellicht niet meer anders dan zijn werkwijze aanpassen. Soms maakt de dienst volgens Later foute inschattingen: ‘De IND zei bijvoorbeeld tegen Sahar gezegd dat men in Iran haar Facebookpagina niet ziet. Terwijl in diezelfde periode een aantal Iraniërs tot lange straffen veroordeeld zijn vanwege hun Facebookactiviteiten.’

Later heeft zich voorgenomen om in asielzaken vergelijkbaar met die van Hossini standaard

de toeslagenaffaire'

in beroep te gaan. 'Op 9 januari won ik voor het eerst een zaak bij de Raad van State', vertelt ze. Die zaak ging om een Turks-Koerdische vluchteling, die in 2021 een verblijfsstatus kreeg. 'Zijn situatie was echter sinds 2016 niet meer veranderd.'

Er zijn meer zaken van asielzoekers wiens verblijfsvergunning eerder ten onrechte is afgevoerd, vervolgt Later. Eind vorig jaar gaf de rechtbank in Middelburg een statushouder gelijk: de verblijfsvergunning moest eerder ingaan, op de datum van het eerste asielverzoek.

'Als je naar Sahar kijkt, is het zo logisch dat zij bekeerd is', vindt Later. 'Ze was altijd al gelovig, maar toen ze naar Nederland vluchtte, kwam ze in de kerk terecht. Dat was een warm nest. Ik zie dat vaker gebeuren met Iraanse en Afghaanse vluchtelingen.'

Beoordeling bekeringsverhalen

De IND wil bekeringsverhalen streng controleren, omdat er ook asielzoekers zijn die een bekering veinzen omdat die het recht op een verblijfsvergunning vergroot. Om diezelfde reden wenden andere asielzoekers soms onterecht voor lhbt'i'er te zijn.

De immigratiedienst gaat richting de pers nooit in op individuele zaken. Omdat deze rechtszaak onderdeel is van een breder fenomeen, legt *de Kanttekening* de dienst enkele vragen voor. De IND reageert door een document te sturen waarin in zeer algemene zin staat hoe de dienst met bekeringsverhalen omgaat.

De laatste tijd komen asielzoekers die zich hebben bekeerd vaker in het nieuws. Zo was er in de herfst van 2022 nog een Iraans christelijk gezin, waarvoor uitzetting dreigde. De revolutie rond vrouwenrechten in Iran was toen al volop in gang. Hun tickets waren al geboekt. Leden van de christelijke kerk waarbij dit gezin was aangesloten, hielden een wake in Zeist, bij het detentiecentrum waar ze uitzetting afwachten. Tot, op het laatste moment, de Iraanse man en vrouw en hun negenjarige dochter alsnog een verblijfsvergunning kregen.

In 2019 was er ook al een wake bij het detentiecentrum in Zeist, waar toen drie gezinnen wachtten op uitwijzing naar Iran en Afghanistan. Na publieke ophef mochten zij toch blijven. In 2021 riep de Raad van State de IND zelfs tot de orde, omdat twee Iraanse bekeerlingen tot het christendom te makkelijk waren uitgewezen.

In iemands ziel kijken

Asielzoekers staan niet geheel machteloos. Omdat al jaren duidelijk is dat de IND zelf niet



SAHAR HOSSINI (RECHTS) TIJDENS EEN DEMONSTRATIE VAN IRANIËRS IN DEN HAAG (BEELD: SAHAR HOSSINI)

de kennis heeft om complexe bekeringszaken te beoordelen, is er sinds vijf jaar de zogeheten commissie-Plaisier. Hierin zitten theologen uit christelijke kring, die op verzoek van de advocaat van een asielzoeker een advies kunnen geven: is deze bekering oprecht, ja of nee? Ook vragen advocaten en Vluchtelingenwerk regelmatig advies aan de christelijke Stichting Gave en aan hoogleraar theologie Joke van Saane

Daarnaast kan de advocaat van een asielzoeker ook de lokale kerk, waar een asielzoeker lid van is, om advies vragen. Een kerkelijke gemeente zal na verloop van tijd door een geveinsde bekering heen prikken, stelt de protestantse dominee Marco Buitenhuis. Zijn kerk staat in Noardburgum, Friesland, een dorp met een groot asielzoekerscentrum in de buurt. Daardoor heeft hij al jaren veel asielzoekers in zijn kerk.

Het Iraanse gezin, dat eind vorig jaar ternauwernood aan uitzetting ontkwam, zit bij hem in de kerk. 'Een kerkelijke gemeente volgt mensen voor langere tijd', vertelde Buitenhuis destijds aan het *Nederlands Dagblad*. 'Zij weten hoe een gezin functioneert en of andere kerkgangers hen als christen zien.'

Daar is wel één groot probleem bij: de overheid dwingt asielzoekers de laatste jaren om telkens weer te verhuizen. Dat is bewust beleid om te voorkomen dat ze 'geworteld' raken in Nederland en op basis daarvan een verblijfsvergunning kunnen afdwingen. Daardoor is het voor kerken ook steeds lastiger om een asielzoeker echt te leren kennen.

Bekeringszaken blijven extreem lastig te beoordelen, erkent ook Vluchtelingenwerk. 'Je kunt niet in iemands ziel kijken', constateerde een woordvoerder vorig jaar. 'Wel kun je controleren of de IND haar criteria goed heeft gehanteerd en de juiste stappen heeft gevolgd om een bekeringsverhaal te controleren.'

Sneeuwbaaleffect

Advocaat Wil Eikelboom, voorzitter van de Vereniging Asieladvocaten en -Juristen Nederland, is niet bekend met de zaak van Hossini. Hij laat aan *de Kanttekening* weten dat dat een bestuursrechtelijke zaak, met als doel de verblijfsstatus met terugwerkende kracht vervroegd te laten ingaan, 'meer kansrijk' is dan een civielrechtelijke zaak, gericht op het krijgen van een schadevergoeding. Zo'n vergoeding is voor zover hij weet nooit toegekend.

Eikelboom sprak zich dit weekend in het *Nederlands Dagblad* zeer kritisch uit over de IND. Vroeger nam hij aan dat er sprake moest zijn van een misverstand, als die dienst iemand uitwees. Inmiddels is hem duidelijk dat de IND elke kans aangrijpt om een asiel-

'De overheid is nu willens en wetens de wet aan het overtreden'

zoeker weg te kunnen sturen.

De 'asieldeal' van de huidige regering van VVD, CDA, D66 en ChristenUnie is volgens hem een nieuw dieptepunt. Dat is een compromis tussen het anti-migratiestandpunt van VVD en CDA en de nadruk op mensenrechten bij D66 en ChristenUnie: enerzijds schortte het kabinet tijdelijk het recht op gezinshereniging op, anderzijds trok het de bevoegdheid naar zich toe om gemeenten te dwingen asielopvang te bieden. Het viel hem vooral tegen dat het kabinet het eerste deel van de afspraak, de nareisbeperking, niet wilde laten toetsen door de Raad van State. 'Toen dacht ik: je bent nu als overheid willens en wetens de wet aan het overtreden. Dan hebben we de Toeslagenaffaire gehad, dan is daar een kabinet over gevallen, en nog geen jaar later ga je weer illegaal aan mensen leed berokkenen.'

Peter Rodrigues, hoogleraar Immigratierecht aan de Universiteit Leiden, is niet bekend met de specifieke rechtszaak die Sahar Hossini voert. Ook hij acht de kans op een schadevergoeding zeer klein. 'Wel is ooit aan een Russische asielzoekster een schadevergoeding toegekend, maar dat was omdat ze na haar uitzetting direct was gedetineerd, mishandeld en verkracht. Er was een heel duidelijk verband met de beslissing haar uit te zetten.'

Rodrigues relateert de 'beleving' van Hossini, dat in tien jaar tijd haar zaak niet is veranderd. 'Het gaat om wat de IND aangeeft om tot een nieuwe beslissing te komen. Vaak is de dienst op basis van nieuwe informatie tot een ander inzicht gekomen.' Blommaert erkent dat het beoordelen van bekeringsverhalen en van iemands seksuele gerichtheid hoort tot 'de meest complexe asielverzoeken waar de IND mee te maken krijgt'. 'We zien wel dat wantrouwen te vaak

het uitgangspunt is als het toetsen van asielverzoeken aankomt op een geloofwaardigheidsbeoordeling. Wat ons betreft zou vaker het voordeel van de twijfel moeten worden toegepast.' Vluchtelingenwerk doet in het rapport *Web van wantrouwen* suggesties voor verbetering.

Verpleegkunde

Hossini hoopt dat haar zaak, als ze die wint, een sneeuwbaaleffect zal hebben. Dat de IND zorgvuldiger wordt en dat anderen bespaard blijft wat haar is overkomen. Ze snapt nog steeds niet waarom haar leven tien jaar op pauze moest staan. 'Ik ben actief in de kerk en dat wisten ze. Ze wisten ook welke kerk ik bezoek. Toch bleven ze daar telkens aan twijfelen.'

'Ik ben actief in de kerk en dat wisten ze. Toch bleven ze daar telkens aan twijfelen'

Ze was al aan haar nieuwe leven begonnen voordat ze een verblijfsvergunning kreeg. 'Ik heb de laatste jaren zelf de Nederlandse taal geleerd en ben actief geweest als vrijwilliger. Ook startte ik een mbo-opleiding tot verpleegkundige. Bij die opleiding heb ik gezegd: als je blijft, laat me starten. Uiteindelijk heeft iemand me geholpen. Terwijl ik nooit op school had gezeten, haalde ik toch meteen goede cijfers. Ik doe die opleiding nog steeds, maar nu officieel. De verblijfsvergunning brengt rust. Ik mag hier nu leven. Drie jaar geleden, toen ik beviel van mijn eerste kind, kon ik geen kinderopvangtoeslag krijgen, ik kon niet rondkomen. Nu mag ik werken.'

Hossini's broertje heeft intussen ook een verblijfsvergunning, maar haar moeder niet. Binnenkort dient Gerda Later haar nieuwe asielaanvraag in. Ondanks alles blijft Sahar Hossini optimistisch. 'Ik had Nederland nodig voor mijn veiligheid. Maar de wereld draait door en dingen veranderen. Op een dag heeft Nederland mij nodig.' ●

TAYFUN BALCIK

Programmacoördinator
bij The Hague Peace
Projects voor de Armeens-
Koerdische-Turkse
werkgroep. Lid van de
Nieuw Amsterdam Raad
(Pakhuis de Zwijger).



De aardbeving is niet veroorzaakt door Erdogan, maar...

Aardbevingen zijn natuurrampen en die komen vaker voor in Turkije, omdat het land precies ligt op de breuklijnen van verschillende aardplaten. In zekere zin heeft de Turkse president Recep Tayyip Erdogan dus gelijk wanneer hij zegt dat 'het noodlot heeft toegeslagen'. De ramp is niet veroorzaakt door hem. Maar daarmee is zo'n beetje alles gezegd.

Hoe zit het bijvoorbeeld met de spiksplinternieuwe torens die als kaartenhuizen in elkaar zijn gestort, omdat er piepschuim en hout in plaats van beton is gebruikt als vulling? Hoe zit het met de woonblokken die op te weinig heipalen zijn gefundeerd? Wie heeft de bouw van deze huizen goedgekeurd? In bijna alle steden van het getroffen gebied zijn het de mannen van Erdogans AKP die al meer dan twintig jaar de bouwvergunningen afgeven.

Na de aardbeving ging een parlementaire toespraak viraal die Garo Paylan, een Turks-Armeense politicus van de pro-Koerdische HDP, hield in 2018. Met veel emotie spreekt hij schande over de versoepling van de wet- en regelgeving voor de Turkse bouwindustrie, die

'De Turkse regering moet verantwoordelijkheid nemen voor de slachtoffers en per direct ontslag nemen'

de regering toen net voor de verkiezingen doorvoerde. Deze 'bouwamnestie' kwam de vele Erdogan-gezinde bouwbedrijven goed uit en verkrotte gebouwen mochten hierdoor ongecontroleerd blijven staan.

Een verblufte Paylan zegt letterlijk: 'Stel je voor, je geeft een pardon voor een gebouw van tien verdiepingen waar meer dan honderd mensen in wonen en er vindt – God verhoede – een aardbeving plaats en onze burgers liggen onder het puin. Wie zie zal dan de verantwoordelijkheid dragen voor deze zonde? Miljoenen van onze burgers leven in krotwoningen. Het is niet hun eigen schuld, zij hebben onderdak nodig, en ja, mensen hebben ook uit winstmotieven deze gebouwen gemaakt, maar is het billijk om deze woningen onge-

controleerd te pardonneren?'

Nogmaals, Erdogan heeft de aardbeving niet veroorzaakt, maar hij ging wel prat op deze 'bouwvrede'. Hij voerde er zelfs, trots als hij is, campagne mee. De huizen die hij heeft laten bouwen en heeft gepardonneerd en waar mensen hun levensgeluk deelden, zijn nu in een allesvernietigende klap veranderd in graven.

Uiterekend de Turkse regering zegt nu dat de aardbeving niet gepolitiseerd moet worden. Waar haal je het lef vandaan? Als je politiek hebt gevoerd voor legalisatie en bouw van krotwoningen, dan moet je ook dapper genoeg zijn om je verantwoordelijkheid te nemen voor de slachtoffers. Per direct ontslag nemen dus. Maar dat hoeven we van een machtsbeluste Erdogan uiteraard niet te verwachten.

Er liggen vermoedelijk nog duizenden mensen onder het puin. De ramp in Turkije is simpelweg te groot om te bevatten. Er is zo veel menselijk leed: de ouderen, de kindertjes die dagenlang tevergeefs op hulp hebben gewacht. Dat is nog een punt waarop Erdogans regime in gebreke is. Hij had meteen op de eerste dag hemel en aarde moeten bewegen om in actie te komen. De hele wereld moest per direct uitgenodigd worden om met man en macht mensen uit het puin te redden. Dat is niet gebeurd.

Maar er kwam op de derde dag na de aardbeving wel een twitterverbod van meer dan negen uur, terwijl Twitter juist werd gebruikt voor coördinatie en hulpoproepen van slachtoffers. Je kan aannemen dat dit tot honderden, wellicht duizenden extra doden heeft geleid. Dit is onvergeeflijk. Dit was niet het 'noodlot', dit was een misdaad.

Op 14 mei zijn er verkiezingen. Mijn beste Turken, je weet wat je te doen staat. Het is natuurlijk cru als je nu pas beseft dat Erdogan niet deugt. Je had je gebroken hart al lang moeten openen voor onze Koerdische en Armeense broeders, onder wie Erdogan al sinds 2015 vele levens vernietigt. Deze aardbeving was helemaal niet nodig om tot dat besef te komen. •

Neemt onze betrokkenheid bij Oekraïne

Op 24 februari was het een jaar geleden dat Rusland een oorlog startte tegen Oekraïne. De berichtgeving hierover domineerde zeker in de eerste maanden het nieuws – en ook nu nog af en toe. Maar volgen we de ontwikkelingen nog altijd even trouw als een jaar geleden? Hoezeer leven we mee met de Oekraïners? Dit vindt ons panel.



DE OEKRAÏENSE PRESIDENT ZELENSKY (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)



**Leontine Vreeke (46),
salesmanager**

‘Volgens mij had Poetin al veel eerder gestopt moeten worden’

‘In het afgelopen jaar wilde ik aanvankelijk alles over de oorlog volgen. Daarna volgde een tijd dat ik mij zoveel mogelijk van het nieuws afsloot. Op dit moment laat ik weer af en toe berichten binnenkomen. Het leed is te groot, de oorlog duurt te lang en ik heb geen invloed op wat daar gebeurt. Als ik de beelden zie, doet het me fysiek pijn. Dat ik wegkijk, of helemaal niet kijk, wil niet zeggen dat ik niet begaan ben met het Oekraïense volk. Integendeel. Ik heb voor een aanzienlijke tijd een Oekraïens gezin bij mij thuis opgevangen. Ook ben ik betrokken bij de gemeenschap hier in Rotterdam

die mij af en toe als vraagbaak gebruikt. Je hoort ook geluiden dat het Westen geen wapens meer moet geven aan Oekraïne, omdat dat de oorlog alleen maar erger zou maken. Ik kan er zelf niets aan veranderen, maar volgens mij had Poetin al veel eerder gestopt moeten worden. En nu, met die vreselijke aardbeving in Turkije en Syrië, vraag ik me echt af wat ons op geopolitiek niveau te wachten staat. Wanneer houdt deze ellende op? Zoveel slachtoffers... Voorlopig blijf ik nog even mondjesmaat kijken naar berichtgeving over oorlog en geweld. En ik bid voor alle onschuldige slachtoffers.’ ●



**Ibrahim Özgül (39), onderne-
mer en bestuurder**

‘Poetin heeft geprofiteerd van de oneindige ‘oorlog tegen terreur’ retoriek in het Westen’

‘Sommige geopolitieke ontwikkelingen zijn zo groot, dat je er vanzelf mee te maken krijgt. De oorlog in Oekraïne is daar een voorbeeld van. Hier staat het Westen indirect tegenover Rusland. We helpen Oekraïne in haar onafhankelijkheidsstrijd tegen een van de wreedste dictators van deze tijd: Vladimir Poetin. Maar vergis je niet. Poetin is al meer dan twintig jaar bezig met oorlog. Eerst in Tsjetsjenië, daarna in Georgië, in Syrië, en sinds 2014 in Oekraïne. Ironisch genoeg heeft hij geprofiteerd van de oneindige ‘oorlog tegen terreur’ retoriek in het Westen. Hij voert zogenaamd ook oorlog

tegen terroristen. Maar deze man heeft misschien wel duizend keer meer bloed aan zijn handen dan ISIS. Helaas zijn er nog te veel nationalistische Russen die achter hem staan. Deze Russen moeten beseffen dat het Poetin zelf is die de grootste bedreiging vormt voor de veiligheid van Russische jongeren die nu in de oorlog als kanonnen-vuur dienen.’ ●

Oekraïne af? Dit vindt ons panel

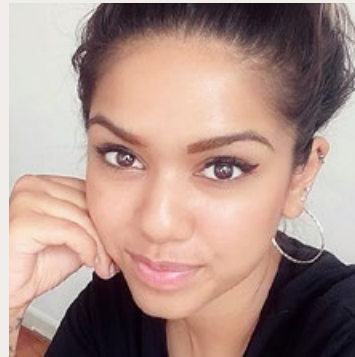


**Dimple Sokartara (29),
communicatieadviseur**

‘Ik ben een maatschappelijk betrokken persoon en dus spelen dit soort thema’s altijd een rol in mijn leven. Het is wel minder dan voorheen, omdat het onontkoombaar is dat ander nieuws bovenaan komt te staan. Vooral nu, met de aardbeving in Syrië en Turkije. De Oekraïne-

**‘Het is
overduidelijk
wie welk land is
binnengevallen’**

oorlog is wel prangender dan al die andere conflicten die niet iedere dag in het nieuws komen, ook omdat het Nederland en andere Europese landen direct raakt met de gasprijzen. Ik ken mensen die pro-Russisch zijn in deze oorlog. Je kunt wel allemaal historische en culturele redenen daarvoor bedenken, maar het is overduidelijk wie welk land is binnengevallen. Dat is een overtreding van alle humanitaire regels, met duizenden burgerdoden tot gevolg.’ ●



**Anushka Soekhradj (29), sociaal
werker**

‘Ik volg het nieuws niet actief meer, maar krijg weleens wat mee als de radio toevallig aanstaat. Ik vind dat je beter om je heen kunt kijken: in mijn directe omgeving leeft deze oorlog. Ik spreek mijn Oekraïense buurvrouw, die bij haar thuis het afgelopen jaar gevluchte familieleden heeft opgevangen. Ook mijn ouders

**‘Ik volg het
nieuws niet actief
meer’**

hebben een familie opgevangen. Je hoefde het afgelopen jaar het gemeentehuis maar binnen te lopen en je merkte hoe druk ze waren met het organiseren van vluchtelingenopvang. Pro-Russisch mag je zijn, pro-oorlog niet. Het reguliere nieuws is zo selectief en eenzijdig, dat alle andere geluiden welkom zijn om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de gehele realiteit. Jammer dat tegengeluid snel wordt weggezet als complottheorie. Ook wij moeten kritisch blijven. Zonder kennis kun je niet oordelen.’ ●



Mostafa Hilali (48), militair

‘We zijn een jaar verder en het is allesbehalve rustig aan het front. We moeten niet vergeten dat de mensen in Oekraïne en alle vluchtelingen de echte slachtoffers zijn. Niet wij, omdat de energieprijzen zijn gestegen. Naast het vechten is de dialoog met Rusland ook belangrijk om tot echte oplossingen te komen. Praten doe je juist met de vijand. Anders rest er niks anders dan geweld. Er wordt gezegd dat dit niet onze oorlog is en dat de NAVO ervoor verantwoordelijk is vanwege de oostwaartse uitbreiding. Sorry,

die mensen weten niet hoe het zit. Sinds 2008 is het Rusland geweest dat westwaarts oprukt. Op democratische wijze, door soevereine landen binnen te vallen. Dat is nogal een verschil met de NAVO-uitbreiding die op basis van verzoek van die landen plaatsvindt. Mensen die pro-Russisch zijn laten zich om de tuin leiden. Ze zijn een speelbal van desinformatie. In onze vrije wereld mag je uiteraard een afwijkende mening hebben. Anti-oorlog zijn, dat zou je eens in Rusland moeten proberen. Dan beland je in de bak. En dat moet voldoende zeggen.’ ●

**‘Als je in Rusland
anti-oorlog bent,
beland je in de
bak’**



**Ahmed Abdillahi (42),
postbezorger**

‘Laten we zeggen dat ik het met een half oog volg. Er zijn twee dingen. Ten eerste steekt het mij dat in Rotterdam, de stad van Pim Fortuyn en Leefbaar Rotterdam, rechts-georiënteerd Nederland altijd heel lovend is over Oekraïners. Ze zijn ‘netjes’, ‘keurig’, harde werkers, enzovoorts. Niet zoals die andere asielzoekers. Tsjongejonge zeg. Dat doet pijn, omdat andere asielzoekers geen BSN krijgen, maar Oekraïners wel. Veiligheidsregio’s werken innig samen om

**‘Het Westen heeft
een grote rol
gespeeld in de
escalatie van deze
oorlog’**

voor voor de Oekraïners huisvesting, werk en scholing te organiseren. Dat gebeurt voor al die andere wachtenden niet. Mijn tweede punt gaat over de oorlog. Natuurlijk is die invasie door Rusland afgrijselijk en niet goed te praten, maar eerlijk gezegd zat het eraan te komen. Het Westen heeft een grote rol gespeeld in de escalatie van deze oorlog. Rusland voelde zich bedreigd. Stel je eens voor dat Mexico een samenwerkingsverband aangaat met Rusland. Dat zou de VS toch ook nooit toelaten?’ ●

Opgroeien in armoede: geen geld voor



(BEELD: PIXABAY)

In het maatschappelijk debat gaat het steeds vaker over armoede. Maar kinderen komen vrijwel nooit aan het woord. Daarom sprak journalist Hizir Cengiz met twee kinderen die weten hoe het is om op te groeien in een minimagezin.

● HIZIR CENGIZ

Alya (13) let goed op schoenen, die kunnen namelijk veel zeggen over iemands thuissituatie, vertelt ze. De kans is groot dat een tiener die schoenen draagt van een tekenfilmfiguur ('Hello Kitty' bijvoorbeeld) of iemand die erg lang loopt met dezelfde of afgetrapte schoenen,

het thuis niet breed heeft.

Het gaat in het maatschappelijke debat steeds vaker – althans, zo lijkt het – over armoede. Maar daarin ontbreekt het aan de stem en blik van de jongsten onder ons. Daarom sprak ik met twee tieners, die weten hoe het is om op te groeien in een zogenoemde minimagezin: Alya en Sanne (15). Hoe kijken zij, als kinderen, naar het armoedevraagstuk? Wat zijn volgens hen de oplossingen voor dat almaar groter wordende probleem? En wat is hun eigen verhaal?

De twee meiden zijn lid van de Raad van Kinderen, die onderdeel is van Stichting Leergeld Den Haag. Deze stichting verstrekt aan Haagse kinderen uit minimagezinnen (met een inkomen onder de 130 procent van het minimumloon, red.) van vier tot en met zeventien jaar onder andere fietsen, computers, smartphones voor als ze naar de brugklas gaan, en tegoedbonnen die uitgegeven kunnen worden aan school- of sportspullen of winterkleding. Het doel van de

stichting: mogelijk maken dat ook die kinderen mee kunnen doen op school en de vereniging.

De Raad van Kinderen, bestaande uit vijftien leden die vrijwel allemaal zelf hulp krijgen van Leergeld Den Haag, geeft advies over leven met weinig geld aan de politiek en uiteenlopende organisaties. Ook denkt de Raad eens per maand mee over de keuzes en invulling van het beleid van de stichting. Zo bedacht de Raad aan welke eisen de smartphone, die brugklassers krijgen, aan moet voldoen, maar ook bij welke winkels kinderen hun tegoedbonnen kunnen besteden.

Ook ik was een van die minimakinderen die hulp kreeg. Zo'n twaalf jaar geleden haalde ik met mijn oudste zus een zwarte omafiets op bij Leergeld Den Haag.

een ijsje en het trampolinepark

Niet veel later werd die fiets gestolen. Ook ontvingen we als gezin nog een computer, waarop ik taal- en rekenspelletjes speelde, en kreeg ik een tegoedbon om keepershandschoenen, scheenbeschermers en een trainingspak te kopen.

Onderweg naar Sanne slaat de twijfel toe. Is het niet onverstandig dat je je als kind met het maatschappelijke debat bemoeit, door te adviseren over minima-gezinnen?

Nee, zegt Sanne stellig. Voor de rest denkt ze juist lang na over haar antwoorden.

Al vroeg ondervond Sanne aan den lijve hoe belangrijk het is dat kinderen een stem hebben. Ze kreeg namelijk op hele jonge leeftijd een bult in haar nek, waardoor ze vaak naar het ziekenhuis moest. Daar wisten ze zich geen raad. Sanne dacht dat die bult kwam door het krabben van haar kat. Maar door artsen werd ze niet serieus genomen. Twee jaar later kreeg ze gelijk.

Sanne vertelt haar verhaal aan de eettafel, in haar woonkamer. Ze draagt een zwarte ketting met daaraan een plectrum, dat ze samen met haar vader heeft geknutseld. Vader Patrick zit ook aan tafel, voor hem een naaimachine, in zijn handen een stuk stof en een schaar. Haar moeder Sandra kookt water, voor de kruike.

Sanne zou niet zeggen dat ze in armoede opgroeit, maar wel dat ze thuis meerdere korte periodes van armoede kenden. Als ze geen hulp van Leergeld en de voedselbank hadden gekregen, dan zou ze wel daadwerkelijk in armoede zijn opgegroeid, zegt ze. Maar wat is armoede eigenlijk? Sanne: 'Armoede is volgens mij dat je niet helemaal mee kan doen met leeftijdsgenoten.'

Meermaals noemt ze het trampolinepark, waar ze als enige uit de vriendengroep niet heen kon. Het geld was er niet en het was een van die spontane

‘De kans is groot dat een tiener die
schoenen draagt van een tekenfilmfiguur
het thuis niet breed heeft’

ideeën waar haar ouders, aan het begin van de maand, ‘door bijvoorbeeld nog goedkoper te koken’, geen rekening mee konden houden. Sanne vindt dan ook dat er een potje zou moeten zijn bij de gemeente, waar je een beroep op kan doen, als je gewoon spontaan een dagje uit wil of een ijsje wil halen, bijvoorbeeld.

‘Op dat moment vond ik het stom dat ik niet meekon naar het trampolinepark. Maar later begreep ik pas waarom dat was’, zegt Sanne.

Hoe kijk je daarop terug?
‘Met een beetje spijt.’

Hoezo?

‘Ik had anders willen reageren op mijn ouders. Met meer begrip.’

Het gesprek valt even stil. Dat vind ik zelf het moeilijkste aan het feit dat ik ben opgegroeid in een minimagezin: dat ik geen of vrij weinig leuke herinneringen heb kunnen maken met het gezin of vrienden. Maar die weemoed kwam pas later. Ik moet denken aan een van de momenten waarop ik zelf anders had kunnen reageren. Bijvoorbeeld die keer dat ik bij thuiskomst stampte en krijste omdat ik mijn moeder die middag met een Zeeman-tasje door de buurt zag lopen, want ik vreesde dat mijn matties me zouden uitlachen; alsof we van elkaar niet wisten dat we het alle-

maal niet breed hadden.

Sannes moeder kust haar op haar hoofd.

Daar waar mijn vrienden en ik ons schaamden, probeert Alya juist met die van haar en met haar klasgenoten te spreken over opgroeien in een gezin met minimale middelen. Over haar eigen situatie zegt ze: ‘Ik ben niet rijk, maar ik ben ook niet arm, gewoon ertussenin.’ Hoe dat eruit ziet: ‘Als ik iets wil, dan krijg ik het, maar alles op z’n tijd. Soms ga ik naar een tekenwinkel en dan krijg ik iets niet. Ik weet dan dat mijn moeder zich schuldig voelt en het ooit voor me koopt. Ze doet alles voor een glimlach op mijn gezicht.’

Alya zit in de eerste klas van havo/vwo. Ze wil later chirurg worden, omdat ze zag hoe blij haar moeder werd na de geslaagde hartoperatie van haar broertje, die nu twee jaar is. ‘Toen dacht ik: ik wil ook mensen blij maken.’ Alya is ‘dankbaar’ dat ze lid is van de Raad, inmiddels zo’n tien maanden. Het mooiste dat zij en haar medeleden van de Raad hebben kunnen betekenen voor anderen is het bedenken van een cadeaubon waarmee Leergeld-kinderen Sinterklaascadeautjes konden kopen.

Het gesprek over het opgroeien in een gezin dat een beetje of net genoeg heeft moet gevoerd worden, vindt Alya.

Zodat geen kind zich schaamt voor het opgroeien in armoede. Want die schaamte kan je situatie verergeren, omdat dit je kan tegenhouden om hulp te vragen aan bureaus, vrienden of instanties.

‘De helft van de spullen in mijn kamer heb ik door Leergeld. Daar schaam ik mij echt niet voor’, zegt Alya. Ze somt het op met haar vingers: haar laptop, smartphone, schoenen, kleding, een paar tekenspullen, een fiets en nog veel meer.

Is armoede eigenlijk op te lossen? Volgens Sanne is dat een illusie. In die zin dat het nooit zal verdwijnen. Maar het opgroeien met het minimale kan wel minder pijnlijk gemaakt worden. Haar klasgenoten die niet veel hadden werden als ‘anders’ gezien en buitengesloten. En toen haar familie minder te besteden had kwamen sommige klasgenoten niet meer over de vloer en werd Sanne minder vaak gevraagd voor kinderfeestjes. ‘Kinderen onderling behandelen anderen die niet veel hebben anders’, zegt ze, ‘maar ik denk dat dat bij volwassenen ook zo is. Daardoor krijg je pas last van armoede.’ Haar hoop? ‘Dat iedereen begrijpt dat als iemand opgroeit in een andere situatie, diegene niet per se anders is.’

Alya heeft andere oplossingen. Ze vindt dat kinderen moeten werken. Ze zoekt nu dan ook een bijbaantje, voor een dag in de week. Ook kinderen met rijke ouders zouden dat moeten, zegt ze. Daar is Sanne het zeker niet mee eens. ‘Ouders moeten kinderen ondersteunen. Niet andersom.’ ‘Heb jij een bijbaantje?’, vraag ik aan Sanne. ‘Ja. Dat wel.’ Sinds kort werkt ze bij een drogisterij als vulploegmedewerker. Maar volgens Alya werk je als kind voor jezelf, niet voor je ouders, zodat je zelfstandig wordt, leert omgaan met geld, kan sparen en wanneer je maar wil tekenspullen kopen. •

‘Nederland steunt Europese grenslanden



ROOS YKEMA (BEELD: FARHAD KHODADADZADE)

Moeten er nog meer muren en hekken komen aan de buitengrenzen van Europa? Dat is in Brussel hét hete hangijzer, deze maand. Maar wie voor muren en grensbewaking is, is in feite ook voorstander van mishandeling, moord en marteling van vluchtelingen en migranten, beweert Roos Ykema van de linkse Nederlandse actiegroep MiGreat.

● REMCO VAN MULLIGEN

Ykema vindt migratie een positief verschijnsel. Een zeldzaam standpunt in het Nederlandse debat vindt ze. Ook bij progressieve partijen als GroenLinks ziet ze het niet meer altijd terug. Terwijl Europa met vereende krachten in korte tijd 4,8 miljoen Oekraïense vluchtelingen wist te huisvesten, stelt het tegelijk al jarenlang dat het onhaalbaar is asielzoekers uit landen als Syrië, Afghanistan en Iran onderdak te bieden. Het hele politieke spectrum is volgens Ykema meegegaan in het idee dat migratie vooral begrensd moet worden.

Daarom zijn er ‘deals’ gesloten met landen als Turkije en Libië, met

als doel dat zij vluchtelingen tegenhouden. Talrijk zijn de berichten over *pushbacks*, het terugsturen van mensen, vaak door hen weer de zee op te sturen. Dit is volgens vele critici een forse inbreuk op de mensenrechten en tevens levensgevaarlijk. De Europese Unie financiert grenspatrouilles en de inzet van Israëlische drones. Maar de strenge grenspolitiek leidt in Oost-Europa tot grote misstanden, zo bleek eind vorig jaar niet voor de eerste keer: vluchtelingen in kooien, marteling, mishandeling, verkrachting.

De hekken en muren die verrijzen, komen daar nog bij. Hongarije en Griekenland behoren tot de Europese landen die op die manier vluchtelingen willen tegenhouden. In de praktijk leidt het bouwen van muren er echter vooral toe dat vluchtelingenstromen zich verplaatsen naar plekken waar het nog

wel mogelijk is de grens over te gaan. Dan gaat het bijvoorbeeld om bossen en rivieren – en dat brengt risico’s met zich mee voor vluchtelingen.

Nederland is al jarenlang voorstander van het ‘beschermen’ van de Europese buitengrenzen. Europa moet niet alleen vluchtelingen tegenhouden, maar ook sneller en in grotere aantallen terugsturen. Met die boodschap was premier Mark Rutte deze maand in Brussel.

Maar er klinkt ook een tegengestemd geluid. Coalitiepartij D66 is tegenstander van een al te restrictief grensbeleid, omdat het vooral mensensmokkel zou bevorderen. Ook linkse partijen keuren dit af. Slechts weinigen gaan hierin echter zo ver als MiGreat, een organisatie die is gefundeerd op het idee dat iedereen vrij is te migreren. Afgelopen zomer deelden zij maaltijden en

spullen uit aan asielzoekers in Ter Apel. In bredere zin voert deze organisatie campagne voor het afschaffen van grensbewaking en vrijheid van beweging.

Je vindt dat de Europese buitengrenzen geen bescherming verdienen. Waarom niet?

‘Het idee dat we grenzen moeten beschermen, insinueert dat er een gevaar is. Als je grenzen wilt beschermen, bescherm je die tegen mensen die blijkbaar gevaarlijk zijn. Dan is iedereen uit Afrika en het Midden-Oosten dus een bedreiging. Dat zijn extremistische denkbeelden, die genormaliseerd worden door te spreken over het ‘beschermen’ van grenzen. Mensen kunnen heel goed zelf beslissen waar zij willen wonen, het is niet aan ons om mensen tegen te houden. Omdat de ongelijkheid wereldwijd enorm is, kan migratie een enorme kracht zijn tegen armoede en uitbuiting.’

Gebeurt dat normaliseren ook in de gesprekken in Brussel, tussen de diverse landen, over migratie?

‘Absoluut. Ik heb een paar jaar aan de Europese grenzen gewerkt, onder andere in Bosnië, waar mensen kwamen die vanuit Kroatië waren teruggestuurd en die daar waren gemarteld. Met verwondingen en al zijn ze gewoon over de grens naar Bosnië gezet. Hongarije gebruikt ook zwaar geweld. Elke keer als Nederland oproept tot ‘betere’ grensbewaking is dit een oproep voor grenslanden om geweld te blijven gebruiken.’

Sinds 2015 is het in die regio bijna oorlogsgebied. Er vliegen continu helikopters rond en er lopen zwaarbewapende grensbewakers rond. Het voelt als een oorlog tegen migranten. De Europese Commissie en het Europees Parlement hebben wel iets van kritiek geuit. Maar de Raad van Ministers is het meest problematisch. Daarin zitten de regeringsleiders van alle landen, onder wie Mark Rutte, die structureel oproepen tot meer bewaking en controles, met als gevolg de

die migranten met grof geweld weren'

meest gruwelijke vormen van geweld.

Europa financiert al jaren deze grensbewaking, waarbij marteling wordt gebruikt en mensen doodgaan. Dus het is hypocriet om geen hek te willen, maar wel de middelen te geven om de grenzen te bewaken.'

Welke rol speelt Nederland hierbij?

'Nederland is een van de voortrekkers van strenger grensbeleid. Wij roepen makkelijk: Oost-Europese landen zijn slecht bezig. De Europese Unie steunt de grenslanden met geld en grensbewakers, maar officieel niet met wapens en de bouw van muren. Maar de mensen die teruggestuurd worden, hebben wel allemaal littekens en blauwe plekken van tasers en knuppels.

Zelfs Hongarije, dat er een sport van heeft gemaakt vluchtelingen te weren, doet dat niet voor zichzelf, maar omdat wij dat willen. Het kost hen klauwen met geld. Ik heb nog nooit een vluchteling ontmoet die in Kroatië of Hongarije wilde blijven. Zij willen naar West-Europa en uiteindelijk is al het geweld aan de grenzen vooral in het belang van landen als Nederland.

Vorig jaar was in het nieuws dat Bulgarije vluchtelingen vasthoudt in kooien. Premier Mark Rutte gaf tegelijkertijd aan Bulgarije niet toe te willen laten tot Schengen omdat het land zijn grensbewaking niet op orde zou hebben. Dat moet dus nog strenger. Toch is er geen enkele journalist die onze politici verantwoordelijk houdt voor wat er in Bulgarije gebeurt. Nederlandse politici komen veel te makkelijk weg met het uitbesteden van misdadig beleid en misdadig handelen.'

De Turkijedeal wordt tegenwoordig gezien als redelijk succesvol: miljoenen vluchtelingen blijven daar, komen niet hierheen. Hoe kijk jij daar tegenaan?

'Het concept van zulke deals is problematisch. Ik denk dat de Libiëdeal een erger voorbeeld is, maar daarover komt weinig over naar

buiten omdat in dat land journalisten hun werk niet kunnen doen. Deze deals werken uiteindelijk niet, maar brengen wel leed toe: de routes verschuiven en worden gevaarlijker. Hongarije heeft een beest van een grenshek, bestaande uit drie lagen met honden en bewakers. Toch steken elke dag tientallen mensen daar over. Ze hebben wonden van prikkeldraad, maar ze doen het wel.

Hetzelfde gebeurt met de Turkijedeal. Het doel was om te voorkomen dat Syriërs zouden oversteken, maar die migratie stopte helemaal niet, maar verplaatste zich van de zee naar routes over land. De ach-

vier miljoen mensen opvangen. Zoveel Oekraïners zijn hier ook heen gekomen en onze samenlevingen zijn niet ingestort. We mogen blij zijn dat er mensen zijn die hierheen komen, zeker met de vergrijzing en de personeelstekorten. Migratie is een positieve kracht.'

De inwoners van Albergen dachten daar afgelopen zomer anders over. Zij vinden dat we te weinig draagkracht hebben om al die mensen op te vangen.

'Er is zoveel racistische shit geroepen dat het draagvlak inderdaad ondermijnd is. Wij zien ook

zijn als mensen sneller kunnen doorreizen naar andere landen?

We geven landen als Italië snel de schuld van de crisis rond vluchtelingenopvang en noemen onszelf ruimdenkend. Er zitten in onze regering echter partijen die extreemrechts beleid voorstaan en uitvoeren. De VVD en het CDA dringen aan op wat ze noemen beter beschermen van grenzen, terwijl ze weten dat daarbij al jaren geweld en martelingen plaatsvinden. En die misstanden gaan al jaren onveranderd door. Dus in feite steunen ze dat. Tegelijk roepen ze dat Meloni (de Hongaarse premier, red.) Viktor Orbán zo erg zijn.'

Zijn er in Europa vanuit jouw perspectief ook positieve krachten als het gaat om de omgang met migratie?

'Ik heb gemengde gevoelens. De Europese Commissie en het Europees Parlement zetten zich bijvoorbeeld in voor arbeidsmigratie, maar zijn ook gevoelig voor druk uit de lidstaten om migratie juist te stoppen. Er is daar nu discussie over het financieren van grenshekken. Op dat punt dreigen het parlement en de commissie te bezwijken onder de West-Europese druk.'

In het Europees parlement zitten Nederlandse politici in grote partijen. Zijn daar krachten zichtbaar die positiever tegen migratie aankijken?

'De Europese Volkspartij, waarin het CDA zit, heeft heel extreme denkbeelden. Vanuit Nederland is daar weinig kritiek op. Aan de andere kant zijn er in Europa politici die bijvoorbeeld serieus werk maken van arbeidsmigratie, terwijl daar in Nederland weinig ruimte voor is. Ook dringt de EU veel meer aan op rapportages over en controle op Frontex en de grensbewaking. Dat gaat mij natuurlijk nooit ver genoeg, maar er zijn in het Europees parlement partijen die zich daarvoor inzetten. Hopelijk kan het politieke klimaat omslaan naar een wereld waarin ieder mens vrij is om te verhuizen.' •

'Het nieuws richt zich vaak op mensen die boos zijn over asielzoekerscentra'

terliggende redenatie van politici was: het is zo erg dat mensen verdrinken op zee, dus moeten we hun rechten verder inperken zodat ze niet meer op die bootjes gaan zitten. Zonder daarbij te erkennen dat mensen een goede reden hebben om op een boot te stappen.

Eigenlijk is het ook best een neokoloniaal instrument. Turkije heeft meeste vluchtelingen ter wereld. Dat ondermijnt de democratie daar. Wij betalen hen veel geld – kopen hen eigenlijk om – met als doel beleid te voeren dat in ons belang is. Dat ondermijnt de democratie daar.'

Maar als de Turkijedeal stopt, komen 3,5 miljoen vluchtelingen misschien wel hierheen. Dat kunnen we niet aan, zegt de politiek dan.

'Dan is de aanname wel dat ze allemaal zullen komen. Dat lijkt me onwaarschijnlijk. Tegelijk: volgens mij kunnen wij makkelijk drie tot

gemeenten die juist wel opvang willen, maar dat is niet een week lang in het nieuws. Het nieuws richt zich vaak op mensen die boos zijn over asielzoekerscentra.

Het is natuurlijk ook niet altijd makkelijk, er is ook overlast. Maar we hebben wel een heel negatief zelfbeeld als we denken dat onze hele beschaving ontworcht raakt door de komst van een paar mensen uit het Midden-Oosten.'

Italië bekleedt in Europa een sleutelpositie. Kijken veel landen die de grenzen willen sluiten nu naar de nieuwe extreemrechtse Italiaanse premier Giorgia Meloni?

'Het feit dat Giorgia Meloni premier is, betekent dat het moeilijker is geworden drenkelingen te redden op de Middellandse Zee. Met name Nederland, Oostenrijk en Zweden roepen op tot strenge grensbewaking. Italië zit echter in een andere positie. Hoe erg zou de situatie daar

HIZIR CENGIZ

Publicist.



Migrantenkinderen, claim je thuis

'De droom van mijn vader ben ik nooit geworden./ Zijn stappen waren niet te volgen./ Mijn voeten groeiden uit de zijne./ Hij had een wil, waar ik een weg.'

Dit verhaalt Benzokarim, artiestennaam van spoken word-artiest en schrijver Karim Ellouta (26), in een van zijn gedichten. Zijn vaders droom – Benzokarim als advocaat of accountant, die rijdt in een Audi – heeft hij niet vervuld. Hij is schrijver en is dus zijn eigen droom geworden. Sterker nog: op 18 november vorig jaar publiceerde Benzokarim zijn debuutbundel, *El Ghorba*. Precies drie jaar na het overlijden van zijn moeder, moge God haar genadig zijn.

Dat verlies speelt een grote rol in Benzokarims bundel. Het mooiste gedicht over zijn rouwproces is 'Bitterzoet'. Daarin schrijft hij: *'Hoogtepunten zonder jou zijn altijd bitterzoet./ Ik lach niks meer weg./ Ik krop niks meer op./ In cirkels dans ik er doorheen./ Nog leer je me voelen./ Als je onverwachts langskomt.'*

Behalve over rouw gaat de bundel over onder andere vervreemding, maskers, Rotterdam, migreren en vluchten. De vader van Benzokarim leverde een grootse

Steeds meer stoor ik me aan het twijfelen van migrantenkinderen aan hun Nederlanderschap

bijdrage aan die bundel: hij leidt de vier hoofdstukken in. Met korte verhalen, bijna brieven, waarin hij zijn ervaringen met rouw, God, migratie en de smaak van verdriet deelt. Zo ontstaat een gesprek tussen een vader en zijn zoon, een eerste en tweede generatie Nederlander.

El Ghorba, dus. Een gevoel dat zich – *what's new* – lastig laat vertalen. Iets als: verweesd zijn op een (nieuwe) plek, bijvoorbeeld een land, omdat anderen je niet begrijpen en vice versa. Iets dat Benzokarim herkent. Hij voelt zich niet altijd thuis – wat dat ook exact moge zijn – in Nederland, of in ieder geval, heeft hij zich hier 'vaak vervreemd gevoeld'. Dat vertelde hij mij, toen ik hem onlangs interviewde.

Hoe kan het toch, vroeg ik aan Benzokarim, dat onze generatiegenoten zich niet thuis wanen in Nederland? Zelfs als ze een van de beste *spoken word*-artiesten van de natie zijn, op vrijwel alle podia hebben gestaan, een bundel hebben uitgegeven, hun eigen droom en nog meer dan dat zijn geworden? Benzokarim kon daar geen antwoord op geven, omdat hij niet voor anderen wilde spreken; niet alleen in zijn poëzie houdt hij het überpersoonlijk. Wel zei hij: aangezien er zoveel discriminatie en racisme is, 'hoe kan je je dan niet vervreemd voelen, als van je verwacht wordt dat te zijn?'

Steeds meer stoor ik me aan het twijfelen van migrantenkinderen aan hun Nederlanderschap.

Wie wil dat dit land zijn huis is, ziet het als het zijne. De blik en het gedrag van de ander zou daar geen invloed op horen te hebben. Ik vind het lastig te verdragen dat veel generatiegenoten hun eigendom niet claimen. Dat is een schoffering van de berg die onze ouders hebben verzet en de emancipatiestrijd van generaties (biculturelen) voor ons. Je hebt niemands goedkeuring of erkenning nodig om dit land als de jouwe te zien. Simpel, nietwaar?

Al is dat zoeken naar goedkeuring of erkenning – het erbij mogen horen – wel een teken van respect. Anderen doen er volgens jou toe, want anders zou je hen geen ruimte geven om een deel van jouw identiteit in te kleuren, om invloed te hebben op jouw thuisgevoel. Je ontkent blijkbaar hun bestaansrecht en waardigheid niet, zelfs niet nadat ze jouw Nederlanderschap in twijfel trekken, menen dat je hier niet hoort, je waardigheid trachten te schaden. In die zin zit in het je niet-thuisvoelen ook iets moois.

In zijn gedicht 'Tweede generatie' zegt Benzokarim al zelf: *'Niet weten tot waar je behoort./ Oneindig onderzoek./ Ik kijk niet op, niet neer./ Ik ben niet op bezoek./ Ik kijk niet weg, niet weg.'* ●

CHRIS AALBERTS

Journalist en auteur van o.a. 'De puinhopen van rechts'. Doceert Media & Journalistiek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.



Vijf redenen om beslist geen JA21 te stemmen

De Provinciale Statenverkiezingen komen er weer aan en op de rechterflank is het drukker dan ooit. Vier jaar geleden werd Forum voor Democratie de grootste partij en we weten hoe dat is afgelopen. Kiezers die 'een realistisch en constructief alternatief' voor de VVD zoeken, een partij die niet de ene na de andere belofte breekt en niet vervalt in het extremisme van de PVV (of erger), kunnen niet meer bij Forum terecht. Misschien wel bij de opvolger? JA21 nam alweer twee jaar geleden een groot aantal politici van Forum over. Zou het een alternatief zijn?

Het lijkt er vooralsnog niet op. Daarom: vijf redenen om beslist niet op de partij van Joost Eerdmans en Annabel Nanninga te stemmen.

Les 1: landelijke thema's

Forum won in 2019 de Provinciale Statenverkiezingen met een landelijk programma over Europa, klimaat en migratie. Deze onderwerpen hadden maar weinig met de provincie te maken. Kijk hoe hard JA21 dezer dagen ageert tegen migratie en u weet dat ook deze partij voor de provinciale verkiezingen met de verkeerde onderwerpen bezig is. Het gaat continu over van

alles en nog wat, maar nauwelijks over provinciale thema's. Leuk dat de partij bijvoorbeeld landelijke wetgeving wil wijzigen om de stikstofcrisis op te lossen, maar de provincies maken die wetgeving niet.

Les 2: onzichtbare kandidaten

Forum won in 2019 met landelijke gezichten en deed nauwelijks moeite provinciale kandidaten aan het grote publiek voor te stellen. Kiezers wisten dus niet of nauwelijks op wie ze stemden. Dat is nu min of meer hetzelfde: provinciale kandidaten van JA21 komen niet of nauwelijks in beeld. De reden daarvoor ligt voor de hand: de kandidaten zijn helemaal niet representatief voor welke bevolkingsgroep dan ook. Het is prima om tegen diversiteitsbeleid te zijn, maar dat bij JA21 vrijwel alleen witte mannen kandidaat zijn en dan ook nog zeer jonge, is het andere uiterste.

Les 3: ondemocratische structuur

Forum-kandidaten verdiepten zich nooit in de partijstructuur omdat ze dat niet belangrijk vonden. Zo zwommen ze een fuik in: ze konden de koers van Forum niet wezenlijk beïnvloeden omdat leden sowieso geen invloed hadden op de interne gang van zaken. Leden van JA21 hebben dat ook niet. Nu zult u wel-

Bij JA21 zijn de meest ervaren politici de tent uitgejaagd ten faveure van onervaren nieuwelingen

licht denken dat dit bij FvD vooral een probleem was omdat Thierry Baudet een extremistische gek is. Daar heeft u gelijk in, maar JA21 heeft momenteel geen beginselprogramma waar kandidaten op afgekeken kunnen worden. Als het bestuur zo'n programma gaat schrijven, hebben de kandidaten daar niets over te zeggen.

Les 4: extremisme goedpraten

Forum-politici hebben lang het extremisme van hun toenmalige leider verdedigd. Ze praatten het goed, zagen geen problemen, vonden klachten overdreven, wezen op de goede kanten van hun partij en ga zo maar door. Ze hebben op een enkeling na nooit publiekelijk excuses gemaakt voor hun immense misstap. Het doet twijfelen aan het morele oordeelsvermogen van iedereen die naar JA21 overstapte en niet de behoefte voelde de eigen fouten ruiterlijk te erkennen. Als politici in het verleden zo makkelijk

meedingen in extremisme en daar niet eens excuses voor aanbieden, doet dat vrezen voor wat ze in de toekomst zullen steunen.

Les 5: geen resultaten boeken

FvD had in 2019 een grote mond over wat er allemaal moest veranderen, maar er werd niets bereikt. Zelfs in de twee provincies waar Forum enige tijd in het bestuur zat – Noord-Brabant en Limburg – is onduidelijk wat de politici van Forum voor verschil maakten. FvD'ers stonden in alle andere provincies direct aan de kant omdat ze onervaren waren en te afwijkende standpunten hadden. U raadt het al: bij JA21 heeft men de meest ervaren politici de tent uitgejaagd ten faveure van onervaren nieuwelingen. U kunt daarmee zelf wel gokken hoeveel verschil JA21 straks bij de provinciale formaties zal gaan maken.

Zeg niet dat u niet gewaarschuwd bent. •

GroenLinks wil dat het kabinet zich



(BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

Het kabinet of een internationale rechter moet maar eens duidelijk gaan vaststellen of de manier waarop Israël omgaat met de Palestijnen 'apartheid' moet heten. Dat sprak de overgrote meerderheid van het GroenLinks-congres begin februari uit. Na een voorzichtige houding in de laatste jaren lijkt die partij zich daarmee weer kritischer uit te laten over Israël. Maar pleiten voor een boycot van dat land wil GroenLinks nog niet.

● REMCO VAN MULLIGEN

Op zich staat GroenLinks bekend als kritisch op Israël. De partij noemt op haar website Israëls 'illegale annexatietactiek, en in het bijzonder de dreigende huisuitzetting van Palestijnse families in Oost-Jeruzalem' onacceptabel.

Individuele politici namen ook de term 'apartheid' in de mond.

'Apartheid is het juiste woord', schreef de toenmalige Europarlementariër Judith Sargentini al in 2015 – nog voordat organisaties als Amnesty International tot eenzelfde oordeel kwamen.

De indieners van de motie wilden tijdens het partijcongres in Den Bosch twee punten maken. Ten eerste moeten het kabinet en de Europese Commissie zich inspannen om het internationaal

recht ook in Israël toe te passen. Daarnaast moet het kabinet, of een internationale rechter, zich uitspreken over de vraag of er in Israël en de bezette Palestijnse gebieden sprake is van 'apartheid, het structureel schenden van de mensenrechten, institutionele discriminatie en/ of ongelijke rechten voor de Palestijnse bevolkingsgroepen'.

'Geen boycot'

In 2019 kwam er flink wat kritiek op GroenLinks, nadat het partijcongres een motie aannam die stelde dat BDS (de oproep voor boycot, desinvestering en sancties tegen Israël) een 'geoorloofd middel' is 'in de strijd van Palestijnen voor rechtvaardigheid'.

De pro-Israëlsche lobbygroep Christenen voor Israël demonstreerde toen met tientallen mensen bij het partijbureau van GroenLinks. Ook het Centrum Informatie en Documentatie Israël (CIDI) was kritisch en verbond BDS met antisemitisme en terreur. De partij ging hierop in gesprek met onder anderen opperrabbin Binyomin Jacobs, om te vernemen welke gevoelens BDS oproept bij Joodse Nederlanders. In de jaren die volgden was de partij enigszins stil als het om Israël ging.

In 2020 steunde GroenLinks, verrassend genoeg, het aannemen van de zogeheten IHRA-werkdefinitie van antisemitisme. Tot dan toe stond de partij kritisch tegenover die definitie, omdat deze de insteek lijkt te hebben ook kritiek op de staat Israël onder antisemitisme te scharen. Het pro-Palestijnse The Rights Forum stelde dat GroenLinks de definitie nu oarmde, vanwege de 'zware lastercampagne uit de hoek van de zogenoemde Israël-lobby' van een jaar eerder.

In februari vorig jaar kwam BDS dan toch weer op tafel tijdens een GroenLinks-congres. In een motie stelde de Wageningse Pales-

uitspreekt over apartheid in Israël

tina-werkgroep dat GroenLinks Israël 'met fluwelen handschoenen' aanpakt en dat dit, gezien de tegelijk scherpe kritiek van die partij op de mensenrechtensituatie in dat land, niet meer houdbaar is.

De motie pleitte nu ronduit voor steun aan de BDS-beweging. De indieners noemden het 'vreemd' dat GroenLinks geen steun wil uitspreken aan die beweging. BDS is heel effectief, stelde de motie, 'gezien de grote respons van bezorgde consumenten, pensioenfondsen, banken, artiesten en sporters op die oproep'.

Toch bleek dat het partijbestuur door de ophef van 2019 voorzichtiger is geworden. GroenLinks wil geen enkel land boycotten, rea-

ronduit steunt. Het congres stemde echter de motie weg: 38 procent was voor, 48 procent was tegen.

Apartheid

Daarom zette de motie van zaterdag 4 februari 2023 bewust een stapje terug, licht indiener Wim Haver na afloop van het congres toe, door BDS niet te noemen. Hij is lid van een Wageningse GroenLinks-werkgroep voor de Palestijnen, die de drijvende kracht is achter deze en eerdere moties. 'Niet voor iedereen is duidelijk wat BDS is', vertelt hij. 'Als je het wel snapt, zie je dat het een sanctiemiddel is tegen Israël. Het bestuur vond dat vorig jaar een stap te ver.'



(BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

'We vragen actie te ondernemen tegen apartheid en fascisme in Israël'

geerde het partijbestuur, zelfs China niet, hoewel dat land een genocide pleegt op de Oeigoeren. Volgens het bestuur werkt het boycotten van een heel land niet. Steun aan BDS als geheel is voor het bestuur bovendien onwenselijk, 'gezien de controverses over antisemitische uitlatingen van sommige ngo's die zich aan BDS verbonden hebben'. In dat argument klinkt een duidelijke echo door van de kritiek die het CIDI drie jaar eerder leverde op de wél aangenomen BDS-motie.

De motie van 2022 ging een stapje verder dan drie jaar, door niet alleen uit te willen spreken dat BDS een 'geoorloofd middel' is, maar dat de partij deze beweging

De nieuwe motie 'is nadrukkelijk niet gericht tegen Joodse mensen of Israël zelf, maar gaat over het fascisme van de Israëlische regering', vertelde Haver tijdens het congres. 'Er is veel ellende in de wereld, maar wij komen nu op voor de Palestijnen. We vragen actie te ondernemen tegen apartheid en fascisme in Israël.'

GroenLinks-lid Joost IJsselmuiden, die zich actief inzet voor de Palestijnen, schrijft in een e-mail (hier met toestemming aangehaald) dat er vorig jaar politiek-strategische afwegingen ten grondslag lagen aan de afwijzing van de motie: 'Vorig jaar was dit onder andere vanwege de zorg niet de Grünen in Duitsland voor de

wielen te rijden, gezien samenwerking in Europees Parlement.' De Grünen stemden in 2019 in de Bondsdag voor een motie die BDS antisemitisch noemde.

Haver bevestigt dat zijn werkgroep vorig jaar de indruk had dat het bestuur van GroenLinks vreesde dat de 'BDS-motie' de samenwerking met de Grünen zou bedreigen. En hij hield er rekening mee dat dit jaar de samenwerking met de PvdA tot een negatief advies over de nieuwe motie zou leiden. Immers: de PvdA verhoudt zich al decennia positief tot Israël, mede dankzij banden met de Arbeidspartij aldaar. 'Vorig jaar wilde het bestuur de Duitsers niet voor de voeten lopen, dit jaar misschien de PvdA niet', vertelt Haver. 'Ze zoeken steeds wat, dachten we.'

Maar dat keer niet, want het bestuur steunde de motie. GroenLinks heeft 'meermaals gehekel'd dat Nederland in de Verenigde Naties weigerde voorstellen te steunen die pleitten voor het oordeel van een internationale rechter over de vraag of er apartheid heerst in Israël, lichtte het bestuur toe.

Nieuwe BDS-motie

Het congres volgde zaterdag in overgrote meerderheid het advies van het bestuur: 97 procent stemde voor de motie. Dat de samenwerking met de PvdA geen obstakel vormde, verraste Haver aangezien. 'In Wageningen verwachten we vooraf wel dat dit zou

spelen, maar we hebben nog geen precieze voelsprietten voor de verhoudingen met de PvdA. Daar gaan we nu naar kijken, in overleg met Kamerlid Tom van der Lee, die woordvoerder is op dit dossier.'

Maar wat gaat dit nu concreet veranderen? Gaan Kamerleden en Europarlementariërs van GroenLinks zich anders opstellen? 'Dat is afwachten', stelt Haver. 'Het bestuur omarmde de motie. We zijn als partij al opgeschoven. We pleiten voor een gerechtelijk onderzoek naar Israël en keuren niet meer alles wat Israël doet slapjes goed. Ook de PvdA zal deze uitspraak van het congres serieus moeten nemen. We moeten gaan praten met D66 en misschien ook het CDA. Rechtse partijen noemen kritiek op Israël al snel antisemitisme. Je mag niet kritisch zijn, terwijl het belachelijk is dat Israël de vrije hand krijgt van het Westen. Wij gaan meer werken aan bewustwording, we hebben de werkgroep in Wageningen en willen nieuwe werkgroepen oprichten in andere studentensteden.'

Haver ziet de aangenomen motie niet als een eindpunt, maar als een eerste stap. 'Wij kunnen de wereld niet in één keer veranderen. Dit keer gaat onze motie dus over kritiek op Israël. Volgend jaar of het jaar daarna komt er een nieuwe motie, die wel degelijk weer over sancties zal gaan. Daarover gaan we met de Tweede Kamerfractie overleggen.' •

Carnaval bespot alles en iedereen –

Carnaval, het feest van de spot en de omkering, is in februari weer ouderwets uitbundig gevierd.. Vooral in het zuiden van het land. De spot leidt echter soms ook tot racistische karikaturen. Kan dat nog wel, anno 2023? Of moet na Zwarte Piet ook het carnaval op de schop? 'Je moet humor niet verbieden', vindt theoloog Frank Bosman.

● EWOUT KLEI

Tijdens carnaval drijven feestvierders de spot met de maatschappij, maar niet iedereen kan daar om lachen. Zo waren Joodse organisaties in 2019 woedend op de carnavalsvierders in Aalst, vanwege een praalwagen met karikaturale koppen en haakneuzen. Ze vonden dit carnavalsfeest antisemitisch.

Toen hier een jaar later opnieuw maatschappelijke ophef over was, reageerde Jerry Afriyie van Kick Out Zwarte Piet geprikkeld. 'Maar als het om zwarte mensen gaat, moslims, Aziatische Nederlanders of andere bevolkingsgroep dan is het stil. Dan moeten we niet zeuren. Dan is het niet een 'smerig karikatuur', maar een 'Nederlandse traditie'. We zijn meester in selectieve verontwaardiging. Bah!'

Afriyie wilde ook dat KOZP-activisten in Noord-Brabant het carnaval gingen monitoren op 'schadelijke stereotyperingen', maar behalve deze aankondiging ondernam de beweging verder geen actie. De coronapandemie gooide roet in het eten en eiste weldra alle aandacht op.

Inboorling

Na drie jaar corona is carnaval dit jaar weer even uitbundig als vroeger. Van de kritiek van Afriyie hebben verschillende online feestwinkels zich niets aangetrokken. Je kunt verkleed gaan als 'moslim', of je kunt als vijftigjarige vrouw met een kort pittig kapsel een poging wagen net zo verleidelijk te zijn als

de Arabische prinses Jasmine. Of je zet een Afro of een Turkse fez op je hoofd, of gaat verkleed als Chinese mandarijn. Je kunt je zelfs verkleeden als zwarte 'inboorling', waarbij Feestwinkel XL deze toelichting schrijft:

*Wie zijn kop ga je vandaag weer snellen in je Inboorling Dame Smurf-afa kostuum? Wordt het die enorme kerel in zijn Afro & N*g*r kleding of kies je op het Jungle & Afrika feest een slachtoffer van bescheiden omvang. Er loopt bijvoorbeeld een leuke frisse jonge meid in Safari Ontdekker pak rond. Is dat niet iets voor jou?*

iedereen te luisteren. Mensen met een verwerpelijke mening kunnen genegeerd worden, of worden tegengesproken. En dat kan, als het gaat om humor, ook ludiek. Ik denk dat een ludieke actie, tegen bijvoorbeeld een racistische praalwagen, veel effectiever is. En ook veel leuker.'

Volkscultuur

De Utrechtse wetenschapper Dick Zijp denkt wel dat er grenzen zijn aan waar je grappen over kunt maken. Hij promoveerde op 15 februari op een proefschrift over

'De boze fundamentalistische gelovige, de boze activist en de boze boer doen er wijzer aan om de beledigingen te negeren'

Cultuurtheoloog Frank Bosman wil liever niet vertellen of hij in het verleden ook racistische incidenten heeft gezien tijdens het carnaval. 'Ik ben heel bang om hierover met journalisten te praten. Want dan staat het in de krant. En dan breng je mensen misschien op gekke ideeën.'

Bosman, die graag carnaval viert in een kek kostuum (zie foto's), is een verklaard tegenstander van het verbieden van uitingen van humor. 'De vrijheid van meningsuiting is voor mij heilig. Alleen in hoogst uitzonderlijke gevallen kun je iets verbieden. Maar je hoeft natuurlijk niet naar

Volgens Zijp wordt er de laatste tijd wel morele vooruitgang geboekt. 'Vanwege de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog zijn we heel gevoelig voor antisemitisme. Deze gevoeligheid moeten we ook hebben als het om andere groepen gaat, zoals moslims, zwarte mensen of gehandicapten.'

De onderzoeker benadrukt dat zijn kritiek geen aanval is op de 'volkscultuur' in Nederland. 'De discussie kun je makkelijk *framen* als kritiek van de hoge heren in Den Haag en de Amsterdamse Grachtengordel op de conservatieve provincie, maar het ligt genuanceerder. Niet alleen in de volkscultuur worden soms kwalijke vooroordelen bevestigd, dat gebeurt ook in het cabaret, dat we zien als een hogere cultuuruiting.'

Onderdrukkers en onderdrukten

In zijn Engelstalige proefschrift *Comedians without a Cause* levert Zijp stevige kritiek op Hans Teeuwen, die in zijn cabaretvoorstelling



FRANK BOSMAN IN CARNAVALSKOSTUUM
(BEELD: FRANK BOSMAN)



DICK ZIJP (BEELD: SHIRA KELLER)

racisme, islamofobie en andere vormen van discriminatie in het Nederlandse cabaret. Het is volgens hem een goede zaak als er meer bewustwording onder carnavalsvierders ontstaat. 'In België is er – mede naar aanleiding van de antisemitische poppen in Aalst – een discussie ontstaan over welke humor er door de beugel kan en welke humor niet. Zo'n debat zou ook in Nederland moeten worden gevoerd. Kijk, ik vind niet dat je het carnaval moet verbieden. Maar linkse activisten en anderen kunnen er bijvoorbeeld wel voor kiezen om te protesteren tegen bepaalde uitingen.'

en soms is dat racistisch

gen de islam dikwijls op de korrel neemt. 'Teeuwen zegt dat hij aan religiekritiek doet, maar wat hij feitelijk doet is stereotype beelden over 'de' moslim bevestigen, de ander die 'onverlicht' is. En daarmee versterkt hij islamofobie in ons land.'

Zijp vertelt dat hij geïnspireerd is door het gedachtegoed van Karl Marx, maar dat hij zich niet als een orthodoxe marxist ziet en ook grappen maakt over deze ideologie. Zijp verdeelt de wereld in onderdrukkers en onderdrukten. Om die reden heeft hij moeite met humor die de ongelijkheid in de samenleving in stand houdt of versterkt. Behalve Teeuwen krijgen ook Theo Maassen en Youp van 't Hek ervan langs in Zijps proefschrift. 'Zij zijn berucht vanwege hun nogal vrouwonvriendelijke humor, en maken veel stereotyperende grappen over homo's en mensen van kleur.'

Met de grappen van Van 't Hek over christenen heeft de wetenschapper daarentegen geen moeite. 'Christenen zijn geen achtergestelde groep, moslims wel. Daarnaast hebben veel cabaretiers die grappen maken over het christelijk geloof een christelijke opvoeding genoten. Youp van 't Hek komt bijvoorbeeld uit een katholiek nest en zet zich af tegen zijn jeugd, de sociale omgeving waar hij vandaan komt. Dat maakt het anders dan grappen over moslims. Zij vormen een vreemde groep, de ander. Daarom voelen grappen over moslims sneller als discriminatie.'

Maar wat als schrijfster en ex-moslima Lale Gül plots besluit om cabaretier te worden en grappen over moslims maakt? 'Ook als je grappen over je eigen groep maakt, kun je nog steeds vooroordelen over die groep bevestigen', antwoordt Zijp. Dit is problematisch vindt hij, want moslims vormen een achtergestelde groep. Het hangt volgens hem dus heel erg af van de context, humor is



BIJ HET CARNAVAL IN HET BELGISCHE AALST IS ER ELK JAAR EEN OPTOCHT MET PRAALWAGENS - IN 2019 WAREN DAAR ANTISEMITISCHE KARIKATUREN TE ZIEN. (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

problematisch als achtergestelde groepen worden aangevallen.

Transgenderpoppen

Frank Bosman is voor het principe 'gelijke monniken, gelijke kappen', legt hij uit. 'Het is niet zo dat je de ene groep vrijwaart van kritiek, en de andere groep wel mag bashen. Ik ben een progressieve theoloog, maar zo woke ben ik ook weer niet. Priesters worden sinds mensenheugenis weggezet als kinderneukers, zuipschuiten en smulpapen. Ook tijdens carnaval. Maar als katholiek vind ik niet dat we dit soort humor dan maar moeten verbieden.'

Christenen zijn een minderheidsgroep geworden, vervolgt Bosman, en hebben ook niet zo veel maatschappelijke macht meer als vroeger. 'Het is niet zo zwart-wit, wie de macht heeft en wie niet. Dat hangt van je perspectief af. Stel, tijdens het carnaval in Oeteldonk (s-Hertogenbosch tijdens carnaval, red.) is er dit jaar een praalwagen met twee trans-

genderpoppen. Transgenderactivisten kunnen dan roepen: 'We worden belachelijk gemaakt, dat moet verboden worden.' En in zekere zin hebben ze gelijk, want ze zijn een minderheidsgroep. Maar tegelijkertijd hebben transgenders nu een sterke stem in de politiek, onder andere via BIJ1, GroenLinks en D66. Zijn zij echt machteloos? Dat ligt tegenwoordig veel genuanceerder.'

Bosman vindt het ook problematisch als je boos bent in naam van een ander. 'Als linkse activisten boos worden omdat er iemand verkleed is als een Arabier in een djellaba, dan is dat in zekere zin ook een vorm van imperialisme. Omdat die activist dan van de veronderstelling uitgaat dan de andere groep onmondig is. Die opstelling is, om eerlijk te zijn, nogal aanmatigend.'

Bosman pleit er ten slotte voor dat we op een andere manier kijken naar beledigen en beledigd worden. 'Op het moment dat ik

mij beledigd laat voelen, geef ik de belediger macht. Sommige beledigers willen die empowerment ook. Je kunt er misschien beter voor kiezen je belediger geen macht te geven, door je niet beledigd te voelen. Katholieken trekken zich, op een handjevol fundamentalisten na, niets aan van alle beledigingen die ze voor hun kiezen krijgen. Natuurlijk kunnen mensen die zeggen zich beledigd te voelen, dreigen met cancelen of erger, en zich hiermee machtig voelen. Maar de boze fundamentalistische gelovige, de boze activist en de boze boer doen er wijzer aan om de beledigingen te negeren. En de belediger niet die empowerment te geven.'

Zijp ziet dit toch echt anders. 'Humor is niet onschuldig. Humor kan ongelijkheid in stand houden, of zelfs versterken door foute stereotypingen over minderheden te bevestigen. Dat mogen we niet negeren.' •

LODY VAN DE KAMP

Rabbijn en publicist.



De grote ramp, de kleine ramp

Het zijn enorme massa's beton waar de eerste dagen nog levens onder vandaan worden gehaald. Dat te midden van duizenden en duizenden die dat moment niet meer mochten meemaken.

De onvoorstelbare getallen beheersen het nieuws. Door politieke conflicten blijven daarnaast gebieden onbereikbaar voor de moedige redders en hulpverleners. Wat dit aan mensenlevens kost, wordt nog eens toegevoegd aan die levens die al niet meer te redden waren.

We zien de beelden op het nieuws. Wanhopige familieleden zitten op een paar tuinstoelen. Dat is alles wat zij nog bezitten. Zij zitten daar in wanhopige afwachting of die redders, die geen andere middelen hebben dan hun blote handen, in staat zullen zijn op tijd hun dierbaren vanonder het puin te bevrijden.

Zevenendertigduizend doden in Turkije en Syrië, op het moment dat ik deze woorden schrijf. Alle aandacht gaat terecht uit naar het menselijke drama in deze twee landen.

Maar juist als gevolg van deze

‘Laten wij vooral niet de Turkse en Syrische Nederlanders vergeten die niet naar hun families kunnen gaan in Turkije en Syrië’

grote ramp speelt er zich een ramp af veel dichterbij huis, waar wij ook absoluut niet aan voorbij mogen gaan.

Veel van onze oorspronkelijk Turkse landgenoten hebben familie- en vriendenbanden in deze zwaar getroffen gebieden. Diegenen onder hen die de middelen en de mogelijkheden hebben om af te reizen naar Turkije om mensen te helpen doen dat nu ook. Zo gauw het maar even kan.

Maar, en dat is de politieke realiteit, niet iedereen heeft de mogelijkheid om dit te doen. Allereerst is er een grote groep burgers die het al heel lang onmogelijk is gemaakt om terug te

keren naar Turkije. Op straffe van wat hen daar te wachten staat, zo gauw zij het land binnenkomen.

Ook deze groep medelanders lijdt op een ontzettende manier, vanwege de onmacht om iets te kunnen doen en in de buurt van hun naasten te kunnen zijn. Ze leven in die afschuwelijke onzekerheid over hun dierbaren. En als er berichten komen over het noodlot dat zich heeft voltrokken, is ervan hieruit niets te doen aan begravenissen en rouwverwerking op zo'n grote afstand. Ze kunnen en mogen niets. De grens blijft voor hen gesloten.

Daarnaast zijn er natuurlijk onze van oorsprong Syrische

landgenoten. Onder hen bevinden zich vluchtelingen die al eerder het oorlogsgebied verlieten. Ze wisten hier, langs moeilijke vluchtroutes, een veilige plek te bereiken, in de hoop een nieuw bestaan op te bouwen. En nu worden ook zij geconfronteerd met deze grote ramp, en moeten ze machteloos toezien hoe de hulp aan hun naasten op een vreselijke manier stagneert. En hier staan zij. Het enige wat zij in hun handen hebben is hun verdriet. En het gevoel van machteloosheid.

Net als andere landen spannen wij ons in, om alles te doen om de nood in het grote rampgebied te lenigen. Dat is daar. Dat is de grote ramp.

Maar laten wij vooral niet de Turkse en Syrische Nederlanders vergeten die niet naar hun families kunnen gaan in Turkije en Syrië. Noemt dit, getalsmatig, dan maar de kleine ramp.

Zij verdienen onze hulp, materieel en immaterieel. In dit geval is zelfs een uitgestoken hand, een arm om iemands schouder of een luisterend oor het ultieme middel om de pijn en het verdriet te verzachten. Laten we te midden van de grote ramp verder weg, de kleine ramp hier in de straat niet vergeten. ●



ergosana

Medisch Adviesbureau

www.ergosana.nl - i.sevinc@ergosana.nl



**Rijbewijskeuring
B,C,D, (E) groot
rijbewijs**



**Medische Keuring
Levensverzekering**



**Verzuim &
Re-integratie**



**Vaccinatiezorg
particulier /
Bedrijven**

BBC-docu beticht premier Modi Indiërs uit Nederland reageren

De tweedelige BBC-documentaire *India: The Modi question* belicht de spanningen in India tussen de hindoe-meerderheid en de islamitische minderheid. Premier Narendra Modi zou 'actief' hebben bijgedragen aan een etnische zuivering van moslims in het land. India reageerde not amused en heeft de docu inmiddels verboden. Indiërs in Nederland reageren op de BBC-film.

● SHAWINTALA BANWARIE

De Indiase regering, al jaren gedomineerd door Modi's Bharatiya Janata Partij (BJP), haalt alles uit de kast om de kritische documentaire niet in India te laten vertonen: van elektriciteitsuitval op de campus van de universiteit in Delhi tot arrestaties van Indiase studenten die de docu stiekem toch willen bekijken. Tevergeefs: de BBC-productie, met een centrale rol voor premier Modi, is een veelbesproken onderwerp in het nieuws. Veel mensen kunnen niet wachten om de film te zien.

De tweedelige serie laat zien hoe minister-president Narendra Modi, sinds 2014 premier van India, aan de macht wist te blijven. Een van de meest spraakmakende passages in de documentaire gaat over het bloedbad in de Noord-Indiase staat Gujarat in 2002, waarvan Modi destijds eerste minister was. Nadat in februari van dat jaar een trein met daarin hindoeïelgrims in brand was gestoken, braken er rellen uit. In enkele maanden tijd vielen er meer dan duizend doden en rond de 2500 gewonden, voornamelijk moslims.

Het meest controversieel is dat de documentaire zegt zich te baseren op een ongepubliceerd rapport van de Britse regering, dat in handen van de BBC is beland. Hieruit zou blijken dat het bloedbad in Gujarat in feite een etnische zuivering was, waarbij de islamitische minderheid slachtoffer was van hindoe-extremisten. Het rapport zou spreken van 'wijdverbreide en systematische verkrachtingen van moslimvrouwen'. Modi speelde hierin volgens Jack Straw, destijds de Britse minister van Buitenlandse Zaken, een actieve rol door de extremisten te steunen en de politie opdracht te geven niet in te grijpen.

De Indiase autoriteiten spreken van 'anti-India rotzooi' en hebben de documentaire door

heel het land verboden. India eiste dat Twitter, Facebook en YouTube de film zouden blokkeren, wat de platforms in sommige gevallen ook deden. Twitterbaas Elon Musk ontkent echter elke verantwoordelijkheid voor dergelijke censuur.

Vrijheid van pers

De Zuid-Indiase Kumaran Gopal* (36) vindt het verbieden van de docu 'belachelijk'. Hij woont in Utrecht en werkt als ontwikkelaar bij een vastgoedbedrijf. Gopal, zelf hindoe, vertelt dat het juist belangrijk is dat Indiërs en de rest van de wereld over mensenrechtenschendingen in India geïnformeerd worden.

'Iedereen heeft het recht om te zien wat er in India gebeurt. Bovendien: in een vrije samenleving, en ik neem aan dat India zich zo wil presenteren, wordt kritiek niet weerlegt met censuur, maar met feiten en tegenargumenten. Natuurlijk zijn er goede kanten van de Indiase regering. Zo geeft de BJP van Modi India een gezicht in de wereldpolitiek. Bijvoorbeeld doordat hij zich niet voor het karretje laat spannen van andere grootmachten, zoals China. Maar wat ik heel kwalijk vind aan de partij is dat ze het hindoenationalisme promoot en daarmee minderheden benadeelt, waardoor groepen tegenover elkaar komen te staan.'

India is volgens Gopal altijd een land geweest van verschillende subculturen, talen en volken. 'Dat is de identiteit van India. De kracht van een democratie is niet alleen de stem van de meerderheid, maar juist de wijze waarop deze met minderheden omgaat. Als India daadwerkelijk geloofwaardig wil zijn als supermacht, dan zullen Modi en de BJP zich daarin moeten verbeteren.'

Eenzijdig beeld

Sommige Indiërs vrezen daarentegen dat de BBC-documentaire kan leiden tot nieuwe rellen tussen religieuze gemeenschappen in India. Ook vragen ze zich af of het verstandig is om de documentaire uit te zenden in India. 'India is een land met verschillende religieuze gemeenschappen,'

stelt de 37-jarige Hemant Mishra uit Utrecht. Hij werkt als ict-medewerker. 'We moeten ervoor zorgen dat deze gemeenschappen in vrede en harmonie naast elkaar leven.'

Mishra volgt de Indiase politiek op de voet en heeft veel sympathie voor de Indiase premier Modi. Hij is niet de enige: in India heeft Modi een trouwe aanhang van vele miljoenen. Intussen waarschuwen mensenrechtenorganisaties zoals Amnesty en Human Rights Watch voor de toenemende onderdrukking van de moslims, christenen en de lagere klassen in India. En spreken deze organisaties van een onderdrukking van de vrijheid van de pers.

Volgens Mishra zal het uitzenden van de documentaire pijn en leed van het verleden naar boven halen, wat tot spanningen kan leiden. 'De rellen vonden plaats in 2002. Waarom koos BBC ervoor om nu pas de documentaire uit te zenden?' Ook denkt hij dat de documentaire is uitgebracht omdat het Westen een negatief imago van India wil creëren omdat India een belangrijke internationale speler is in de wereldmarkt. 'De timing vind ik merkwaardig. Laten we niet vergeten dat India een grote concurrent is in de economische markt.'

Hij vervolgt: 'Beide partijen, de hindoes en moslims, waren destijds verantwoordelijk voor het geweld. In beide gemeenschappen vielen doden en gewonden. Ik geloof werkelijk niet dat Modi dit geweld opzettelijk zou hebben aangesticht, want het begon allemaal met de brand van een trein met daarin hindoeïelgrims. Een brand waar de BBC overigens nauwelijks aandacht aan besteedt in de documentaire. Dat beide groepen elkaar in de haren vlogen kwam door verschillende gebeurtenissen die elkaar opvolgden.' Hoewel Modi door het rapport van de Britse regering als de veroorzaker van de rellen in Gujarat wordt genoemd, gelooft Mishra niet dat dit waar kan zijn. 'Er is helemaal geen hard bewijs dat Modi de aanstichter was.'

Ook vindt Mishra het ongeloofwaardig dat Modi in de documentaire naar voren komt als een

(India) van etnische zuivering –

tiran en dat de mensenrechtensituatie in India onder zijn regering enorm is verslechterd, zoals de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties eind 2022 nog concludeerde. 'Ik heb 25 jaar in India gewoond. Er was altijd al geweld tegen religieuze minderheden. Dat is niet toegenomen nadat in 2014 Modi aan de macht kwam. We zouden de geschiedenis moeten onderzoeken en kijken waarom we hier vandaag staan en hoe we een oplossing kunnen vinden voor gemeenschappelijke disharmonie.'

'Wat veel mensen vergeten is dat India een enorm groot land is; het is bijna een continent. Dus als er ergens geweld is, dan kun je niet verwachten dat de Indiase premier direct kan ingrijpen. Er zijn verhoudingsgewijs in India maar weinig politieagenten en zij zijn veel minder toegerust om een gewelddadige menigte tegen te houden dan agenten in westerse landen. De documentaire voegt er naar mijn idee dus helemaal niets aan toe. Overal op de wereld bestaan problemen.'

Maakt geen verschil voor moslims

Een groot deel van de familie van de Indiase Suhaib Roomy (31 jaar) uit Zaandam komt uit Ahmedabad, de hoofdstad van de staat Gujarat, waar in 2002 de rellen plaatsvonden. Hij is moslim en groeide op in de Indiase hoofdstad Delhi. 'Ik was amper tien jaar toen ik hoorde dat er in Ahmedabad rellen waren uitgebroken. Op die leeftijd begreep ik nog niet zo goed wat er aan de

'Ik durf de documentaire niet te kijken, bang dat ik geëmotioneerd raak'

hand was. Maar nu ik ouder ben, ken ik de verhalen van mijn familie met afgrijselijke details over het geweld. Die verhalen raken mij zo zeer, dat ik de documentaire niet eens durf af te kijken. Ik ben bang dat ik geëmotioneerd raak.'

Het had weinig gescheeld of de familie van Roomy was ook slachtoffer. Maar omdat hun huis werd beschermd door stevige hekken konden de hindoe-extremisten het niet bereiken. Desondanks zorgt de berichtgeving over de Gujarat-rellen voor angstklachten bij Roomy: 'De moslimgemeenschap in Ahmedabad, die al marginaal was, kende in die tijd veel intimidatie en discriminatie, doordat het nationalisme van Modi daar sterk aanwezig was. Vandaag de dag, nu Modi aan de macht is in India, is de haat tegen

moslims en het geweld alleen maar verergerd.'

Zijn broer, die nog in Delhi woont en studeert aan de universiteit, wilde samen met een groep studenten de documentaire bekijken. Ze werden echter tegengehouden door de politie. Roomy: 'Ik vroeg mijn broer: 'Waarom doe je dit? Je weet toch dat de politie dan achter je aankomt?' Maar hij zei dat iedereen al de waarheid weet over de rellen in Gujarat en dat ze de docu wilden bekijken om een statement te maken tegen de regering, om te laten zien dat het verbod waarheid niet zal verbergen.'

Gaat de BBC-documentaire de moslimgemeenschap in India helpen? Roomy betwijfelt het: 'Wat de documentaire laat zien over Modi – zijn haat tegen de moslimgemeenschap, zijn rol bij de gewelddadige rellen en zijn wil om India vrij te maken van moslims – is al heel lang bekend in India. Ook Modi-aanhangers weten het. Iedereen in India weet het: Modi heeft het bloedbad in Gujarat laten gebeuren om moslims 'een les te leren' en om te laten zien dat ze niet in India thuishoren. De aanhangers van Modi zien hem als een soort messias, die de Indiërs komt verlossen van de moslims. Ik denk dat het uitzenden van deze documentaire weinig verschil zal uitmaken voor het lot van moslims.' ●

** De naam Kumaran Gopal is gefingeerd omdat geïnterviewde problemen kan krijgen door publiekelijk kritiek op Modi en zijn regering te uiten. Zijn naam is bekend bij de redactie.*



RELLEN TIJDENS BLOEDBAD IN GUJARAT 2002. (BEELD: YOUTUBE / BRUT INDIA)

Egyptenaren zijn Sisi zat, maar komt



DE EGYPTISCHE PRESIDENT ABDEL FATTAH AL-SISI (BEELD: WIKIMEDIA COMMONS)

Abdel Fatah al-Sisi regeert Egypte al bijna een decennium met harde hand en vervolgt politieke tegenstanders *rücksichtslos*. Veel Egyptenaren zijn hem en zijn regime meer dan zat, vanwege de extreme corruptie in het land en de torenhoge inflatie. Hangt er opnieuw een revolutie in de lucht, een nieuwe Egyptische Lente?

● EWOUT KLEI

Twaalf jaar geleden begon de Egyptische Revolutie, die leidde tot de val van dictator Hosni Mubarak. Vervolgens brachten democratische verkiezingen de islamitische Moslimbroederschap aan de macht. Aan die korte periode van democratie kwam in 2013 een einde, toen het leger de macht weer greep.

De Utrechtse islamwetenschapper Joas Wagemakers, gespecialiseerd in de geschiedenis van

de Moslimbroederschap, vertelt dat de situatie in Egypte onder Sisi erger is dan onder Mubarak, die van 1981 tot 2011 president van Egypte was. 'Onder Mubarak was er wel enige politieke vrijheid', zegt hij.

'De Moslimbroederschap mocht aan de verkiezingen meedoen, wel in lijstverbinding met andere partijen, en sociale activiteiten ontplooiën. Nu is de Moslimbroederschap verboden. Moslimbroeders zitten in de gevangenis, zijn gedood of leven in ballingschap.' Ook andere oppositiegroeperingen hebben het volgens Wagemakers moeilijk. 'Egypte laat wel andere par-

tijen toe, maar binnen een beperkte bandbreedte.'

In Egypte bestaat er geen oppositie, stelt de Egyptische liberale oud-politicus Amr Abdelhady. Hij woont als balling in het Verenigd Koninkrijk. 'Het is allemaal schijn. Die zogenaamde oppositiepartijen in Egypte voeren geen echte oppositie. Ze zeggen alleen wat ze mogen zeggen.'

George Kras*, een oud-journalist die in Egypte woont, vult aan: 'Kritiek op Sisi en op het leger is verboden. Je wordt meteen gebrandmerkt als 'Moslimbroeder'. Alle kritiek op Sisi is staatsgevaarlijk, want hij is de staat.'

Bestaanszekerheid aangetast

De protesten van 2011 zorgden voor de val van Mubarak en maakten de eerste vrije verkiezingen in Egypte mogelijk. Zo kwam in 2012 Mohammed Morsi aan de macht. Dat hij faalde als president lag niet zozeer aan zijn Moslimbroederschap, maar aan de omstandigheden, stelt Wagemakers. 'De Moslimbroeders waren onervaren omdat ze stelselmatig buiten de macht waren gehouden. Nu moesten ze opeens een land met grote problemen regeren, waarbij ze voortdurend moesten laveren tussen gevestigde belangen van het leger en het wantrouwen van anderen. Dat lukte ze niet. Daarom steunden veel Egyptenaren de staatsgreep door het leger.'

Een tijdlang leek het – ondanks alle repressie – relatief goed te gaan met Egypte, omdat Sisi met grote bouwprojecten voor werkgelegenheid zorgde. Maar Egypte moet de leningen die het daarvoor aanging nog terugbetalen. En dat geld is er niet, mede omdat er veel geld in de zakken van hoge officieren van het leger is terechtgekomen. Daarnaast kampt Egypte met een enorme inflatie, die mensen in hun bestaanszekerheid aantast. 'De Egyptische pond is enorm in waarde gedaald, maar de salarissen van mensen zijn nauwelijks omhoog gegaan', zegt Kras. 'Maar mensen zijn bang om de straat op te gaan, vanwege repressie door het regime. Ze willen liever emigreren



JOAS WAGEMAKERS (BEELD: YOUTUBE)

er een nieuwe Egyptische Lente?

naar het buitenland.'

De Egyptische aannemer Mohamed Ali, die tegenwoordig in ballingschap in Spanje woont, ziet wel mogelijkheden voor een nieuwe volksofstand. Drie jaar geleden voorspelde hij dat Egypte op 25 januari 2020 – toen negen jaar na het begin van de revolutie – massaal in opstand zou komen tegen Sisi en zijn corrupte regime. Er gebeurde echter niets en Mohamed Ali kon Egypte niet meer in.

Twee weken geleden veroordeelde het regime Ali bovendien bij verstek tot levenslang en kwam hij op de terreurlijst terecht. In reactie hierop is hij nog vuriger gaan geloven in zijn zaak: 'Ik zal strijden tot dat het leger stopt ons land te overheersen', zegt hij. 'Enkele jaren geleden durfde niemand op sociale media kritisch te schrijven over Sisi. Dat gebeurt nu wel. Veel jonge mensen laten hun ongenoegen blijken over Sisi, het leger en de corruptie. Dat zie ik als een groot succes. Ons land eeuwenlang gekoloniseerd door vreemde mogendheden, nu wordt het gekoloniseerd door de Amerikanen en de Golfstaten. We moeten Egypte aan de Egyptenaren teruggeven. En dat kan alleen als het leger geen politieke macht meer heeft.'

Amr Abdelhady is sceptischer: 'Ik geloof niet zo in een nieuwe revolutie. Veel Egyptenaren vrezen dat het regime dan keihard zal ingrijpen. Wat wel mogelijk is dat ontevreden elementen in het leger een coup plegen en Sisi aan de kant zetten. Maar dit kan tot een burgeroorlog leiden. Want Sisi wil, net als de Syrische dictator Bashar al-Assad, koste wat het kost aan de macht blijven. Als dat lukt, zal dat een grote vluchtelingenstroom naar Europa veroorzaken, want veel Egyptenaren willen ontsnappen aan de uitzichtloze situatie waarin ze zich nu bevinden.'

'Het mooiste zou natuurlijk zijn als Sisi de macht overdraagt aan een burgerlijke regering', vervolgt

'Voor de mensen die verandering wilden, heeft de Arabische Lente geen verbetering gebracht'

Abdelhady. 'Die weet beter hoe je een land goed moet besturen, maar dat zie ik helaas niet zo snel gebeuren.' Belangrijk in dit verband is ook de verdeeldheid van de oppositie in het buitenland. 'Er was een parlement in ballingschap in Turkije. Er zou ook een regering in ballingschap worden gevormd, maar omdat Turkije ons parlement besloot te verbieden en de liberalen en de Moslimbroeders met elkaar ruzie kregen is hier uiteindelijk niets van terecht gekomen.'

Ballingschap

Het leven van Egyptische ballingen is niet altijd makkelijk. Mohamed Ali verloor veel van zijn kapitaal, vertelt hij, wat hem niet onberoerd laat. Hij leeft nu in alle vrijheid in Spanje. Zijn vrouw en kinderen wonen in Turkije, maar hebben daar nog steeds geen verblijfsvergunning gekregen.

Turkije en Qatar ontvingen uitgeweken Moslimbroeders aanvankelijk met open armen. Deze landen zagen in hen ideologische bondgenoten. Ze kwamen hier recentelijk echter op terug, omdat ze streven naar betere betrekkingen met Egypte. Zo zette Ankara in 2021 enkele tv-shows van de Moslimbroeders stop, die uitzonden vanuit Turkije. Ook verbood de Turkse regering in mei 2022 het aan de Egyptische Moslimbroederschap gelieerde tv-kanaal Mekameleenom nog langer vanuit Istanbul te opereren.

Turkije en Qatar pakken daar-

naast ook ballingen uit Egypte aan die niet verbonden zijn aan de Moslimbroederschap. Een Turkse regeringsfunctionaris appte in oktober 2021 diverse van deze ballingen, met het verzoek om kritische tweets over Sisi te verwijderen. Ook Abdelhady, die op dat moment in Qatar woonde, kreeg een app. 'Niet veel later kreeg ik van de autoriteiten in Qatar het verzoek om mijn Twitteraccount te verwijderen. Toen ik dat weigerde, hielden ze mij twaalf dagen vast. Ik mocht al die tijd niet met mijn vrouw en dochter bellen. Dat mocht pas toen ik het ziekenhuis lag, omdat ik in hongerstaking was gegaan.' De autoriteiten van het oliestaatje verwijderden alle tweets die Abdelhady tussen 2013 en 2021 had geplaatst. 'Ze pikten mijn laptop en mobiele telefoon in en veranderden al mijn wachtwoorden. Dat was erg vervelend. Maar ik blijf kritisch over Sisi twitteren.'

'Democratie zal terugkeren'

Al deze repressie kan leiden tot moedeloosheid. De Arabische Lente, die twaalf jaar geleden zo optimistisch begon, is volgens Joas Wagemakers op een fikse teleurstelling uitgelopen. In Egypte is de revolutie mislukt, in Jemen woedt een verschrikkelijke burgeroorlog en ook in Syrië is de burgeroorlog nog niet voorbij – al lijkt het er wel op dat Assad deze gaat winnen. In Tunesië, ten slotte, leek het lange tijd goed te gaan, maar inmiddels



AMR ABDELHADAY (BEELD: AMR ABDELHADAY)

heeft dit land ook een autoritaire president die het parlement en de grondwet opzij heeft geschoven. 'Voor de mensen die verandering wilden, heeft de Arabische Lente geen verbetering gebracht.'

Abdelhady wil niet bij de pakken neerzitten, vertelt hij, maar wel realistisch blijven: 'De democratie zal terugkeren in Egypte, maar dat zal tijd kosten. Het wordt een moeilijke tijd, want Egypte kampt met grote financiële problemen die een nieuwe regering niet zomaar oplost.'

Wagemakers staat er op een vergelijkbare manier in. 'Vanwege de stevige grip die het regime heeft op de macht, de structurele problemen in het land, de verdeelde oppositie en de onrealistische verwachting bij veel mensen dat democratie ook snel meer welvaart brengt, is democratisering in Egypte waarschijnlijk iets van de lange adem.'

Mohamed Ali is een stuk optimistischer. 'Op sociale media zie ik elke dag goede ideeën van mensen voorbij komen. Ze weten hoe het wel moet in Egypte. Daarom heb ik vertrouwen in een goede toekomst.' Heel lang zal die toekomst niet op zich laten wachten, meent hij. 'Mensen hebben honger. Als de koning de mensen geen eten meer geeft, dan eten ze de koning op.' •

** Vanwege zijn veiligheid wil George Kras niet onder zijn echte naam in dit artikel. Zijn identiteit is bij de redactie bekend.*

Tienpuntenplan voor een Suriname



BEELD: WIKIMEDIA COMMONS / CHAN SANTOKHI, PRESIDENT VAN SURINAME.

Suriname moet een zakenkabinet krijgen, dat een plan bedenkt om toe te werken naar de verkiezingen van 2025. Dat stelt bestuurskundige Dave Ensberg-Kleijkers. De afgelopen dagen waren er onlusten in het land, waarbij het parlement werd bestormd en winkels geplunderd.

● DAVE ENSBERG-KLEIJKERS

De recente bestorming van het Surinaamse parlement ging gepaard met ongekennde en on-Surinaamse vormen van plunderingen, geweld en intimidatie. De autoriteiten waren er behoorlijk door verrast, ondanks dat de onvrede in de samenleving al jarenlang overal te merken en te voelen is. De uit de hand

gelopen demonstraties in hoofdstad Paramaribo geven aan dat de huidige politiek-bestuurlijke situatie niet meer te handhaven is. Het maatschappelijk draagvlak en het vertrouwen van burgers in het openbaar bestuur neemt in hoog tempo af. Het is het gevolg van hoge rekeningen, lege magen en begrijpelijke woede, vanwege de corruptie in het land.

En wie langer terugkijkt, ziet dat de basis voor de huidige crisis is gevormd onder de vorige president Desi Bouterse, die na tien jaren een lege staatskas en een disfunctionerend overheidsapparaat achterliet. Zijn opvol-

ger Chan Santokhi staat voor een flinke taak: hoe enerzijds voor structurele hervormingen te zorgen om het land economisch weer aan de praat te krijgen, en anderzijds de maatschappelijke rust en vertrouwen in democratie en politiek te laten wederkeren? Zachte heelmeeesters maken stinkende wonen. Daarom is het zaak dat Santokhi van deze crisis een kans maakt om hard in te grijpen. Tien ideeën daarvoor.

1. Benoem een zakenkabinet, met enkel onafhankelijke en deskundige ministers.

Dezelfde mensen die medeverantwoordelijk waren voor het probleem gaan het niet oplossen. In Italië leidde topeconoom Mario Monti als premier eerder zo'n kabinet met enkel 'partijloze technocraten'. Gezaghebbende Italianen met inhoudelijke expertise, die inhoudelijk leiding konden geven aan hun ministerie. Dit kabinet had als doel 'Italië weer economisch gezond te maken en het vertrouwen van de financiële markten terug te win-

in crisis

nen'. Ook moest dit kabinet het 'gespannen politieke klimaat weer tot rust brengen'. Dat klinkt als een concept dat zeer van toepassing is op de Surinaamse situatie. Doe dat in combinatie met symbolische maatregelen die het Surinaamse volk kunnen bekoren, zoals een lager salaris voor ministers, minder dienstauto's en minder dienstreizen.

2. Laat het zakenkabinet tot een masterplan komen voor de periode tot aan de verkiezingen in 2025.

Suriname moet stevig hervormen om duurzaam economisch, financieel en sociaal gezond te worden. Daarvoor is een integraal plan nodig dat verbindingen legt tussen beleidsterreinen, maar ook tussen overheid, bedrijfsleven en maatschappelijk middenveld. Zo'n masterplan heeft oog voor maatregelen op korte en lange termijn. Dit vormt tevens het 'regeerakkoord' van het zakenkabinet.

3. Een nieuw sociaal contract tussen overheid en samenleving.

Het vertrouwen van Surinamers in hun democratische rechtsstaat en instituties lijkt minder dan ooit tevoren. Net als in elke 'relatiecrisis' is het zaak om expliciete afspraken te maken over wat de samenleving en burgers van de overheid mogen verwachten en vice versa. Daar horen ook beginselen en een code bij die van toepassing zijn op de overheid en op overheidsdienaren. Die moet in heldere en begrijpelijke taal worden vastgelegd, in bijvoorbeeld een 'Code goed openbaar bestuur', zoals die in Nederland en in de Europese Unie aanwezig is. De overheid mag op zijn beurt van Surinaamse burgers verwachten dat zij zich als goede burgers gedragen, oftewel belasting betalen en zich aan wet- en regelgeving houden.

4. Versterk positie van de Surinaamse Rekenkamer en laat deze kamer ook expliciet onderzoek doen naar corruptie.

De Rekenkamer van Suriname onderzoekt de inkomsten en uitgaven van de overheid, meer specifiek onderzoekt deze kamer de doelmatig- en rechtmatigheid van overheidsbeleid. De Rekenkamer is onafhankelijk en kan in theorie als onafhankelijke waakhond de overheid (en overheidsdienaren) kritisch onderzoeken. Dergelijke 'checks and balances' zijn gezond voor elke democratie. Wat Suriname nu extra nodig heeft, is constant onderzoek naar corruptie en fraude. De Rekenkamer zou

die functie op zich kunnen nemen, mits zij over voldoende middelen en expertise kunnen beschikken.

5. Nationaliseer de goudwinning en andere markten.

Beëindig de corrupte goudwinning via frauduleuze goudconcessies. En stop de ernstige milieuverontreiniging die ermee gepaard gaat, die geleid heeft tot ziektes onder mens en dier. Herzie tegelijk alle overige concessies, zorg voor extra regels en stevige controle. Hierbij gaat het om onder meer houtkap, visserij, rijstbouw, casino's en kansspelen. De huidige werkwijze creëert immers onvoldoende (legale en veilige) banen, zorgt voor te weinig overheidsinkomsten en beschadigt mens en milieu. Neem als overheid de regie, eventueel tijdelijk. Daar waar nationalisatie juridisch onmogelijk is, is het zaak de regulering flink op te schroeven.

6. Laat essentieel werk lonen.

Leraren krijgen hun salaris niet uitbetaald. En als ze het al ontvangen, is het vaak ontoereikend om rekeningen mee te betalen. Zo zijn er meer beroepen die in Suriname niet kosten-dekkend zijn en tegelijkertijd cruciaal voor de samenleving. Denk bijvoorbeeld ook aan hardwerkende mensen in de gezondheidszorg. Dit soort (semi-)publieke functies zijn onmisbaar voor Suriname en moeten lonen. Is het niet in Surinaamse dollars, dan aangevuld in natura. Geen leraar en geen verpleegkundige moet met honger voor de klas of aan het bed hoeven te staan.

7. Geef jongeren een serieuze stem in de Sociaal Economische Raad van Suriname.

De crisis in Suriname is te groot en te complex om alleen door de overheid te laten oplossen. Werkgevers en werknemers zijn keihard nodig om tot structurele en effectieve maatregelen te komen. De SER kan juist nu, in deze moeilijke tijden, van grote waarde zijn door verbindingen te leggen. In de SER ontbreekt echter nog de frisse, creatieve en onbevangen stem van jonge Surinamers. Van zelfstandige ondernemers tot intelligente studenten. Zij kunnen van grote meerwaarde zijn voor het werk van de SER en daarmee voor de toekomst van Suriname.

8. Verhoog vermogens- en inkomstenbelasting voor rijke Surinamers.

Het is nu te makkelijk voor rijke Surinamers

om vermogensbelasting te ontlopen. Bijvoorbeeld door hun bedrijfsinkomsten te 'doneren' aan vage stichtingen die vrijgesteld zijn van vermogensbelasting. Controle erop door de Belastingdienst is minimaal. Bovendien betalen de rijkste Surinamers over hun inkomsten maximaal 38% belasting. Het is crisis en daarom moeten de sterkste schouders nu de zwaarste lasten dragen. Verhoog daarom (tijdelijk) de inkomstenbelasting voor de hoogste inkomens, of voeg nog extra schijven toe in het hoogste tarief. Er moet meer geld bij de overheid binnenkomen, zodat het eerlijk kan worden verdeeld onder de bevolking.

9. Sociaal vangnet voor de zwaksten in de samenleving.

Een eerlijke verdeling van overheidsmiddelen vraagt om een verzorgingsstaat die gebaseerd is op solidariteit. Mensen die om welke reden dan ook niet in staat zijn om te werken moeten kunnen terugvallen op een sociaal vangnet. Een basisinkomen of toereikende vorm van uitkering zorgt ervoor dat iedereen in Suriname naar vermogen kan meedoen.

10. Vergroen en verduurzaam de economie.

Suriname omarmt de 'Sustainable Development Goals' (SDG's) van de Verenigde Naties. Dat betekent dat het land ook kan en moet bijdragen aan het vergroenen en verduurzamen van zijn economie. Suriname heeft volop kansen op het gebied van het winnen van bijvoorbeeld zonne-, water- en windenergie. Ook de land- en tuinbouw en verschillende vormen van mijnbouw kunnen verduurzaamd worden. Door daar meer prioriteit aan te geven, ontstaat er ruimte voor buitenlandse investeringen op dit gebied. Suriname zou de kraamkamer kunnen worden van experimentele vormen van duurzame landbouw. Een toevluchtsoord voor bijvoorbeeld boeren die zich in eigen land beknot voelen in hun agrarisch ondernemerschap en een paradijs voor ecologische onderzoekers en academici. Benut die potentie zonder terughoudendheid.

Suriname staat voor grote uitdagingen en president Santokhi staat voor een even grote verantwoordelijkheid. Hij hoeft het echter niet alleen te doen. Vele Surinaamse Nederlanders leven met hem en het land mee en willen als 'diaspora' dolgraag hun bijdrage leveren aan de toekomst van Switi Sranan. Dit tienpuntenplan is zo'n bijdrage, maar naast papieren woorden horen ook daden. Hoe kan ik van dienst zijn, president? •

Fonda Sahla (D66): 'Zorg is ingericht

'Als je niet mondig genoeg bent, loop je vast in het systeem', constateert D66-Kamerlid Fonda Sahla tijdens een bijeenkomst over cultuursensitieve zorg op 10 februari in Den Haag. Ze vertelt in een interview waar mensen met een migratieachtergrond tegenaan kunnen lopen.

● TAYFUN BALCIK

Ze noemt talloze voorbeelden waar de zorg voor met een migratieachtergrond tekort schiet in Nederland, zoals onopgemerkte dementie bij ouderen, oversterfte bij moeders, een tekort aan tolken, maar ook: 'mosterdsoep met varkensspek' voor een dementerende oude moslim bij een witte zorginstelling, 'omdat hij er toch niks van merkt'.

Hoe kijkt u terug op het rondetafelgesprek over cultuursensitieve zorg?

'Het was een mooie bijeenkomst met betrokken experts die uitlegden wat inclusieve zorg is. De conclusie is dat we in Nederland een mooi en kwalitatief hoogwaardig zorgaanbod hebben, maar dat de toegang ertoe niet altijd voor iedereen even makkelijk te vinden is. Daar is nog wel werk te verzetten.'

Wat gaat er nu gebeuren?

'Samen met de groep experts en ervaringsdeskundigen gaan we een initiatiefnota schrijven en hopelijk voor de zomer nog aanbieden aan minister van Langdurige Zorg en Sport Conny Helder.'

Zijn er ook andere partijen die dit initiatief steunen?

'Jazeker, we hebben bij de begrotingsbehandelingen een motie in de Tweede Kamer ingediend voor inclusieve zorg, die het gehaald heeft. Er zijn dus veel partijen die inclusieve zorg belangrijk vinden.'

Zijn dat ook de partijen die nu in het kabinet zitten met D66 (VVD, CDA en ChristenUnie)?

'Minister Helder zegt dat ze het belangrijk vindt, maar de VVD heeft wel tegen onze motie gestemd. Dus ook binnen de Kamer is er nog veel werk te doen.'

Er was een zekere spanning tussen de experts die meer onderzoek willen en ervaringsdeskundigen en mantelzorgers die vinden dat er echt concreet wat moet gebeuren. Het gesprek begon ook met een definitie van inclusieve zorg. Maar wat hebben zorgbehoevenden met een migratieachtergrond daar nu aan? Zij hebben tolken nodig.

'Eens. We weten wat er aan de hand is en wat werkt moeten we gewoon doen. Nu is de zorg die je krijgt erg afhankelijk van de plaats

ker van kleur mocht dat gewoon. De witte medewerker wilde eerst toestemming van mijn vader. Dat kon ik niet direct doen, omdat hij ergens anders woont. Ik werd boos, omdat ik tijd kwijt was en mijn vader niet werd geholpen. Ik heb toen uiteindelijk een melding gemaakt van institutionele discriminatie, omdat dit een structureel probleem is.

'Dit zijn bekende knelpunten. Ook herkenbaar voor mijzelf, want ook ik heb wel eens eerst toestemming van mijn ouders moeten vragen. 'Wil je 'm even op de speakers zetten? Wil je even toestemming geven dat ik namens jou mag bellen?' Dit geldt niet alleen voor de zorg, maar vele andere instanties.'

'De zorg in Nederland is meestal standaard ingericht voor de witte man'

waar je woont. Voor D66 is het belangrijk dat iedereen gelijke toegang heeft tot de zorg. Dus het mag voor de tolkenvoorziening niet uitmaken of je uit Den Haag of Rotterdam komt, of uit een klein dorpje waar ze nog niet zoveel ervaring hebben met inclusieve zorg.'

Hoe zit het met de privacywetgeving die de ene keer wel en de andere keer niet wordt gevolgd? Voor mijn vader moest ik een keer een herhaalrecept fixen uit het ziekenhuis. Van de medewer-

Dat is niet zo praktisch.

'Het is belangrijk dat we ervoor zorgen dat zorgverleners begrijpen met wie ze te maken hebben. Ze moeten doorvragen, zodat ze ook de omgeving meenemen. Inclusieve zorg is begrijpen dat sommige mensen met een migratieachtergrond de taal niet spreken en zelf niet een herhaalrecept kunnen aanvragen. Dan kan er strijd ontstaan met de privacywet, maar daar zou een oplossing voor moeten komen. Want vaak is het ook gewoon afhankelijk van wie je aan de lijn hebt, of in welk

gemeente je werkt. Dat zou niet mogen. Zorg is er voor iedereen. Wie je ook bent, wie je ouders ook zijn, of wat je achtergrond ook is.'

Migrantenouderen krijgen dikwijls het verwijt dat ze de Nederlandse taal niet spreken. Hoe terecht is dat?

'Het is sowieso belangrijk om de taal te spreken, als je wil meedoen in de samenleving. D66 vindt het ook belangrijk dat je vanaf dag één meedoet, juist ook om eerlijke kansen te krijgen. Maar dan een voorbeeld uit mijn eigen situatie. Mijn vader spreekt de Nederlandse taal, maar toen hij uit de operatiekamer kwam, kreeg hij een delier (verwardheid die plotseling optreedt, red.) en viel hij terug op zijn moedertaal. Ook bij Alzheimerpatiënten van kleur komt dat voor. Ze vallen terug op de taal van de emotie die ze als baby hebben aangeleerd. Het is daarom goed om te weten wie jouw patiënt of cliënt is. In dit geval zijn de taal en tolken dus zeker een oplossing.'

Maar de tolken zijn dus wegbezuinigd.

'Dat gebeurde onder het eerste kabinet-Rutte. Toen zat ik nog niet in de politiek. Mijn D66-collega Wieke Paulusma en Mirjam Bikker van de ChristenUnie zetten zich er nu voor in om de tolken weer terug te brengen. Tijdens het rondetafelgesprek heb ik begrepen dat het niet snel genoeg gaat. Maar wij maken ons hier hard voor, wij vinden dat het zo snel mogelijk terug moet komen.'

Taal is een groot ding. Maar is inclusieve zorg alleen maar taal? 'Nee, zeker niet.'

voor de witte man'



FONDA SAHLA (BEELD: HENRIETTE GUEST)

Kunt u een voorbeeld geven.**Denkt u dat uzelf cultuursensitieve zorg nodig heeft?**

‘Ik denk dat ik op den duur ook inclusieve zorg nodig zal hebben. Op de bijeenkomst hoorden we het voorbeeld van een moslim die geen varkensvlees eet, maar wel varkensvlees heeft gekregen. En dat de zorgverlener daarvan zegt: ‘Maar daar merkt hij toch niks van?’ Mocht ik in de toekomst in een woonzorgvorm terecht komen, en niet meer voor mijzelf kunnen spreken, dan hoop ik wel dat er rekening wordt gehouden met mijn wensen.

Wat is cultuurspecifieke zorg nog meer voor u, naast taal en eten?

‘Een beter begrip is inclusieve zorg, omdat het niet alleen gaat om cultuursensitiviteit. Het gaat ook om gendersensitiviteit, of om inclusieve zorg voor LHBTQIA+ mensen. Het gaat ook om geestelijke verzorging en de gehandicaptenzorg. Ook in die velden van de zorg is doorvragen heel belangrijk. Dat het niet vanzelfsprekend is dat je om hulp vraagt. Dat mensen te lang gaan mantelzorgen en de weg in de bureaucratie niet kennen. De zorgwereld is al complex genoeg voor iemand zonder migratieachtergrond, laat staan als je de weg hier niet kent. We moeten de schuld niet leggen bij diegene die zorg nodig heeft, we moeten het gewoon makkelijker maken.’

Is er ook cultuurspecifieke geestelijke verzorging nodig?

‘De passende zorg hier kan bijvoorbeeld met doorvragen, door te weten wie je doelgroep is. Bijvoorbeeld dat er bij sommige culturen ook schaamte is. Dat er anders wordt gekeken naar bepaalde ziektebeelden. De zorg in Nederland is meestal standaard ingericht voor de witte man. Die zorg past niet bij iedereen. Wel worden er nu gewerkt om dit te veranderen. Afgelopen vrijdag heb ik begrepen dat sommige experts worden ingehuurd door GGZ-instellingen om hun zorgverleners daarin te trainen.’

Denkt u dat het uitmaakt als de zorgverlener dezelfde culturele achtergrond heeft? Dat een Turkse persoon met psychische klachten beter naar een Turkse psychiater kan gaan?

‘Het probleem is dat we niet voor iedereen een zorgverlener met dezelfde achtergrond hebben. Het is nodig dat we iedereen op dezelfde manier opleiden, zodat zorgverleners iedereen kunnen helpen. Het gaat erom dat je divers denkt en inclusief doet, en niet per se divers moet zijn. In een aantal gemeenten heb je wel een Turkse tandarts of huisarts. Maar die luxe heeft niet iedere zorgvrager.’

Moeten Nederlandse psychologen Arabisch en Turks leren?

‘Nee, nee. Daar zou ik niet voor pleiten. In sommige gemeenten hebben we wel meer dan honderdvijftig verschillende culturen en achtergronden. Dan ga je wel heel veel vragen. Maar in de opleiding kan je inclusieve zorg wel meenemen. Dat in simulaties patiënten worden gebruikt met een migratieachtergrond. Maar het is niet wenselijk dat de ene opleiding het wel doet en de ander niet. We willen dit aanbod eigenlijk landelijk uitrollen.’

Als tegenwerping voor cultuursensitieve zorg wordt vaak gezegd dat de zorg al duur genoeg is, met dat erbij kost het alleen maar meer.

‘Ik denk dat dit een van de oplossingen is om de zorg betaalbaar te houden.’

Hoezo?

‘Inclusieve zorg betekent dat je mensen meteen de juiste zorg aanbiedt. En dat is nu niet het geval, omdat er niet genoeg wordt doorgevraagd. Bijvoorbeeld als je kijkt naar mensen die te lang gebruiken maken van mantelzorg, waardoor je niet alleen meer kosten hebt maar ook krijgt dat de mantelzorger het niet volhoudt en uiteindelijk zelf een zorgvraag nodig heeft. Juist door efficiënter

‘Ik vind niet dat je mensen moet weren uit de zorg, omdat ze een hoofddoek dragen’

te werk te gaan en direct inclusieve zorg aan te bieden, zorg je onder aan de streep dat de zorg juist wel betaalbaar blijft.’

Is het overigens geen uitstervend probleem, omdat de nieuwste generaties de taal beter spreken en de wegen naar een goede zorg veel beter kennen?

‘Het is niet alleen een kwestie van taal. We zijn een inclusieve samenleving, we hebben ontzettend veel verschillende mensen, waar iedereen gelijkwaardig is. Het is belangrijk om die toegankelijkheid voor iedereen gelijk houden.’

Dan het probleem van racisme in de zorg, dat helaas ook in Nederland speelt. Zorgverleners van kleur krijgen soms nare opmerkingen naar hun hoofd geslingerd. Bijvoorbeeld zwarte zusters die niet gewenst zijn om te helpen bij een bevalling. Hoe los je dat op?

‘Dit is onacceptabel. Racisme en discriminatie in de zorg, dat mag gewoon niet. Gelukkig gaat minister Robbert Dijkgraaf van Onderwijs aan de slag met stagediscriminatie. Racisme zorgt er ook voor dat we zorgverleners kwijtraken. Daarom hebben we hierover Kamervragen gesteld aan de minister.’

U draagt zelf een hoofddoek. Ik hoor ook geluiden dat artsen en verpleegkundigen een neutrale uitstraling moeten hebben.**Begrijpt u die vraag?**

‘Wat is neutraal? Het gaat om neutraal handelen, niet om een neutrale uitstraling, want iedereen heeft een andere uitstraling, of

een ander uiterlijk. Ik vind niet dat je mensen moet weren uit de zorg, omdat ze een hoofddoek dragen. We moeten ervoor zorgen dat we die mensen behouden. Ik zie daar ook een rol voor de werkgevers weggelegd. Zij moeten voor hun zorgverleners met een hoofddoek gaan staan.’

Hoe zit het met vitamine D, dat nu uit het basispakket is gehaald? Dat lijkt me nou een typisch voorbeeld van een cultuurinsensitieve maatregel. Mensen met een migratieachtergrond hebben meer vitamine D nodig, omdat ze uit warme landen komen met meer zonlicht.

‘Dat komt omdat deze vitamines in principe betaalbaar zijn. Andere vitamines moeten we ook betalen. Er worden keuzes gemaakt in de politiek.’

Maar mensen met een migratieachtergrond kunnen daar een enorm tekort aan hebben. Vroeger kon je een gratis shotje van de huisarts krijgen. Maar met pillen duurt het maanden voordat je voldoende vitamines hebt.

‘Ik ben geen huisarts, maar ik denk dat die pilletjes ook moeten werken.’

Dus u ziet het als een geval van eigen verantwoordelijkheid?

‘In principe wel, net als andere vitaminetekorten. Denk bijvoorbeeld als je niet goed eet, ja, dan kan je ook ziek worden. Heel veel mensen nemen extra vitamines als de ‘r’ in de maand is. Dit is dan een keuze geweest van iets dat best betaalbaar is.’ ●

TAHIR ABBAS

Hoogleraar
Radicaliseringsstudies
(Universiteit Leiden).



Moslims worden in Europa nog steeds buitengesloten

Twee gebeurtenissen wierpen deze week licht op de aanhoudende problematiek van de Europese moslimidentiteit en radicalisering. De eerste was het verscheuren van de koran in Nederland, en de tweede was een herziening van Prevent, een omstreden antiradicaliseringsprogramma van de Britse regering.

Beide gebeurtenissen laten zien dat er nog steeds acute problemen zijn met het erkennen van moslims als gelijkwaardige burgers. Zowel Nederland als het Verenigd Koninkrijk hebben te kampen met moslimdiscriminatie. Moslims ervaren een bredere structurele en maatschappelijke uitsluiting. Ze zijn veelal onzichtbaar in de maatschappij, tenzij het gesprek gaat over extremisme of radicalisering.

Het verscheuren van een koran door Pegida in Den Haag leidde tot verontwaardiging bij de Nederlandse moslimgemeenschap. Dit gebeurde ongeveer een week nadat Rasmus Paludan, leider van de Deense extreemrechtse politieke partij Stram Kurs ('Harde Lijn'), in naam van de vrijheid van meningsuiting een exemplaar van de koran had verbrand voor de Turkse ambassade

in Stockholm. Daarbij hield hij een litanie van een uur over de verschrikkingen die in het boek zouden staan. Deze daad van vijandigheid en gebrek aan respect voor een religieuze tekst van meer dan een miljard mensen wereldwijd, is reden tot ernstige bezorgdheid.

Het voorval was niet alleen een aanval op het moslimgeloof, maar ook op de waarden van tolerantie en diversiteit die de kern vormen van een bloeiende pluralistische samenleving. De reactie van de Nederlandse moslimgemeenschap op deze daad van agressie was er een van veerkracht en verzet. In plaats van toe te geven aan angst en woede, kozen zij ervoor hun geloof en waarden opnieuw te bevestigen. Zij organiseerden een vreedzame demonstratie en een open en respectvolle dialoog met leden van

De reactie van de Nederlandse moslimgemeenschap op deze daad van agressie was er een van veerkracht en verzet

andere gemeenschappen om begrip te kweken en bestaande scheidslijnen te overbruggen.

Wij kunnen een meer open en vreedzame samenleving voor iedereen creëren door de verschillende culturen, religies en overtuigingen van onze gemeenschappen te erkennen en te aanvaarden.

Ondertussen leidt in het Verenigd Koninkrijk de recente herziening van Prevent tot verhitte discussies en kritiek. Deze herziening is inmiddels uitgesteld tot april 2023.

Volgens critici maakt het programma plannen voor de Britse moslimgemeenschap zonder rekening te houden met bredere zorgen over integratie en inclusie. Er is kritiek op het feit dat Prevent de onderliggende oorzaken van radicalisering niet aanpakt, zoals sociaaleconomische

achterstand, gebrek aan kansen en politieke marginalisering. Ook negeert het de rol van het buitenlandse beleid en het optreden van de Britse regering in landen als Irak, Afghanistan en Syrië bij het aanwakken van radicalisering.

Kwalijk is verder dat het rapport – zo stellen critici – de Britse moslimgemeenschap wegzet, door te suggereren dat moslims van nature geneigd zijn tot extremisme. Dit heeft het gevoel van vervreemding en discriminatie van de moslimgemeenschap versterkt en het vertrouwen in de regering aangetast. Ten slotte stellen critici dat het rapport een middel is om de aandacht af te leiden van de opkomst van rechts-extremisme in het Verenigd Koninkrijk, en de bedreiging hiervan voor de nationale veiligheid.

De Britse regering heeft wel een mening over moslims, maar weigert te kijken naar de werkelijke oorzaken van radicalisering. Ook wil ze niets doen om inclusie en tolerantie te bevorderen.

Zowel de actie van Pegida in Den Haag als de herziening van Prevent in Londen zijn verwerpelijke en racistische praktijken die de levens van ons, Europese moslims, elke dag teisteren. •

The Devil's Drivers: smokkelforenzen



(BEELD: THE DEVIL'S DRIVERS)

De documentaire *The Devil's Drivers* is een verhaal over de moeizame grensovergang tussen Israël en de Westelijke Jordaanoever. Palestijnen zonder werkvergunning, die in Israël willen werken, moeten zichzelf ernaar toezien te smokkelen. Een interview met de Palestijnse documentairemaker Mohammed Abugeth.

● FRÉDÉRIQUE SURSOCK

In *The Devil's Drivers* helpen Palestijnen dagelijks landgenoten de grens met Israël over en weer terug. Een gevaarlijk kat-en-muisspel. Als de politie mensensmokkelaars oppakt, staan hen hoge gevangenisstraffen te wachten.

De makers van de docu *The Devil's Drivers*, Daniel Carsenty en Mohammed Abugeth, hebben maar liefst acht jaar gefilmd op de door Israël bezette Westelijke Jordaanoever, onder

andere rond de stad Hebron.

Ten zuiden van Hebron hebben Israëlische kolonisten steeds meer ommuurde nederzettingen op de heuvels gebouwd. Hierdoor worden bewoners afgesneden van hun land en watervoorzieningen. Er is nauwelijks werk te vinden.

Israël verstrekt echter zelden werkvergunningen aan mensen die aan de andere kant van de grens willen werken. Bedoeïenen – een volk dat eveneens op de Westbank leeft – zien geen andere optie dan illegaal in de bouw in Israël aan de slag te gaan. Zowel de arbeiders als de smokkelaars hebben de inkomsten hard nodig. Ze rijden daarom op en neer, met alle risico's van dien.

Wie de documentaire kijkt, krijgt bij bepaalde scènes het gevoel in een Hollywoodfilm te zijn beland. De documentaire is grotendeels vanuit auto's van smokkelaars opgenomen. De makers documenteren de toestanden op een rauwe en afstandelijke wijze, zonder een oordeel te vellen.

'In de film zie je mijn perspectief, je ziet wat ik zie', vertelt regisseur Mohammed Abugeth (36). 'Ik ben de waarnemer en laat de kijker de feiten zien. De hoofdpersonen uit de documentaire mogen zelf beslissen wat ze zeggen en hoe ze reageren op gebeurtenissen. Ik meng me niet in hun leven en geef geen advies.'

Op de bezette Westelijke Jordaanoever is de situatie regelmatig onveilig, zeker voor Palestijnen. Het is extreem moeilijk om in deze regio te filmen. Er bestaan dan ook weinig films en documentaires die de gebeurtenissen in de regio schetsen. Documentaires als *The Devil's Drivers* zijn schaars.

Abugeth: 'Wij voelden ons tijdens het filmen soms bedreigd, maar dat is normaal. Het beroep van journalisten en filmmakers kan gevaarlijk zijn. Uit principe stond bij ons de veiligheid voorop. Wanneer er een checkpoint was, reden

tussen Palestina en Israël

we weer weg en waagden we een dag later nogmaals een poging. Zeiden de militairen in het gebied, 'Nee, je mag vandaag niet filmen', dan dachten we: prima, dan filmen we vandaag niet. Morgen is er weer een mogelijkheid.'

Is dat de reden dat het filmen van *The Devil's Drivers* acht jaar heeft geduurd, in plaats van de beoogde twee jaar?

'Dat is één van de redenen. Wij waren voorzichtig en kozen ervoor om niet lang op dezelfde plek te blijven, maar om steeds korte reizen te maken. Ons streven was om de documentaire eerder af te ronden, maar het verhaal van Ismael, een van hoofdpersonen, bleek niet klaar. Ismael was plotseling opgepakt omdat hij twee terroristen Israël in zou hebben geloodst. Waar was hij? Wat was er met hem gebeurd? Wij gingen terug naar de Westelijke Jordaanoever, spraken met zijn advocaat en besloten te wachten tot hij uit de gevangenis kwam. Dat was nodig om zijn verhaal af te ronden.'

Waren de smokkelaars niet bang om zich op film vast te laten leggen?

'Palestijnen begrijpen het spel. Of je wel of niet meewerkt, wel of niet aanvalt of smokkelt: er zullen doden vallen, er zullen extra controleposten bijkomen en Palestijnen zullen altijd collectieve straffen krijgen. Ook de Bedoeïenen betalen een hoge prijs voor hun hulp aan de mensensmokkelaars. Het Israëlische leger heeft een van hun dorpen volledig verwoest. Soldaten hebben lak aan regels en doen wat ze willen.'

'Onze hoofdrolspelers zijn allemaal gestraft voor mensensmokkel voordat de documentaire uitkwam. Ismael heeft anderhalf jaar in de gevangenis gezeten en is daarna gestopt met smokkelen. De arbeider Mahmood heeft enkele maanden vastgezeten en gaat tegenwoordig nergens meer heen. Hammoud is de enige die nog aan het werk is.'

Is er nog hoop voor de Palestijnen?

'Palestijnen hopen nog steeds op steun van Arabische en westerse landen. Als het op mensenrechten aankomt, maakt het Westen zich hard. Maar westerse landen reageren slechts op conflicten in specifieke gebieden, zoals nu in Oekraïne. De Palestijnen hebben de hoop dat de internationale gemeenschap op dezelfde manier zal reageren op wat hen overkomt. Ik vind de huidige situatie eerlijk gezegd erg treurig.'

'Palestijnen hopen nog steeds op de steun van Arabische en westerse landen'

Daniel Carsenty en jij schetsen een grimmig beeld. Carsenty opperde onlangs een zwart-wit versie te maken van de documentaire, een soort 'in memoriam'. Hebben de hoofdpersonen meer hoop dan jullie, de documentairemakers?

'Ja, misschien wel. Daniel Carsenty had het over een in memoriam, maar voor mij was het anders, ik wilde juist een positieve noot meegeven. Zoals ik het zie, heeft *The Devil's Drivers* ondanks alle tegenslagen en akelige omstandigheden een *happy ending*. Hammoud glimlacht, en zijn vrouw en hij brengen nog steeds kinderen op deze wereld. Zelfs Ali had plannen om zijn huis te herbouwen.'

Palestijnen zijn enorm veerkrachtig. De coronapandemie deed mij dit nog meer beseffen. Ik verbleef in mijn eentje in Duitsland, en mijn Duitse vrienden gingen gebukt onder de situatie. Ik troostte hen en zei dat de tijden beter zouden worden, want zo sta ik in het leven. Zij vonden het uitermate hinderlijk om hun huis niet te kunnen verlaten en niet op vakantie te kunnen gaan. Maar in Palestina is dit *the way of life*. Niemand reist en alle inwoners weten wat de avondklok inhoudt. Voor Palestijnen was corona, niet anders dan elke andere dag. Heel ironisch. Uiteindelijk zullen Palestijnen, ondanks alles wat ze hebben meegemaakt, proberen een zo goed mogelijk leven op te bouwen.'

Waarom kiezen Palestijnen er in deze uitzichtloze situatie toch voor om kinderen te krijgen?

'Kinderen brengen geluk, zowel vanuit religie als traditioneel gezien. Mensen moeten doorgaan en niet opgeven. In het Westen denken ze er anders over. Daar willen ze pas kinderen als

ze er aan toe zijn. Palestijnen wachten niet op het juiste moment. Dat komt er toch niet.'

Zal door de nieuwe Israëlische regering de leefsituatie van Palestijnen nog verder verslechteren?

'Laatst sprak ik een Palestijn, die daarover het volgende zei: 'De ene regering doodt meerdere Palestijnen per dag, de andere regering meerdere per week'. Want hoe je het ook wendt of keert, er worden Palestijnen gedood. Het is net een Amerikaanse film. Ik kan er niet naar kijken.'

Denk je dat films en documentaires als *The Devil's Drivers* bijdragen aan het besef dat er iets moet veranderen?

'Films maken is voor Palestijnse filmmakers een vorm van verzet. Het genre biedt de mogelijkheid om het verhaal van de Palestijnen te vertellen, en wel op zo'n manier dat het mensen over de hele wereld raakt. Film is een prachtig medium om deze situatie onder de aandacht te brengen. Tegenwoordig worden er steeds meer Palestijnse films op internationale filmfestivals vertoond. Er staan in Palestina bovendien steeds meer filmmakers op: vrouwen, jonge mensen. Deze nieuwe generatie biedt nieuwe perspectieven. Neem bijvoorbeeld de film *Farha*, die veel aandacht heeft gekregen en ook op Netflix wordt uitgezonden. Dankzij deze film weet het grote publiek over de Nakba, de etnische zuivering van de Palestijnen door de staat Israël in 1948. Onze documentaire is geen politieke film, maar ook in onze documentaire komt de Nakba ter sprake.'

Wat zijn je plannen voor de toekomst? Ga je weer in Palestina filmen?

'Ik ga mij richten op fictie. Ik werk momenteel aan een film over de verhoudingen tussen een Palestijnse DJ en Israëlische kolonisten. Ik zou deze film in Jordanië kunnen maken, dat is makkelijker, maar ik wil deze film in Palestina opnemen. Ik wil zowel in Europa als in Palestina kunnen werken.'

Kun jij als Palestijn wel vrijuit reizen?

'Tijdens het filmen van onze documentaire vertrok ik stevast vijf dagen eerder dan Carsenty, die een Duits paspoort heeft. Omdat ik een Palestijns paspoort bezit, moet ik via Jordanië reizen. Ik moet drie grensovergangen passeren: die van Jordanië, Israël en Palestina. Het is een lange reis.' ●

Waarom mensen van kleur zich ‘wit Nederland’

Is het ‘zelf-segregatie’ als mensen van kleur zich terugtrekken uit de dominant ‘witte’ Nederlandse samenleving en het fijn vinden te *chillen* onder elkaar? Psychiater Glenn Helberg vindt van niet. Volgens hem zoeken mensen vooral een veilige omgeving met ‘plezierige culturele codes’.

● TAYFUN BALCIK

De Kanttekening spreekt met de Antilliaans-Nederlandse Glenn Helberg over de behoefte van minderheden om zich terug te trekken – ook al zegt hij gelijk, dat hij het niet zo zou noemen. Helberg is een belangrijke stem in multicultureel Nederland.

Als het geen terugtrekken is, hoe zou u het dan noemen?

‘Hernemen, hergroeperen, veilig voelen, onder mensen zijn die geen vragen stellen over wie je bent, maar die je onvoorwaardelijk accepteren. Je voelt je op je gemak, deelt samen sociale codes, noem allemaal maar op. Dat maakt het leven allemaal gemakkelijker.’

Herkenbaar, maar ik heb ook het gevoel dat het segregatie is.

‘Nou, niet per se, maar je kunt het tot segregatie maken als het alleen maar daarbij blijft en je geen verbinding maakt met andere groepen in de samenleving. In de Nederlandse samenleving is het geoorloofd om je in de diverse groepen te begeven zonder dat daar een oordeel op wordt geplakt. Bovendien, in deze samenleving is bijna iedereen wit. Wanneer autochtone Nederlanders zich ergens in de Nederlandse samenleving willen onderdompelen in de eigen sociale groep, dan is dat geen terugtrekken, maar even op een andere plek zijn. Niet alleen fysiek naar Friesland, Groningen, Drenthe, een weekendje weg, *name it*, maar ook cultureel onder elkaar zijn. Voor Nederlanders van kleur – die helaas nog steeds worden beschouwd als mensen ‘die hier niet horen’ – lijken er andere regels te gelden. Zodra zij zich op een plek begeven waar meer mensen zijn die op hen lijken, dan is dat opeens segregatie. Vooroordelen kunnen alleen maar

groter worden als je het op die manier benoemt. Maar we moeten ons realiseren dat die behoefte om tijdelijk tot adem te komen er wel degelijk is.’

De verschrikkelijke aardbeving in Turkije laat volgens Helberg goed zien hoe belangrijk het is voor mensen, in dit geval Turkse Nederlanders, om zich terug te kunnen trekken in de eigen kring. ‘Je bent diep geraakt door iets wat zich afspeelt in jouw moederland. En omdat je diep geraakt bent, ga je er logischerwijs mee bemoeien. Dan ben je niet bezig met segregeren, dan reageer je vanuit je hart. Heel belangrijk op zulke momenten is natuurlijk ook de compassie van anderen. Die is hartverwarmend en maakt een diverse gemeenschap echt tot een gemeenschap.’

Waar komt de behoefte vandaan jezelf terug te trekken in de eigen cultuur?

‘Wanneer je met een aantal culturen bij elkaar bent, zijn er aan de oppervlakte – dus bijvoorbeeld hoe je er uitziet, hoe je de taal gebruikt, of



GLENN HELBERG BEGRIJPT HET GOED ALS MENSEN VAN KLEUR ZICH AF EN TOE EVEN WILLEN AFZONDEREN VAN DE SAMENLEVING. (BEELD: YOUTUBE)

soms willen terugtrekken uit

je een hoofddoek draagt – verschillen die zichtbaar zijn. Daar hebben mensen oordelen over, die je allemaal op sociale media kunt lezen. Maar er zijn ook subtielere oordelen over cultuurverschillen. Bijvoorbeeld als een moslima geen hoofddoek draagt en de haren laat wapperen, mag ze opeens wel Turks of Marokkaans zijn en worden er geen opmerkingen meer over haar gemaakt. Dan lijkt ze er op dat moment wel bij te horen in de ogen van de dominante cultuur. Maar dan is nog niet gekeken naar haar diepere waarden, die niet zichtbaar zijn. Waarden die voor haar belangrijk zijn, waar ze de behoefte toe kan voelen om zich in te begeven.

Toen mijn jongste zoon nog heel jong was attendeerde hij mij erop dat bij zijn Nederlandse vriendjes thuis om andere dingen werd gelachen dan bij de familie Helberg. Als klein mannetje die de wereld observeerde, opende hij mijn ogen. Een kind kan dus in een Nederlands gezin op bezoek zijn en merken dat daar andere codes gelden. We weten sowieso al dat er anders gegeten wordt. Maar ook de omgang met elkaar is anders – en in dit geval was er dus een andere vorm van humor. In mijn vertrouwde Antilliaanse omgeving liggen wij in een deuk om dingen waar Nederlandse mensen nooit om moeten lachen. Die cultureel bepaalde humor, waarbij je als Antiliaan of Turk helemaal ontspant, natuurlijk ga je die opzoeken.

Kunt u een voorbeeld geven van die Antilliaanse humor?

‘Als je in een Nederlandse situatie zit, gaat het niet zelden om iets inhoudelijks. Het moet ergens over gaan. Er wordt heel veel gepraat, het gaat over meningen die je zou moeten hebben. Dat hoeft in mijn cultuur niet altijd. Ben je met Antillianen, dan gaat het niet zozeer om de inhoud, maar om de relatie, het samenzijn. Dat betekent dat je dan lacht om wat op dat moment plaatsvindt.’

Is de Nederlandse cultuur talig?

‘Als je bedoelt dat er veel gesproken wordt, zeg ik ja. In een ik-cultuur zou je kunnen zeggen, heb je continu taal nodig om te weten wie die ander is. In een wij-cultuur is er veel meer bekend verondersteld, het leven is collectiever. Voor veel migranten geldt dat ze inmiddels in een mengvorm zitten van het ik en het wij.’

Interessant, soms heb ik ook de behoefte om Turks te spreken en te lachen om Turkse dingen. Op een verwrongen manier voel ik me

‘De ander maakt mij tot de ander. Er wordt verwacht dat ik me ga gedragen zoals de anderen’

daar ergens ook schuldig over. Alsof ik daardoor segregatie in de hand werk.

‘Ik weet niet waar dat schuldgevoel vandaan komt. Is het misschien aangepraat? Voel je je schuldig omdat je een gevoel van vertrouwen, veiligheid en plezier krijgt als je Turkse humor ervaart en denkt dat je de witte Nederlander uitsluit? Maar sommige dingen kunnen gewoon naast elkaar bestaan. Ik weet nog dat mijn plezier en humor wel eens werden gezien als luidruchtig. Er zat een oordeel op. Op het moment dat wij lol en plezier hebben, kan de buitenwereld dat zien als: ‘Je maakt lawaai.’ Als mensen dat op die manier benoemen, kan dat tot segregatie leiden.’

Heeft iemand wel eens tegen u gezegd dat u lawaai maakt?

‘Op de psychiatrische opleiding zei men tegen mij: ‘We snappen niet dat jouw therapieën werken, want je bent zo extravert en je lacht zo hard.’

En wat was uw antwoord?

‘Ik was verbaasd, omdat ik gewoon doe wat mijn opleiding van mij vraagt. En opeens worden er zaken ingebracht, die niets met mijn kennis en vaardigheden te maken hebben. Dat is een beperkende kijk van de ander. Een beperking van wie ik ben en de culturele ruimte die ik inneem en van mijn natuurlijke leervermogen. Alles wordt op dat moment ter discussie gesteld. De ander maakt mij tot de ander. Er wordt verwacht dat ik me ga gedragen zoals de anderen. Dan pas zou ik geloofwaardig en kundig zijn.’

Het plezier in uw werk wordt dan een guilty pleasure, zoals ik dat een beetje ook had onder mijn Turkse vrienden.

‘Dat komt doordat jij het oordeel van de ander tot dat van jezelf gemaakt hebt. Snap je? Jouw natuurlijke plezier noem je schuldig, omdat je het oordeel van de ander hebt geïnternaliseerd.’

Is dat oriëntalisme: dat ik door de ogen van de ‘meester’ naar mezelf kijk?

‘Ja. Het woord meester zou ik in onze verhoudingen niet meer noemen, want we zijn al lang in de fase van gelijkwaardigheid beland. Wij moeten geloven in die gelijkwaardigheid. We moeten niet zomaar allerlei oordelen over onszelf internaliseren, alleen maar omdat we in dit land wonen en werken.’

Ruim vijf jaar geleden had u een confrontatie met mensen van PowNews. Zij mochten niet naar binnen bij een bijeenkomst van de partij Artikel 1 (tegenwoordig BIJ1). Toen zij daarover klaagden, zei u: ‘Nu voelt u hoe het is om zwart te zijn en te worden uitgesloten.’ ‘Hahaha, o ja zei ik dat? Het begint langzaam weer te dagen.’

Wat bedoelde u eigenlijk met die opmerking?

‘Als ik terugkijk naar het YouTube-filmpje, zie ik dat PowNews zegt dat het op de zwarte lijst staat. Ik reageer ad rem. De pers heeft een bepaalde macht in ons democratisch systeem en is niet neutraal. Soms denken journalisten dat wel. Ze denken dat ze overal ongevraagd bij mogen zijn. De pers maakt nieuws en bepaalt ook het beeld dat de samenleving van gebeurtenissen heeft. Wat zij belangrijk vindt, is niet automatisch wat zwarte mensen in de huiskamer belangrijk vinden. Het nieuws in Nederland is zo eurocentrisch, terwijl we in een multicultureel land leven. Over alle andere culturen worden we niet goed geïnformeerd. Ik kijk soms liever naar CNN, waar ik nieuws hoor over Afrika en over nieuwe ontwikkelingen die daar gaande zijn. Hier gaat het niet over opkomende markten in Afrika, maar alleen over vluchtelingen crises. We moeten Afrika op waarde gaan schatten en begrijpen dat we in een superdiverse wereld leven.’

Men vertelt ons, die in dit land zijn gekomen, constant waar we wel of niet bij mogen zijn. Deuren bleven letterlijk voor ons gesloten. In het onderwijs, bij het schooladvies, op de arbeidsmarkt. Er zijn zoveel ingangen waar geballoteerd wordt of je wel of niet door die deur mag, en die ballottage vindt op verschillende niveaus plaats. Op dat moment waren wij er niet van overtuigd dat PowNews moeite zou doen om een bijdrage te leveren aan een samenleving die niet verdeeld raakt en waarin geen vooroordelen bevestigd worden.’ •

Children of Al-Andalus: heimwee



STILL UIT 'CHILDREN OF AL-ANDALUS'

In de documentaire *Children of Al-Andalus* getuigen Marokkanen van de herinnering aan hun verre Spaanse familiegeschiedenis. Vijfhonderd jaar later leeft de droom over terugkeer nog steeds.

● AHLAM BENALI

Dromen van het paradijs dat Al-Andalus eens was. Dat doen de drie Marokkaanse mannen uit de documentaire *Children of Al-Andalus*. Het zijn inmiddels oude kinderen, deze bejaarde nazaten van moslims en joden die in 1492 met harde hand uit Zuid-Spanje werden verdreven. Maar de herinnering aan van wat ooit hun vaderland was, blijkt het verstrijken van de jaren te hebben overleefd: 'Al-Andalus is een innerlijk gevoel dat we meedragen in ons hart en in onze herinnering.'

'We noemen ze Marokkaanse Andalusiërs', vertellen de twee Nederlandse filmmakers Hicham Ghalbane en Rick Leeuwestein.

Marokkaanse nazaten van de inwoners van het welvarende islamitische rijk Al-Andalus, waar moslims, joden en christenen honderden jaren in harmonie samenleefden. Ondanks dat dit rijk ruim vijf eeuwen geleden ophield te bestaan, ontdekten de filmmakers dat deze Andalusiërs nog steeds een sterke band met de oude islamitische beschaving op het Iberisch schiereiland voelen.

Nakomelingen van Al-Andalus

De oude mensen die in beeld komen, lijken door de tijd te zijn ingehaald. 'Ik heb het gevoel dat mijn mede-Marokkanen naar mij kijken alsof ik een vreemde ben. Eeuwenlang vormden we een aparte groep in Marokko met een eigen identiteit en een Andalusiëse cultuur', vertelt een afstammeling van de Morisco's – islamitische Andalusiërs – in Rabat.

In 1492 maakte de Reconquista ('herovering') van Spanje door de christenen een einde aan het vreedzame Al-Andalus. De nieuwe machthebbers dwongen moslims en joden die zich niet wilden bekeren tot het christendom hun vaderland te verlaten. Hierdoor verdween een ongekende mengeling van culturen die honderden jaren lang vorm gaf aan een welvarend rijk.

De documentairemakers Hicham Ghalbane en Rick Leeuwestein waren geboeid door deze vergeten geschiedenis en zijn de afgelopen jaren in Marokko op zoek gegaan naar nakomelingen van de gevluchte joden en moslims uit Al-Andalus. Ze hebben verschillende Andalusiëse Marokkanen geïnterviewd, gefilmd en gefotografeerd, en verzamelden oude verhalen en foto's. Behalve de documentaire *Children of al-Andalus* die onlangs in première

ging, maakten Ghalbane en Leeuwestein ook een boek met dezelfde titel.

'Ik ben opgegroeid in Nederland met Marokkaanse vrienden en ik ben met mijn ouders naar Marokko geweest', vertelt Leeuwestein. Noord-Afrika is voor hem een bijzonder gebied, het zuiden van Spanje kent hij van een stage. 'Ik verbleef in Spanje op een geïsoleerde locatie in de provincie Huelva, met weinig toeristen. Ik zat er tussen traditionele flamencomuziek, stieren en paarden. Het gevoel, de cultuur en het landschap deden mij terugdenken aan Noord-Afrika', vertelt hij. Drie jaar later bekeerde hij zich tot de islam. Hij ontdekte dat de Spaanse provincie Huelva vroeger onderdeel was van het islamitische rijk Al-Andalus en dat er een gezamenlijke geschiedenis van Marokko en Spanje is. 'Ik kan heel moeilijk vertellen wat mij precies aantrekt in dat Zuid-Spaanse gebied, maar het is een spiritueel gevoel van thuiskomen. En ik denk dat zo de liefde is ontstaan voor de geschiedenis van Al-Andalus.'

Mezquita

Hicham Ghalbane: 'Ik kan de link maken tussen mijn Marokkaanse roots en Al-Andalus, door mijn oma, God hebbe haar ziel. Haar naam was Kenza Skalli. Ze had groene ogen, blonde haren en ze was blank.' Ook haar broers en zussen hadden die uiterlijke kenmerken.

Ghalbane vertelt over een *zaouïa*, een islamitische verzamelplaats in de medina, het oude centrum van de Marokkaanse stad Fes. 'De zaouïa was van mijn oma en al haar broers en zussen. Een combinatie van een koranschool en een ontmoetingsplaats voor de familie. Deze zaouïa wordt nog mooi onderhouden. De achternaam Skalli is een verbastering van het Italiaanse eiland Sicilië,

naar een verloren islamitisch rijk

dat als toevluchtsoord diende voor vele Andalusiërs voordat ze naar Marokko gingen.'

Hicham zag zijn connectie met Al-Andalus pas toen zijn familieleden hem daarop wezen. 'Als je via Spanje op weg bent naar Marokko, ervaar je de link tussen de twee landen, denk bijvoorbeeld aan het eten, de muziek en architectuur. Dat mijn familie onderdeel is van die geschiedenis, geeft nog steeds een bepaalde trots.'

Vanaf 1492 hebben de katholieke machthebbers geprobeerd om de sporen van de islamitische en joodse geschiedenis in Spanje en Portugal zoveel mogelijk uit te wissen, vertelt Leeuwestein. 'Tegenwoordig kun je er nog maar een paar monumenten uit Al-Andalus terugvinden, zoals de Mezquita in Cordoba en het paleis Alhambra in Granada.'

De moslims en joden die na 1492 naar Marokko vluchtten, hadden de ruimte om te integreren, met behoud van de eigen cultuur. De Rif in Noord-Marokko

'Dat mijn familie onderdeel is van die geschiedenis, geeft nog steeds een bepaalde trots'

verwelkomde veel van de Andalusische vluchtelingen. 'Tot de dag van vandaag vind je sporen van Al-Andalus terug in Marokko, zoals de verfijnde Marokkaanse keuken in Fes en Andalusische muziek.'

'Ondanks dat de verhoudingen tussen Marokko en Spanje gevoelig liggen, zie ik wel dat de kunst en cultuursector uit beide landen van elkaar houden', vertelt Ghalbane. Het valt hem op dat Spanjaarden vaker met trots over Al-Andalus en de islamitische

invloeden vertellen. 'Ik merk dat de bewustwording groter wordt.'

Onbekende geschiedenis

Half maart is de documentaire te zien in bioscopen in Zuid-Spanje en Noord-Marokko. Marokkaanse Nederlanders zijn enthousiast over de documentaire en delen berichten erover op social media, aldus Ghalbane, 'Al-Andalus leeft'.

En ook andere Nederlanders vinden de documentaire interessant. Toen de *Children of Al-Andalus* onlangs werd vertoond in

Hoorn waren er ook veel autochtone Nederlanders in de zaal, die Zuid-Spanje kennen van hun vakanties, vertelt Leeuwestein. 'Onze documentaire geeft een stem en gezicht aan een vergeten geschiedenis. Je merkt dat mensen verbaasd reageren op het feit dat de Spaanse overheid tussen 1609 en 1614 bijna driehonderd-duizend mannen, vrouwen en kinderen heeft verbannen. Ze zijn verrast over deze verdrijving van de Morisco's, die hier nagenoeg onbekend is.' Volgens Leeuwestein vonden de autochtone Nederlanders in de zaal ook dat deze geschiedenis op school onderwezen moet worden en in de geschiedenisboeken moet komen.

Het schrijven van hun boek en het maken de documentaire over Al-Andalus heeft de vriendschap tussen Ghalbane en Leeuwestein versterkt. Het duo geniet van alle positieve reacties. Ze hebben het gevoel dat zij een wezenlijke bijdrage geleverd hebben aan een toekomst met ruimte voor de verhalen uit Al-Andalus. ●



RICK LEEUWESTEIN EN HICHAM GHALBANE. FOTO: ANNE MEYER.

Arabische kunst is ook museaal



BEELD: JIHAD ABOUSLEIMAN, ZONDER TITEL.

Belangrijke musea hebben weinig Arabische kunst aan hun muren. Maakt onbekend onbemind?

● FRÉDÉRIQUE SURSOCK

Bij alle maatschappelijke aandacht voor diversiteit en inclusiviteit, valt het ontbreken van kunst uit het Midden-Oosten en Noord-Afrika in musea op. Historisch gezien is de westerse kunstwereld mannelijk en wit, en is er maar weinig interesse voor kunst uit andere windstreken. Ook vandaag de dag organiseren musea vooral tentoonstellingen met werk van westerse kunstenaars.

‘Op het gebied van representatie van kunst uit het Midden-Oosten en Noord-Afrika is er weinig veranderd sinds ik in de jaren tachtig naar Amsterdam kwam’, vertelt Jihad Abousleiman, een Libanese schilder en dichter. Zijn werk was meermaals te zien in musea voor volkenkunde. Maar nooit in een museum voor hedendaagse kunst, dat een ander publiek trekt. ‘Bezoekers van een etnografisch museum zijn geïnteresseerd in andere culturen, terwijl bezoekers van een museum voor hedendaagse kunst liefhebbers zijn van kunst in het algemeen. Voor een Arabische kunstenaar is de kans om in zo’n museum te exposeren zeldzaam.’

Daar kan galeriehoudster Majida Mouasher over meepraten. Zij woonde tien jaar lang in Nederland en startte in die tijd de Stichting Bevordering Kennis Beeldende Kunst Midden-Oosten. Herhaaldelijk nam zij contact op met Nederlandse musea om haar uitgebreide collectie aan kunst uit de Levant aan te bieden, maar ze kreeg nul op het rekest. ‘Mijn missie is om kunst uit het Midden-Oosten zichtbaar te maken. Ik wil bewustzijn creëren. Musea horen leidend en vernieuwend te zijn, maar dat zijn ze niet. Nederlandse musea laten zich leiden door de verkoop van tickets. Het aanbod is daardoor niet avontuurlijk of verrassend.’

Lara Khaldi, artistiek directeur van het Amsterdamse museum De Appel

stelt dat de westerse definitie van kunst en de kunstopleidingen bepalend zijn in de vrij gesloten Nederlandse museumwereld. ‘Lange tijd waren er in landen als Marokko en Egypte weinig kunstacademies. De kunstwereld is er minder geprofessionaliseerd. Het is daardoor moeilijker voor kunstenaars uit de MENA-regio om Nederlandse kunstinstellingen binnen te komen. Veel jonge kunstenaars voelen de druk van de machtige westerse instituties, ze vergelijken en toetsen hun kunst aan het westerse idee van hoe kunst eruit moet zien’, zegt Khaldi.

Bakermat

De MENA-regio, het gebied dat zich uitstrekt van het Midden-Oosten tot Noord-Afrika, heeft wel degelijk een kunsthistorie, zegt kunstenaar Abousleiman. ‘Het is de bakermat van oude beschavingen en biedt een rijkdom aan kunst en cultuur. Kunstenaars uit Arabische landen schilderden vroeger op perkament. Er is in het gebied een traditie van miniaturen. Ook de Byzantijnse kunst, gebaseerd op iconen, speelt een belangrijke rol. Arabische kunst heeft een lange geschiedenis en is heel divers.’

In het Westen heerst een oriën-

talistisch beeld van het Midden-Oosten en Noord-Afrika, aldus Abousleiman, die zich in zijn analyse baseert op de ideeën van de Palestijns-Amerikaanse literatuurwetenschapper Edward Saïd. ‘Kunst uit die regio wordt geassocieerd met gevoelige onderwerpen als vrouwenrechten, vrijheid van meningsuiting, terreur en fundamentalistische godsdienstbeleving. Musea willen zich daar liever niet mee verbinden,’ denkt hij.

‘Kunst uit het Midden-Oosten en Noord-Afrika wordt vaak als politiek gezien en Europese kunst als politiek neutraal’, denkt Khaldi. ‘Waarom zou een kunstenaar uit die regio enkel werk maken over conflicten en oorlog? Kunst zou gewoon kunst moeten zijn.’

Een ander probleem is de onbekendheid met de regio. ‘Omdat het lastig is voor toeristen om het gebied te bezoeken is er weinig echte affiniteit met de cultuur’, zegt Mouasher. ‘Nederlandse reizigers en kunstliefhebbers zijn er nooit geweest. Ze kennen de landschappen en mensen niet en ervaren de gastvrijheid en gewoontes niet. Dat helpt natuurlijk niet om de binding met de Arabische wereld te verstevigen.’

Het ontbreken van kennis van

de regio zorgt ook voor onbekendheid met de verschillende stromingen binnen de Arabische kunst. Er zijn grote verschillen tussen kunstenaars uit de MENA-regio, zowel op religieus als cultureel gebied. Al delen ze vaak wel historische wortels. Zo wordt islamitische kunst door de buitenwereld vaak gelijkgesteld aan Arabische kunst dat meer omvattend is. Neem kunstenaar Hayv Kahraman, die op jonge leeftijd uit Irak vluchtte en nu in de Verenigde Staten woont. Haar werk is niet islamitisch te noemen, alleen al door de afbeeldingen van vrouwelijk naakt.

Kahramans werk is weer niet vergelijkbaar met de sculpturen van de Libanese beeldhouwer Michel Basbous (1921–1981). Een kunstenaar die in het Nabije Oosten hoog staat aangeschreven maar in het Westen amper bekendheid geniet. Hij studeerde in Beiroet en later in Parijs bij de wereldberoemde beeldhouwer Ossip Zadkine. Zijn beelden zijn in het Libanese dorp Rachana te zien en zouden niet misstaan in een Nederlands museum.

Parijs

In andere Europese landen zien we vaker kunst uit het Midden-Oosten en Noord-Afrika dan in Nederland. Dit komt volgens Abousleiman deels door oude migratiestromen: voor Arabische studenten of kunstenaars is Nederland van oudsher geen bestemming om naartoe te gaan. 'Dit heeft te maken met de taal en historische banden. Studenten en kunstenaars vestigden zich eerder in Parijs of Londen. Ze zijn daar meer onderdeel van de gevestigde kunstwereld.'

Toch is in Nederland een kleine verschuiving aan de gang. Zo was er vorig jaar een tentoonstelling van de Libanese kunstenaar Etel Adnan in het Van Gogh Museum. Haar schilderijen werden er vergeleken met tien werken van Vincent van Gogh. Bij het Stedelijk Museum Amsterdam is nu een expositie met werk van de Frans-Marokkaanse kunstenaar Yto Barrada.

Sinds eind 2019 zijn kunstinstel-



BEELD: JIHAD ABOUSLEIMAN. 'THE HOUSE OF THE INSPIRED POET'.

lingen genoodzaakt rekening te houden met de Code Diversiteit en Inclusie. Doel is om culturele diversiteit te vergroten via incidentele projecten. Dat laatste is volgens critici tevens de achilleshiel van de Code: doordat het beleid niet structureel is, blijft het referentiekader van musea wit en verandert er in de kern niets. Abousleiman: 'Vorig jaar was er een tentoonstelling van moderne Marokkaanse kunstwerken in het Cobra Museum voor Moderne Kunst in Amstelveen, maar het blijft zeldzaam.' Ook klinkt er kritiek op het gebrek aan diversiteit onder de overwegend witte curatoren en bestuursleden van de topmusea.

Het Van Gogh Museum probeert met het initiatief 'Beeldbrekers' inclusiever te worden: 'Een groep studenten en professionals met diverse achtergronden, die hun expertise inzetten om het museum inclusiever te maken', vertelt een persvoorlichter van het museum.

'De Beeldbrekers hebben regelmatig werksessies met collega's van verschillende afdelingen en gebruiken hun deskundigheid om nieuwe perspectieven te bieden. Dankzij deze uitwisseling kan het museum zich blijven ontwikkelen om een

relevante en actuele plek te zijn, waar zoveel mogelijk mensen zich thuis voelen.'

Khaldi ziet in vergelijking met tien jaar geleden een toename van kunstenaars met wortels in het Midden-Oosten aan de Rijksacademie, een hoge kunstopleiding in Amsterdam. 'Er zijn ook veel educatieve projecten waarbij stadswijken worden betrokken met veel migranten van de eerste en tweede generatie. Op die manier bereik je meer mensen met een niet-westerse achtergrond.'

Financiering

Buitenlands beleid, diplomatie en politiek spelen een grote rol in de culturele wereld. Cultuur is een zachte kracht. Veel politieke diplomatie gebeurt via culturele projecten. In de armere en minder stabiele gebieden in het Midden-Oosten en Noord-Afrika zijn die projecten er minder.

De MENA-regio worstelt nog steeds met de erfenis van het kolonialisme. Bij de instabiele situatie in de regio gaat veel cultureel erfgoed verloren. Daarnaast zorgt de massale migratie voor een grote diaspora, terwijl kunstschole en kunstinstellingen ter plaatse ver-

dwijnen.

Een van de belangrijkste hedendaagse Palestijnse kunstenaars is schilder Sliman Mansour. In het Westen is zijn werk opgenomen in de prestigieuze collecties van de British Museum Londen en het Institut du Monde Arabe in Parijs. In Nederland is hij nog onbekend.

Mouasher: 'Er zouden vanuit het Midden-Oosten en Noord-Afrika zelf ook meer musea moeten komen die de hedendaagse Arabische kunst in het Westen promoten. Er is topkwaliteit kunst, dat de weg naar het Westen maar niet vindt.'

'Saoedi-Arabië is op het moment bezig met culturele initiatieven. Die zullen zich vast en zeker op een gegeven moment vertalen naar meer werken van Saoedische kunstenaars in westerse musea en galeries', zegt Khaldi. Voor documentatie en promotie van Arabische kunst is financiering nodig, vervolgt hij. Kunst uit rijke landen in het Verre Oosten heeft nu wel een plekje in westerse musea veroverd, maar Arabische kunst blijft achter.

Mouasher: 'Het is triest voor hedendaagse Arabische kunstenaars. Hun kunst wordt genegeerd en nergens gedocumenteerd. Ze worden vergeten.' ●

World Hijab Day: waar komt de weer

Jaarlijks op 1 februari is het World Hijab Day. Op deze dag vragen moslima's om meer begrip voor het dragen van de hoofddoek, want geen enkel kledingstuk ligt zo onder vuur als de *hijab*. Waarom heeft de buitenwereld zoveel moeite met de hoofddoek?

● MARISKA JANSEN

Tien jaar geleden vond de eerste World Hijab Day plaats. Bedenkster van deze speciale dag is Nazma Khan, een moslima uit Bangladesh die op haar elfde naar de Verenigde Staten verhuisde. In haar nieuwe vaderland stuitte ze op onbegrip en discriminatie vanwege haar hoofddoek. World Hijab Day moet een positieve boodschap uitdragen aan niet-moslims. Maar makkelijk is het niet om die buitenwereld begrip voor het kledingstuk bij te brengen. Vorig jaar bleek nog dat sollicitanten met een hoofddoek twee keer zo vaak worden afgewezen bij een sollicitatie. Zo zijn er veel meer momenten waarop moslima's met hoofddoek tegen discriminatie aanlopen. Waarom hebben veel buitenstaanders zoveel ongemak met de hoofddoek?

De hoofddoek is bij uitstek een religieus symbool, zegt filosoof en publicist Khadija al Mourabit. 'Nederland is gewoon geen religieus land meer. De ontkerkelijkking neemt alleen maar verder toe. Toenemende gelovigheid vanuit een andere hoek kan daarmee op gespannen voet staan. Nederlanders hebben het idee dat ze net het juk van religie hebben afgeschud. Een hoofddoek zien ze als een stap terug. Ze begrijpen vaak niet dat je vanuit religieus oogpunt je haar wilt bedekken.'

Ze is net terug van een verblijf in de Spaanse exclave Melilla aan de Noord-Afrikaanse kust. 'Het viel

me op dat de mensen er geloviger zijn dan hier. Ik hoorde dat een spreekster bij een bijeenkomst waar ik was, onder druk van lokale politici was gecancelled omdat ze tegen religie zou zijn. Dat zou in Nederland niet gebeuren.'

'Als je echt wilt weten waar het ongemak met de hoofddoek vandaan komt, moet je empirisch onderzoek doen,' zegt Rosemarie Buikema, hoogleraar Kunst, Cultuur en Diversiteit aan de Universiteit Utrecht. 'Maar in algemene zin kun je zeggen dat we er erg trots op zijn dat wij in het Westen verlicht

Oriëntalisme

Al Mourabit en Buikema wijzen erop dat we in het Westen niet beseffen hoezeer onze blik gekleurd is door het kolonialisme. De moderniteit kan niet los worden gezien van de periode waarin we gedreven door handelsgeest en expansiedrift de wereld introkken en onze ideeën oplegden aan culturen die in onze ogen 'nog niet zo ver waren'. We introduceerden bijvoorbeeld het begrip eigendom in culturen die dit niet kenden, of categoriseerden en classificeerden de natuur op een manier die

ten zouden het Westen zien als rationeel, wetenschappelijk en beheerst en de Oriënt als irrationeel en primitief, met autoritaire mannen en onderdrukte vrouwen. 'Die manier van denken is nog steeds in onze maatschappij aanwezig. Dat we de hoofddoek zien als een onderdrukkend symbool van een inferieure religie hoort bij oriëntalisme', zegt Al Mourabit.

Volgens Buikema wordt de hoofddoek over het algemeen gezien als een teken van onderdrukking of onderwerping, aan een religie of aan een patriarchale cultuur, vanuit de gedachte dat het westerse idee van vrijheid de enige juiste weg is. 'Maar het dragen van een hoofddoek staat niet diametraal ten opzichte van de westerse cultuur. Het kan een symbool zijn van het patriarchaat, maar het kan ook een uiting zijn van zelfbeschikking.'

'Als je wilt weten wat de hoofddoek betekent, dan zul je dat moeten vragen aan een breed palet van hoofddoekdragers', zegt Al Mourabit. 'We denken als buitenstaander dat die betekenis religieus is, maar dat hoeft niet zo te zijn. Er zijn zoveel redenen om een hoofddoek te dragen: als politiek statement, omdat het makkelijk is – je hoeft je haar niet te doen – of omdat je omgeving eist dat je er een draagt. Ik vind het allerbekendste dat de vrouw zelf kan beslissen.'

Zelfbeschikking

Uit onderzoek blijkt dat de hoofddoek voor veel vrouwen werkt als een 'transitioneel object'. Het geeft vrouwen een gevoel van vertrouwdeheid en kan helpen om van de ene omgeving naar de andere te gaan. 'Door de hoofddoek uit de thuiscultuur te dragen kan het eenvoudiger zijn de buitenwereld te betreden', vertelt Buikema. 'Je ziet ook dat een vrouw haar hoofddoek soms wel opdoet en soms niet.'

'Een hoofddoek staat niet diametraal ten opzichte van de westerse cultuur'

en modern zijn. We vinden dat we traditionele rituelen en religieuze verhalen achter ons hebben gelaten en rationeel in het leven staan.'

'De hoofddoek daarentegen is een symbool van de gehechtheid aan een andere orde', zegt Buikema. 'Wij zien het als een afkeuring van de verworvenheden waar men in het Westen trots op is: als iets dat afbreuk doet aan de waarden van de moderniteit. De seculiere samenleving, de scheiding tussen kerk en staat en de emancipatoire idealen van vrijheid en zelfbeschikking waar men zich zo hard voor heeft gemaakt.'

daar onbekend was. 'Wij vonden dat onze visie op hoe de wereld begrepen moest worden superieur was', zegt Buikema.

Die manier van denken speelt op het bewuste of onbewuste niveau nog steeds mee in hoe we in het Westen naar de hoofddoek kijken. 'Het is een oriëntalistische blik', zegt Al Mourabit met een verwijzing naar het boek *Oriëntalisme* van Edward Said (1935-2003). Daarin betoogt de Palestijns-Amerikaanse auteur dat westerlingen het Oosten als 'het andere' gebruikten om de eigen identiteit te kunnen profileren. Oriëntalis-

stand tegen de hoofddoek vandaan?



BRON: PIXABAY.

De niet-islamitische buitenwereld denkt vaak dat het dragen van een hoofddoek botst met feminisme. In de jaren zestig droegen sommige feministen een minirok als uiting van het recht over hun eigen lichaam te beschikken. Dat de keus voor een hoofddoek ook een uiting van zelfbeschikking kan zijn, herkennen westerse mensen minder snel. Zelfbeschikking kan verschillende uitingen hebben, zegt Buikema. 'De wens om er als een botoxpop bij te lopen, is wat mij betreft net zo extreem als de wens om een nikaab te dragen.'

Problematisch is de onderdrukking van moslimvrouwen in landen als Iran en Afghanistan. Linkse feministen die opkomen voor de positie van moslima's, krijgen weleens het verwijt dat ze geen oog hebben voor de extreem moeilijke situatie waarin Iraanse en Afghaanse vrouwen zich bevinden. Waarom ligt dit zo lastig?

'Ik geloof dat iedere vrouw

met enig feministisch bewustzijn solidair is met vrouwen in Iran', zegt Buikema. 'De worsteling is dat als jij de vrouwen steunt in Iran die zich niet willen bedekken, je niet in het kamp terecht wil komen van 'wij in het Westen doen het zoveel beter dan jullie daar in het Oosten'. Gender wordt overal ter wereld als politiek instrument gebruikt. Vrouwenrechten worden niet alleen in landen als Iran en Afghanistan geschonden, maar – zij het in andere gradaties en op verschillende manieren – ook in Hongarije, in Amerika, eigenlijk overal. Je moet het dragen van een hoofddoek altijd in zijn geopolitieke context zien.'

'Die zelffelicitatie van het Westen is wat hier in Nederland ook wel homo-nationalisme wordt genoemd. Wij zijn zo geweldig, bij ons mag je als vrouw vrij zijn of als mens homoseksueel zijn. Dat is waar en dat is belangrijk, maar

je moet je wel realiseren hoe 'uiterst rechts' je op basis van onze emancipatoire verworvenheden, andere culturen de les denkt te kunnen lezen. Dat betekent niet dat je geen dictatoriale regimes kunt afwijzen, maar dat kun je niet enkel doen op grond van het idee dat genderideologie bij ons veel meer ontwikkeld is dan daar. Want het is namelijk niet zo dat bij ons geen gender gerelateerd geweld voorkomt. In Nederland komt bijna iedere week een vrouw om door geweld van haar partner.'

Een ander punt dat onder niet-islamitische Nederlanders voor onbegrip zorgt, is dat moslimvrouwen de hoofddoek soms verdedigen door te verkondigen dat ze niemand kennen die gedwongen wordt een hoofddoek te dragen. Vrouwen die zeggen gebukt te gaan onder hoofddoekdwang voelen zich niet altijd gesteund.

'Het gesprek over de hoofddoek moet niet alleen breder in de samenleving maar ook voor een deel tussen mensen met een islamitische achtergrond plaatsvinden', zegt Al Mourabit. En ze voegt toe: 'De Egyptische schrijfster en feministe Nawal Al-Saadawi voerde de discussie hierover ook in het openbaar en daar ontkom je ook niet aan. Intern debat is nodig omdat moslims daar de discussie kunnen voeren zonder dat die wordt gekaapt door vooroordelen.'

'De hoofddoek is gepolitiseerd en geobjectiveerd', zegt Al Mourabit. 'Rechtse politici noemen vrouwen die een hoofddoek dragen 'hoofddoekjes'. Het gesprek over de hoofddoek moet gevoerd worden door en tussen vrouwen over wie het gaat. Het is net als bij het bespreken van vrouwenzaken, daar wil je soms ook even geen mannen bij.' •

dK.Academie

voor €29,95 p.m.

Maandelijks
opzegbaar



dK.Academie is de community van lezers van het crossmedia-platform *de Kanttekening*.

Als actieve members staan we maandelijks stil bij een actueel of relevant thema, zoals terrorisme, geld, modern China of de Nederlandse rechtsstaat. Het gekozen thema ondersteunen we met het volgende:

- Maandelijks een boek uit de reeks *Elementaire Deeltjes* van Amsterdam University Press, waarover het *Nederlands Dagblad* recenseert: 'beter dan Google en Wikipedia samen', ter waarde van € 15,00 per titel.
- Toegang tot de luistercolleges van Home Academy ter waarde van € 12,50 per maand.
- Een abonnement op het maandblad van *de Kanttekening* inclusief digitale toegang ter waarde van € 12,95.
- Toegang tot maandelijkse meet-ups met boeiende sprekers en schrijvers, inclusief één introducté per keer.
- Interessante kortingen op culturele evenementen, films, theaters, musea, concerten, optredens en exposities.

Bovendien besteden we in *de Kanttekening* uitgebreid aandacht aan het thema van die maand. Je leest dan stukken van bekende en minder bekende schrijvers, allen experts in het desbetreffende vakgebied.

Word nu onderdeel van dK.Academie voor slechts € 29,95 per maand.

In samenwerking met:

